

**Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelija-
huoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Lakiin ehdotetaan koottavaksi lainsäädännössä nykyisin hajallaan olevat oppilas- ja opiskelijahuolto koskevat säännökset. Laki koskisi esi- ja perusopetusta ja toisen asteen lukiokoulutusta ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua koulutusta.

Esityksessä on kiinnitetty erityistä huomiota yhteisölliseen opiskeluhooltoon, mutta opiskeluhoitoa voitaisiin järjestää myös yksilökohtaisena. Esityksen tavoitteena on niin ikään siirtää toiminnan painopistettä nykyisestä ongelma-keskeisestä toiminnasta ennaltaehkäisevään suuntaan. Opiskeluhoitona oppilaat ja opiskelijat voisivat saada matalan kynnyksen tukea. Turvaamalla varhainen tuki oppilaille ja opiskelijoille koulussa voitaisiin välttää raskaampia toimenpiteitä ja sitä kautta saada myös kustannussäästöjä.

Esityksessä ehdotetaan, että toisen asteen opiskelijat saisivat vastaavat opiskeluhoillon kuraattori- ja psykologipalvelut kuin perusasteen oppilaat. Ehdotuksen mukaan opetuksen ja koulutuksen järjestäjällä tulisi olla käytettävissään koulun tai oppilaitoksen sijaintikunnan järjestämänä opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalveluja. Psykologin ja kuraattorin palveluja olisi oikeus saada laissa säädetyssä määräajassa. Ehdotetussa laissa säädettäisiin myös terveydenhoitajan ja lääkärin saavutettavuudesta sekä kuraattoreiden kelpoisuudesta.

Esityksen tavoitteena on lisätä toiminnan suunnitelmallisuutta. Ehdotetussa laissa säädettäisiin kunnanvaltuustossa hyväksyttävään lastensuojelulain mukaiseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan kirjattavista opiskeluhoitoa koskevista tiedoista. Suunnitelmaan olisi kirjattava muun muassa opiskeluhoillon tavoitteet ja paikallisen toteuttamistavan keskeiset periaatteet, arvio opiskeluhoillon kokonaistarpeesta, käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista sekä toimet, joilla vahvistetaan opiskelu ympäristön ja yh-

teisen hyvinvoinnin edistämistä ja opiskelijoiden varhaista tukea. Opiskeluhoillon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten olisi laadittava oppilaitoskohtainen opiskeluhoitosuunnitelma.

Opiskeluhoillon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista vastaisi monialainen opiskeluhoillon ohjausryhmä. Ryhmä voisi olla usean koulutuksen järjestäjän yhteinen, tai sille asetetut tehtävät voisi hoitaa muu tehtävään soveltuva ryhmä. Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä vastaisi oppilaitoksen opiskeluhoillon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista kuten nykyisinkin. Yksittäisen opiskelijan tukemiseksi voitaisiin tarvittaessa koota monialainen asiantuntijaryhmä jonka asiantuntijat voisivat toimia myös opetushenkilöstön tukena koulun työrauhaan, kurinpitoon sekä opetuksen järjestämiseen ja toteuttamiseen liittyvissä hallinnollisissa ja sisällöllisissä kysymyksissä. Ehdotetussa laissa säädettäisiin opiskeluhoittoon liittyvästä dokumentoinnista, rekisterinpidosta ja tietosuojasta sekä korostettaisiin opiskelijoiden ja huoltajien vaikutusmahdollisuuksia opiskeluhoitoa koskevissa asioissa. Opiskeluhoillon valtakunnallisesta ohjauksesta vastaisivat Opetushallitus ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Psykologi- ja kuraattoripalvelujen valvonta määräytyisi sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön mukaan. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että aluehallintovirastot voisivat myös oma-aloitteisesti ottaa tutkittavaksi, onko opiskeluhoito kokonaisuudessaan hoidettu lain mukaisesti. Palvelujen järjestäjät vastaisivat toiminnan omavalvonnasta.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi tehtäväksi muutoksia perusopetuslakiin, lukiolakiin, ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettuun lakiin, lastensuojelulakiin, terveydenhuoltolakiin ja kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettuun lakiin.

Esitys liittyy valtion vuoden 2014 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan elokuun alusta 2014.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	3
YLEISPERUSTELUT.....	5
1 JOHDANTO.....	5
2 NYKYTILA.....	5
2.1 Oppilas- ja opiskelijahuolto lainsäädännössä ja käytännössä.....	5
2.1.1. Perusopetuslaki, lukiolaki ja laki ammatillisesta koulutuksesta.....	6
Esi- ja perusopetus.....	6
Lukiokoulutus.....	6
Ammatillinen koulutus.....	7
2.1.2 Terveystieteiden ja terveydenhuollon laki.....	7
Asetus koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta.....	8
2.1.3 Lastensuojelulaki.....	9
2.1.4 Oppilas- ja opiskelijahuolto opetussuunnitelmien perusteissa.....	9
Esi- ja perusopetus.....	9
Lukiokoulutus.....	10
Ammatillinen koulutus.....	10
2.1.5 Oppilashuollon henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia koskeva sääntely.....	11
2.1.6 Henkilöstön tehtävät oppilas- ja opiskelijahuollossa.....	12
2.1.7 Henkilötietojen käsittely, julkisuus ja salassapito oppilas- ja opiskelijahuollossa.....	16
2.1.8 Oppilas- ja opiskelijahuollon palvelurakenteen ja laadun kehittämistoiminta.....	19
2.1.9 Oppilas- ja opiskelijamäärien kehitys.....	21
2.2 Lainsäädäntö muissa Pohjoismaissa.....	21
2.2.1 Ruotsi.....	21
2.2.2 Norja.....	22
2.3 Nykytilan arviointi.....	22
2.3.1 Oppilashuolto esi- ja perusopetuksessa.....	23
Kouluterveydenhuollon toiminta.....	23
Oppilashuoltoryhmien toiminta.....	24
Muut tukitoimet ja erityisopetus.....	25
Vanhempien ja oppilaiden osallistuminen.....	25
2.3.2 Opiskelijahuolto lukioissa.....	25
Psykologi- ja kuraattoripalvelut.....	26
Opiskeluterveydenhuollon palvelut.....	26
Opiskelijoiden osallistuminen ja yhteistyö huoltajien kanssa.....	26
Opiskelijahuoltoryhmä.....	27
Erityisopetus ja muu tuki.....	27
2.3.3 Opiskelijahuolto ammatillisessa koulutuksessa.....	27
2.3.4 Johtopäätökset.....	31
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	32
3.1 Tavoitteet.....	32
3.2 Keskeiset ehdotukset.....	33
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	34

4.1	Taloudelliset vaikutukset	34
4.2	Vaikutukset viranomaisten toimintaan	39
4.3	Yhteiskunnalliset vaikutukset	39
4.4	Vaikutukset lapsiin	40
5	ASIAN VALMISTELU	41
5.1	Valmisteluvaiheet ja aineisto	41
5.2	Lausunnot	42
5.3	Kuulemiset	43
5.4	Neuvottelut	43
6	RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ	44
	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	45
1	LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT	45
1.1	Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki	45
	1. luku Yleiset säännökset	45
	2. luku Opiskeluhuollon järjestäminen	53
	3. luku Yksilökohtaisen opiskeluhuollon toteuttaminen	60
	4. luku Ohjaus ja valvonta	70
	5. luku Voimaantulo ja siirtymäsäännökset	71
1.2	Perusopetuslaki	72
1.3	Lukiolaki	72
1.4	Laki ammatillisesta koulutuksesta	73
1.5	Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta	73
1.6	Lastensuojelulaki	73
1.7	Terveys- ja huoltolaki	74
1.8	Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta	74
2	TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET	75
3	VOIMAANTULO	75
4	SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	75
	LAKIEHDOTUKSET	78
	1. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki	78
	2. Laki perusopetuslain muuttamisesta	87
	3. Laki lukiolain 21 ja 29 a §:n muuttamisesta	88
	4. Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 28 ja 37 a §:n muuttamisesta	89
	5. Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain muuttamisesta	90
	6. Laki lastensuojelulain 9 ja 12 §:n muuttamisesta	91
	7. Laki terveydenhuoltolain 16 ja 17 §:n muuttamisesta	92
	8. Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta	93
	LIITE	94
	RINNAKKAISTEKSTIT	94
	2. Laki perusopetuslain muuttamisesta	94
	3. Laki lukiolain 21 ja 29 a §:n muuttamisesta	97
	4. Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 28 ja 37 a §:n muuttamisesta	98
	5. Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain muuttamisesta	100
	6. Laki lastensuojelulain 9 ja 12 §:n muuttamisesta	101
	7. Laki terveydenhuoltolain 16 ja 17 §:n muuttamisesta	102
	8. Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta	104

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Hallitusohjelmassa edellytetään, että opetus- ja kulttuuriministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö kehittävät yhdessä oppilas- ja opiskelijahuoltoa. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2011—2016 esitetään, että oppilas- ja opiskeluhuoltoa kehitetään yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa painottaen toisen asteen opiskelijoiden opiskeluhuollon palveluja ja että säädetään laki opiskeluhuollosta tulemaan voimaan 1.1.2014.

Oppilas- ja opiskelijahuollon tilaa on selvitetty Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmässä (STM selvityksiä 2006:33) sekä Oppilas- ja opiskelijahuolto-työryhmässä (STM selvityksiä 2009:34). Lainsäädännössä oppilas- ja opiskelijahuoltoa koskevat säännökset ovat hajallaan ja toiminnan koordinointi kuntatasolla on jäsentymätöntä. Oppilas- ja opiskelijahuollon puutteet ovat tulleet esiin muun muassa Opetushallituksen ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) peruskoulujen johdolle syksyllä 2009 ja 2011 tekemissä tutkimuksissa sekä samojen tahojen ammatillisille oppilaitoksille ja lukioille syksyllä 2008 tekemissä kyselyissä. Koulutuksen arviointineuvosto teki perusteellisen arvioinnin ammatillisten oppilaitosten opiskelijahuollon toteutumisesta vuonna 2009. THL on tehnyt seuranta-kyselyn lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten johdolle syksyllä 2012. Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa on tarkasteltu THL:n Terveysenedistämisaktiivisuus perusterveydenhuollossa kyselyissä 2010 ja 2012 sekä sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä opiskeluterveydenhuollon tilasta 2011. Selvityksistä käy muun muassa ilmi, että oppilaille ja opiskelijoille järjestettävä psykososiaalinen tuki on parantunut ainakin peruskouluissa, mutta on edelleen riittämätöntä ja se on jakautunut maantieteellisesti epätasaisesti.

Oikeuskansleri puuttui tammikuussa 2009 peruskoulujen oppilashuollon toimivuuteen ja turvalliseen opiskeluympäristöön. Edelleen helmikuussa 2010 oikeuskansleri kiinnitti huomionsa päätöksessään huomiota oppi-

lasheduollon toteutumiseen peruskoulussa. Vuonna 2011 oikeuskanslerin mielestä oppilashuollon tilannetta tai sen kehittymistä ei voi pitää tyydyttävänä. Vuonna 2012 ottaessaan kantaa perusopetuslain mukaisen oppilashuollon toteutumiseen peruskouluissa oikeuskansleri totesi johtopäätöksensä, että valtion antama ohjeistus ei edistä yhdenvertaisuutta, kunnallinen resursointikyky ja -halukkuus vaihtelevat eikä kattava ja tehokas valvonta ole mahdollista. Kuntia on pyritty ohjaamaan oppilashuollon asianmukaiseen toteuttamiseen lähinnä tietoa antamalla eli eisisovalla informaatio-ohjauksella. Oikeuskanslerin mukaan oppilashuollon asianmukainen toteutuminen vaatii nykyistä velvoitavampia ja sisältöjä täsmällisemmin määrittäviä säännöksiä. Säännösten asettamat velvollisuudet kuitenkin käytännössä vesittyvät, ellei ole toimivaa valvontajärjestelmää. Valvonta puolestaan edellyttää oikeuskanslerin mukaan jonkinlaisia tehosteita tuekseen.

Tietosuojavaltuutettu kiinnitti lausunsaan syksyllä 2010 huomiota tietosuojaa koskeviin puutteisiin oppilashuollossa. Oppilashuoltoa koskevat säännökset ovat puutteelliset ja niitä on tietosuojavaltuutetun mukaan syytä tarkistaa, jotta oppilaat voivat käyttää oppilashuollon palveluita. Sekä oppilashuoltopalveluita käyttävien että palveluita antavien oikeusturva edellyttää, että henkilötietojen käsittelyä koskevat säännökset ovat selkeitä ja riittävän yksityiskohtaisia.

Valtiontalouden kehyspäätöksessä vuosille 2013—2016 oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämiseen lisätään peruspalvelujen valtionosuutta 13,1 miljoonaa euroa vuositasolla vuodesta 2014 eteenpäin.

2 Nykytila**2.1 Oppilas- ja opiskelijahuolto lainsäädännössä ja käytännössä**

Oppilas- ja opiskelijahuollosta säädetään koululaeissa, terveydenhuoltolaissa ja sen nojalla annetussa asetuksessa, lastensuojelulaissa sekä Opetushallituksen hyväksymissä opetussuunnitelmien perusteissa ja niihin pohjautuvissa paikallisissa opetuksen ja kou-

lutuksenjärjestäjien hyväksymissä opetussuunnitelmissa.

2.1.1. Perusopetuslaki, lukiolaki ja laki ammatillisesta koulutuksesta

Vuonna 2003 perusopetuslakia (628/1998), lukiolakia (629/1998) ja ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia (630/1998) muutettiin täydentämällä oppilas- ja opiskelijahuoltoa koskevia säännöksiä. Viittaussäännöksen nojalla ammatillisesta koulutuksesta annetun lain opiskelijahuoltoa koskevia säännöksiä sovelletaan myös ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitettussa koulutuksessa. Opetussuunnitelman perusteisiin lisättiin oppilas- ja opiskelijahuollon sekä kodin ja koulun yhteistyön keskeiset periaatteet.

Esi- ja perusopetus

Perusopetuksessa olevat oppilaat saivat subjektiivisen oikeuden oppilashuoltoon jo vuonna 2003. Perusopetuslain oppilashuoltoa koskevia säännöksiä uusittiin vuoden 2011 alusta lukien. Lain 31 a §:n mukaan oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Säännös turvaa perusopetuksen oppilaille subjektiivisen oikeuden koulun järjestämään oppilashuoltoon sekä lastensuojelulain (417/2007) 9 §:ssä säädettyihin psykologi- ja kuraattoripalveluihin.

Perusopetuslain 14 §:n 2 momentin mukaan Opetushallitus päättää opetussuunnitelman perusteissa kodin ja koulun yhteistyön ja oppilashuollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista. Perusopetuslain 15 §:n 2 momentin mukaan opetussuunnitelma tulee oppilashuoltoa koskevilta osin laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisien kanssa. Opetuksen järjestäjän tulee määrätä myös kodin ja koulun yhteis-

työn sekä opetussuunnitelman perusteiden mukaisen oppilashuollon järjestämistavasta.

Perusopetuslain 29 §:n mukaan oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Säännöksen 2 momentin mukaan opetuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Opetushallituksen tulee opetussuunnitelman perusteissa antaa määräykset tämän suunnitelman laatimisesta.

Perusopetuslaissa säädetään myös oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna annettavasta esiopetuksesta. Esiopetukseen sovelletaan kaikkia niitä perusopetuslain säännöksiä, joissa sitä ei nimenomaisesti ole rajattu pois tai joihin säännös ei sen luonteen vuoksi sovi. Näin ollen esiopetukseen sovelletaan opetuksen järjestämispaikasta riippumatta perusopetuslain oppilashuoltoa koskevia säännöksiä.

Lukiokoulutus

Lukiokoulutuksen osalta opiskelijahuollosta säädetään lukiolain 29 a §:ssä. Lukiolain 10 ja 11 §:ssä säädetään perusopetuslain sääntelyä vastaavasti opiskelijahuoltoon liittyvien kysymysten huomioimisesta opetussuunnitelman perusteiden ja opetussuunnitelman laadinnan yhteydessä. Lukiolain 21 §:n 2 momentissa säädetään perusopetuslakia vastaavasti opiskelijan oikeudesta turvalliseen opiskeluympäristöön.

Lukiokoulutuksessa ei ole perusopetuksen tavoin subjektiivista oikeutta maksuttomaan opiskelijahuoltoon. Lukiokoulutuksessa opiskelijoille annettavasta opiskeluterveydenhuollosta säädetään terveydenhuoltolain 17 §:ssä.

Lukiolain 29 §:n 2 momentin mukaan vammaisella tai muusta syystä erityistä tukea tarvitsevalla opiskelijalla on oikeus opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin ja muihin opetuspalveluihin sekä erityisiin apuvälineisiin siten kuin siitä erikseen säädetään. Lain mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle annetaan tieto hänen käytettävissään olevista terveydenhuollon ja sosiaali-

huollon palveluista ja hänet ohjataan hakeutumaan näihin palveluihin.

Ammatillinen koulutus

Opiskelijahuollosta säädetään ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 37 a §:ssä. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 13 ja 14 §:ssä säädetään perusopetuslain ja lukiolain sääntelyä vastaavasti opiskelijahuoltoon liittyvien kysymysten huomioimisesta opetussuunnitelman perusteiden ja opetussuunnitelman laadinnan yhteydessä. Lain 28 §:n 2 momentissa säädetään perusopetuslakia ja lukiolakia vastaavasti opiskelijan oikeudesta turvalliseen opiskeluympäristöön. Opiskelijahuolto kattaa sekä ammatillisen peruskoulutuksen että ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 3 §:ssä tarkoitetut valmistavat ja valmentavat koulutukset.

Ammatillisessa koulutuksessa ei ole perusopetuksen tavoin subjektiivista oikeutta maksuttomaan opiskelijahuoltoon. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijoille annettavasta opiskeluterveydenhuollosta säädetään terveydenhuoltolain 17 §:ssä ja opiskelijoiden sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien poistamiseksi tarvittavista palveluista lastensuojelulaissa (417/2007). Lain mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että opiskelijalle annetaan tieto hänen käytettävissään olevista terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palveluista ja hänet ohjataan tarvittaessa hakeutumaan näihin palveluihin.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 38 §:n 1 momentin mukaan erityisopetusta saavalla opiskelijalla on oikeus opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin, muihin opiskelijahuollon palveluihin sekä erityisiin apuvälineisiin. Vammaisille opiskelijoille järjestettävistä muista palveluista ja tukitoimista säädetään erikseen.

Ammatillisesta koulutuksesta annettu laki muuttui ns. SORA-lainsäädännön tullessa voimaan 1.1.2012 lukien. Uusien säännösten tavoitteena on parantaa turvallisuutta koulutuksessa ja sen jälkeisessä työelämässä lisäämällä koulutuksen järjestäjien mahdollisuuksia puuttua tilanteisiin, jotka liittyvät opiskelijoita koskeviin soveltumattomuus- ja turvallisuuskysymyksiin. SORA-säännöksillä tarkennettiin opiskelijaksi ottamisen edelly-

tyksiä ja kurinpitoa koskeva säännöksiä sekä lisättiin lakiin opiskeluoikeuden peruuttamista ja opiskelijoiden huumausainetestausta koskevat säännökset. SORA-lainsäädäntöön liittyvät tavoitteet ja terveydentilaan liittyvien vaatimusten täsmentäminen tulevat korostamaan opiskelijahuollon ja sen osana opiskeluterveydenhuollon merkitystä ammatillisessa koulutuksessa.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 11 §:n 5 kohdan mukaan laissa tarkoitettuun koulutukseen sovelletaan ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 28 §:n säännöksiä turvallisesta opiskeluympäristöstä sekä 37 a §:n säännöksiä opiskelijahuollosta. Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettussa laissa tarkoitettuun koulutukseen sovelletaan myös ammatillisen koulutuksen SORA-säännöksiä.

2.1.2 Terveidenhuoltolaki

Perusopetuksen oppilaiden kouluterveydenhuolto on terveydenhuoltolain nojalla kunnan terveydenhuollon vastuulle kuuluvaa toimintaa. Terveidenhuoltolain (1326/2010) 16 §:n 2 momentin mukaan kouluterveydenhuoltoon sisältyvät:

1) kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen sekä seuranta kolmen vuoden välein;

2) vuosiluokittain oppilaan kasvun ja kehityksen sekä terveyden ja hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen;

3) oppilaan vanhempien ja huoltajien kasvatustyön tukeminen;

4) oppilaan suun terveydenhuolto, johon sisältyvät suun terveystarkastukset vähintään kolme kertaa ja yksilöllisen tarpeen mukaisesti;

5) oppilaan erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen ja tukeminen sekä pitkäaikaisesti sairaan lapsen omahoidon tukeminen yhteistyössä muiden oppilashuollon toimijoiden kanssa sekä tarvittaessa jatkotutkimuksiin ja -hoitoon ohjaaminen;

6) oppilaan terveydentilan toteamista varien tarpeelliset erikoistutkimukset. Kunnan on kouluterveydenhuoltoa järjestäessään toimittava yhteistyössä vanhempien ja huoltajien kanssa sekä muun oppilashuolto- ja

opetushenkilöstön sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Kouluterveydenhuolto on osa oppilashuoltoa. Kunnan perusterveydenhuollosta vastaavan viranomaisen on osallistuttava perusopetuslain 15 §:n mukaisen opetus suunnitelman laatimiseen siltä osin kuin se koskee oppilashuoltoa sekä koulun tai oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä.

Esiopetuksessa olevien lasten ja heidän perheidensä terveydenhoito järjestetään terveydenhuoltolain 15 §:n mukaisina neuvolapalveluina.

Opiskeluterveydenhuollolla tarkoitetaan toisen asteen oppilaitosten ja korkeakoulujen opiskeluterveydenhuoltoa. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden opiskeluterveydenhuolto voidaan kunnan suostumuksella järjestää myös muulla Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston hyväksymällä tavalla.

Terveydenhuoltolain 17 §:n 1 momentin mukaan kunnan perusterveydenhuollon on järjestettävä opiskeluterveydenhuollon palvelut alueellaan sijaitsevien lukioiden, ammatillista peruskoulutusta antavien oppilaitosten sekä korkeakoulujen ja yliopistojen opiskelijoille heidän kotipaikastaan riippumatta. Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluu myös opiskelijan työharjoittelun aikainen terveydenhuolto. Terveydenhuoltolain 23 §:n valtuutussäännöksen mukaan valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin myös opiskeluterveydenhuoltoon oikeutetuista oppilaitosten opiskelijoista.

Neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta annetun valtioneuvoston asetuksen (338/2011) 3 §:ssä on täsmennetty, että oppilaitoksia, joiden opiskelijoille kunnan on järjestettävä opiskeluterveydenhuollon palvelut, ovat muun muassa ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitetut oppilaitokset, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitetut oppilaitokset, lukiolaissa tarkoitetut oppilaitokset sekä vapaasta sivistystyöstä annetun lain (632/1998) 2 §:n 3 ja 5 momentissa tarkoitetut oppilaitokset eli kokopäiväistä opetusta antavat kansanopistot ja liikunnan koulutuskeskukset.

Terveydenhuoltolain 17 §:n 2 momentin mukaan opiskeluterveydenhuoltoon sisältyvät:

1) oppilaitoksen opiskeluympäristön terveellisyys ja turvallisuuden sekä opiskeluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen sekä seuranta kolmen vuoden välein;

2) opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin sekä opiskelukyvyn seuraaminen ja edistäminen, johon sisältyvät lukion ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoille kaksi määräaikaista terveystarkastusta ja kaikille opiskelijoille terveystarkastukset yksilöllisen tarpeen mukaan;

3) terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen järjestäminen opiskelijoille, mielenterveys- ja päihdetyö, seksuaaliterveyden edistäminen ja suun terveydenhuolto mukaan lukien;

4) opiskelijoiden erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen sekä opiskelijoiden tukeminen ja tarvittaessa jatkokäyttöön tai -hoitoon ohjaaminen. Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluu myös opiskelijan työharjoittelun aikainen terveydenhuolto. Opiskeluterveydenhuolto on osa opiskelijahuoltoa.

Kunnan perusterveydenhuollon on opiskeluterveydenhuoltoa järjestäessään toimittava yhteistyössä alaikäisen opiskelijan vanhempien ja huoltajien, muun opiskelijahuolto- ja opetushenkilöstön sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Kunnan perusterveydenhuollosta vastaavan viranomaisen on osallistuttava lukiolain 11 §:n sekä ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 14 §:n mukaisen opetus suunnitelman laatimiseen siltä osin kuin se koskee opiskelijahuoltoa sekä koulun tai oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä.

Asetus koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta

Neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta annetulla valtioneuvoston asetuksella (338/2011) vahvistetaan kouluterveydenhuoltoa osana oppilashuoltoa ja opiskeluterveydenhuoltoa osana opiskelijahuoltoa. Kunnan on järjestettävä asetuksen mukaiset määräaikaisten terveystarkastukset ja suun terveystarkastukset oppilaille ja opiskelijoille, tarpeen mukaiset erikoistutkimukset kouluterveydenhuollossa se-

kä yksilöllisen tarpeen ja kehitysvaiheen mukaista terveysneuvontaa. Asetus vahvistaa vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä. Kouluterveydenhuollossa tarkastuksista kolme on laajaa (1., 5. ja 8. luokka), jolloin niissä selvitetään aina myös vanhempien ja koko perheen terveyttä ja hyvinvointia sekä perheen elinoloja. Asetuksella täsmennetään erityisen tuen järjestämistä ja opiskeluympäristön ja -yhteisön hyvinvoinnin edistämistä sekä terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen järjestämistä yhtenäisenä kokonaisuutena opiskeluterveydenhuollossa.

Asetuksen toimeenpanon tueksi korotettiin kuntien saamien peruspalvelujen valtionosuuksia yhteensä 18.5 miljoonalla eurolla 2011 lähtien.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira valvoo yhteistyössä aluehallintovirastojen kanssa asetuksen toimeenpanoa valvontaohjelman 2012—2014 (2012:1) avulla. Valvontaohjelma sisältää valvonnan kohteet ja puuttumiskriteerit ja vuosittain vaihtuvat valvonnan painopisteet. Vuonna 2012 painopisteinä olivat laajat terveystarkastukset ja kouluterveydenhuolto kokonaisuutena, vuonna 2013 painopisteenä on neuvolatoiminta ja vuonna 2014 opiskeluterveydenhuolto. Aluehallintovirastot ovat käynnistäneet kuntiin suuntautuvat valvontatoimenpiteet THL:n vuoden 2012 seurantatulosten perusteella. Valvontaohjelma on valvonnan uusi työväline, jonka tarkoituksena on tehostaa ja yhtenäistää valvontatoimenpiteitä.

2.1.3 Lastensuojelulaki

Vuoden 2008 alusta tuli voimaan uusi lastensuojelulaki (417/2007). Lain 8 §:n mukaan kunnan on sosiaali- ja terveydenhuoltoa, koulutointa sekä muita lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja kehittäessään huolehdittava siitä, että näiden palvelujen avulla tuetaan huoltajia lasten kasvatuksessa ja kyetään saamaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Kunnan on järjestettävä tarvittaessa erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. Palveluja kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. Kunnassa tulee eri viranomaisten yhteistyönä seurata ja edistää

lasten ja nuorten hyvinvointia (7§). Lain 12 §:n mukaan kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava suunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnitelman tulee sisältää muun muassa tiedot lasten ja nuorten kasvuoloista ja hyvinvoinnin tilasta, lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä toimista ja palveluista, lastensuojelun tarpeesta kunnassa, lastensuojeluun varattavista voimavaroista sekä yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten, yhteisöjen ja laitosten välillä.

Lastensuojelulain 9 §:n 1 momentin mukaan kunnan tulee järjestää koulupsykologija koulukuraattoripalveluita, jotka antavat kunnan perusopetuslaissa tarkoitetun esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille riittävän tuen ja ohjauksen koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Palveluilla tulee edistää myös koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä. Pykälän 2 momentin mukaan perusopetuslain 7 ja 8 §:ssä tarkoitetun opetuksen järjestäjä vastaa edellä 1 momentissa tarkoitettujen palvelujen järjestämisestä oppilailleen.

Säännöksessä ei lukiokoulutuksen tai ammatillisen koulutuksen osalta säädetä koulupsykologi- ja koulukuraattoripalvelujen järjestämisvelvoitetta.

2.1.4 Oppilas- ja opiskelijahuolto opetus-suunnitelmien perusteissa

Esi- ja perusopetus

Vuoden 2003 koululakiuudistuksen yhteydessä Opetushallituksen tehtäväksi tuli määrätä opetussuunnitelman perusteissa oppilas- ja opiskelijahuollon sekä kodin ja koulun tai oppilaitoksen yhteistyön keskeiset periaatteet. Koulutusta koskevan lainsäädännön mukaan Opetushallitus on valmistellut opetussuunnitelman perusteet esiopetusta, oppilas- ja opiskelijahuoltoa sekä kodin ja koulun tai oppilaitoksen yhteistyötä koskevilta osin yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa.

Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden mukaan oppilashuollossa tu-

lee kuvata toiminta kouluyhteisön terveyden, hyvinvoinnin, turvallisuuden, sosiaalisen vastuullisuuden ja vuorovaikutuksen edistämiseksi. Opetussuunnitelmien perusteiden mukaan opetuksen järjestäjän hyväksymään opetussuunnitelmaan tulee laatia suunnitelma, jossa kuvataan oppilashuollon tavoitteet ja keskeiset periaatteet. Suunnitelmassa tulee kuvata toimenpiteet ja työn- ja vastuunjako

ongelma- ja kriisitilanteiden ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi ja hoitamiseksi. Tavoitteena on sekä yksilöllisen että yhteisöllisen tuen avulla taata oppilaille terve ja turvallinen opiskeluympäristö.

Opetussuunnitelmat tulee oppilashuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa.

Opetushallitus uudisti esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2.12.2010. Opetushallituksen määräys on voimassa 1.1.2011 alkaen toistaiseksi. Määräys edellytti esiopetuksen järjestäjiltä opetussuunnitelman muuttamista. Esiopetuksen järjestäjän oli mahdollisuus ottaa opetussuunnitelma käyttöön 1.1.2011. Opetussuunnitelma tuli ottaa käyttöön viimeistään 1.8.2011. Muutokset perustuivat lakiin perusopetuslain muuttamisesta (642/2010). Oppilashuollon osalta kiinnitettiin erityisesti huomiota oppilashuollon moniammatilliseen yhteistyöhön oppilaan tukeen liittyvissä tilanteissa.

Opetushallitus päätti 29.10.2010 muuttaa ja täydentää perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita. Tällöin opetussuunnitelman sisältöä ja opetuksen järjestämisen lähtökoh- tia koskevia lukuja täydennettiin. Lisäksi muutettiin opetusmenetelmiä ja työtapoja, oppimisen ja koulunkäynnin tukea ja tuen muotoja sekä oppilaan arviointia koskevia lukuja. Muutokset perustuivat lakiin perusopetuslain muuttamisesta (642/2010). Opetushallituksen määräys on voimassa 1.1.2011 alkaen toistaiseksi. Määräys edellytti perusopetuksen järjestäjiltä opetussuunnitelman muuttamista ja täydentämistä. Opetuksen järjestäjällä oli mahdollisuus ottaa opetussuunnitelma käyttöön 1.1.2011 ja sen tuli ottaa opetussuunnitelma käyttöön viimeistään 1.8.2011. Samassa yhteydessä perusopetuslain henkilötietojen käsittelyä, salassapitoa ja

luovuttamista koskevia säännöksiä täydennettiin.

Lukiokoulutus

Lukion opetussuunnitelman perusteissa opiskelijahuolto määritellään opiskelijoiden fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtimiseksi. Tavoitteena on luoda turvallinen ja terve opiskelu- ja työympäristö sekä ehkäistä syrjäytymistä. Lukion opetussuunnitelman perusteiden mukaan paikallisessa opetussuunnitelmassa tulee määritellä mm. opiskelijalle tarjottava tuki ja ohjaus opiskeluun sekä kehitykseen tai elämäntilanteeseen liittyvissä fyysisissä, psyykkisissä ja sosiaalisissa vaikeuksissa, eri hallintokuntien yhteistyö ja paikalliset tukiverkostot opiskelijan tarvitsemien palvelujen turvaamiseksi ja opiskelijan ohjaamiseksi tarvittaviin palveluihin ja oppilaitoksen suunnitelma, jossa määritellään toiminta opiskeluyhteisön terveyden ja turvallisuuden edistämiseksi sekä menettelytavat ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteissa kuten kiusaaminen, väkivalta, mielenterveyskysymykset, tupakointi ja päih- teiden käyttö, erilaiset onnettomuudet ja kuolemantapaukset.

Ammatillinen koulutus

Opetushallitus tarkisti vuosina 2006—2010 kaikkien ammatillisten perustutkintojen tutkintojen perusteet sekä maahanmuuttajien valmistavan koulutuksen ja vammaisten opiskelijoiden valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen perusteet. Samalla tutkintorakennetta tarkistettiin. Tutkinnon perusteissa ovat myös määräykset opinto-ohjauksesta, henkilökohtaisesta opiskelusuunnitelmasta, erityisopetuksen järjestämisestä, henkilökohtaisen opetuksen järjestä- mistä koskevasta suunnitelmasta (HOJKS), kodin ja oppilaitoksen yhteistyöstä ja opiskelijahuollon järjestämisestä.

Opetushallitus muutti kaikkien ammatillis- ten perustutkintojen perusteita (opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteita) 23.12.2011 annetulla määräyksellä liittyen ns. SORA -lainsäädännön tuomiin muutoksiin. Määräykset ovat voimassa 1.1.2012 alkaen toistaiseksi.

Opiskelijahuollon tavoitteena on luoda turvallinen ja terveellinen opiskeluympäristö ja edistää oppilaitosyhteisön yhteisöllisyyttä, hyvinvointia ja viihtyisyyttä. Tavoitteena on tukea opiskelijaa sekä säilyttää oppilaitosyhteisön toimintakyky fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta sekä hyvinvointia uhkaavissa tilanteissa. Opiskelijahuollon tulee edistää oppimisvaikeuksien ja opiskelijan terveydentilasta tai toimintakyvyn muutoksista johtuvien ja muiden ongelmien varhaista tunnistamista ja niihin puuttumista sekä ehkäistä koulutuksen keskeytymistä. Nuorten opiskelijoiden kohdalla koulutuksen järjestäjän on tehtävä yhteistyötä huoltajien kanssa.

Koulutuksen järjestäjän tulee varmistaa opiskelijahuollon tavoitteiden saavuttamista antamalla opetussuunnitelmassaan toimintaohjeita, jotka edistävät opiskelijoiden terveyttä ja turvallisuutta, erilaisten ongelmien varhaista tunnistamista ja niiden syntyminen ennaltaehkäisyä. Koulutuksen järjestäjän tulee antaa ohjeita oppilaitosyhteisön toimintaan liittyvien asioiden hoitamisesta, kuten opiskelijan opetukseen osallistumisesta, opinnoissa edistymisen seurannasta ja oppilaitoksen opiskelija-asuntolassa asumisesta.

Koulutuksen järjestäjän tulee laatia yhteistyössä opiskelijahuollon ja opiskeluterveydenhuollon toimijoiden kanssa tupakointia, nuuskaamista sekä päihteiden ja huumeiden käyttöä ennalta ehkäiseviä toimintaohjeita. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 34 a §:n 3 momentin mukaisesti koulutuksen järjestäjän tulee yhteistyössä opiskelijahuollon toimijoiden kanssa laatia kirjalliset toimintaohjeet opiskelijoiden päihteiden käytön ehkäisemiseksi ja päihdeongelmiin puuttumiseksi. Koulutuksen järjestäjällä tulee olla kriisisuunnitelma ja toimintaohjeet myös kiusaamisen, häirinnän, käyttäytymishäiriöiden, väkivallan, tapaturmien, onnettomuuksien ja kuolemantapauksien varalta. Koulutuksen järjestäjän tulee seurata opiskelijahuollon toteutumista ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin. Opiskelijoita tulee rohkaista osallistumaan ja vaikuttamaan oman oppilaitosyhteisönsä hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseen. Kaikilla opiskelijoiden kanssa oppilaitosyhteisössä työskentelevillä on vastuuta opiskelijahuollosta.

Moniammatillisen opiskelijahuoltohenkilöstön tehtävänä on opiskelijahuollon palveluiden koordinointi ja kehittäminen.

Opiskelijahuoltoa koskevat opetussuunnitelman osat tulee laatia yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan tai -kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoa hoitavien viranomaisten tai muiden tahojen kanssa. Ammatillisen koulutuksen järjestäjän tulee opetussuunnitelmaa laadittaessa ottaa huomioon kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa terveydenhuoltolain ja lastensuojelulain velvoitteet opiskelijahuollon palveluiden järjestämisessä. Samalla tulee sopia syrjäytymistä ehkäisevästä toiminnasta sekä opiskeluterveydenhuollon ja psykososiaalisen tuen asiantuntijapalveluiden järjestämisestä. Palveluiden kehittämisessä tulee hyödyntää opiskelijoiden palautetta.

Ammatillisen koulutuksen aikana opiskelijalle tulee tiedottaa ohjauksen ja opiskelijahuollon toteutuksesta, eri hallinnonalojen palveluista, paikallisista tukiverkostoista ja tutkintokohtaisista terveydentilavaatimuksista, toimintakyvystä sekä muista opintoihin liittyvistä edellytyksistä. Työssäoppimisen työturvallisuuteen ja työsuojeluun liittyvistä asioista tulee tiedottaa opiskelijan lisäksi alakäisen opiskelijan huoltajalle. Koulutuksen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että opiskelijat tuntevat oppilaitoksessa noudatettavat järjestyssäännöt. Opiskelijan omaa vastuuta tulee korostaa oppilaitoksen sääntöjen ja muiden ohjeiden noudattamisessa.

2.1.5 Oppilashuollon henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia koskeva sääntely

Laissa terveydenhuollon ammattihenkilöistä (559/1994) säädetään muun muassa terveydenhuollon henkilöstön oikeudesta toimia terveydenhuollon ammattihenkilönä, ammattihenkilöiden yleisistä velvollisuuksista sekä heidän ohjauksestaan ja valvonnastaan. Laki sisältää muun muassa säännökset lääkärin, psykologin ja terveydenhoitajan oikeudesta harjoittaa terveydenhuollon ammatteja. Lakia sovelletaan oppilas- ja opiskelijahuollossa ammattiaan harjoittavaan henkilöstöön.

Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto myöntää hakemuksesta henkilölle, joka on suorittanut lääkärin, terveydenhoitajan ja

psykologin ammattiin johtavan peruskoulutuksen Suomessa, oikeuden harjoittaa ammattia laillistettuna ammattihenkilönä. Terveystieteiden ammattihenkilöt merkitään Valviran ylläpitämään valtakunnalliseen terveystieteiden ammattihenkilörekisteriin, Terhikkiin.

Sosiaalihuollon henkilöstön kelpoisuuksia koskeva sääntely on kautta aikojen ollut yhteydessä sosiaalihuollon muun lainsäädännön kehitykseen. Sosiaalihuollon hallinnosta annetussa asetuksessa (144/1950) olleita kelpoisuussäännöksiä tiukennettiin vuoden 1981 alusta voimaan tulleella asetuksen muutoksella (945/1980). Sen mukaan kunnan sosiaalityöntekijän virkaan vaadittiin sosiaalihuoltajan tutkinto, vastaava Svenska social- och kommunalhögskolanissa suoritettu tutkinto tai virkaan soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy tai jonka lisäksi on hankittu riittävä sosiaalityön koulutus.

Vuoden 1984 alusta eli samaan aikaan sosiaalihuoltolain (710/1982) kanssa tuli voimaan asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista (888/1983). Siihen koottiin aikaisemmin eri laeissa ja asetuksissa olleet sosiaalihuollon henkilöstön kelpoisuutta koskevat säännökset. Asetus koski kunnan tai kuntainliiton järjestämää sosiaalihuoltoa ja siinä säädettiin muun muassa sosiaalityöntekijän virkaan vaadittavasta kelpoisuudesta. Asetusta täydennettiin vuonna 1990 (491/1990), jolloin siihen lisättiin säännös, jonka mukaan kelpoisuutena koulukuraattorin virkaan on sosiaalityöntekijän kelpoisuus.

Vuoden 1993 alusta voimaan tulleen valtioneuvoston asetuksen yhteydessä uudistettiin myös sosiaalihuollon kelpoisuussäännökset. Ne sisältyivät sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annettuun asetukseen (804/1992). Valtioneuvoston asetuksen tavoitteiden mukaisesti asetuksella väljennettiin sosiaalihuollon kelpoisuuksien sääntelyä.

Asetuksessa kelpoisuusvaatimukset määriteltiin pääsääntöisesti tehtävien sisällön mukaan eikä virka- tai ammattinimikkeen perusteella. Ainoastaan sosiaalityöntekijän osalta asetuksessa mainitaan ammattinimike. Kelpoisuusvaatimuksena sosiaalityöntekijän tehtävään oli tehtävään soveltuva ylempi kor-

keakoulututkinto, johon sisältyy tai jonka lisäksi on hankittu riittävä sosiaalityön koulutus, taikka sosiaalihuoltajan tutkinto (2 §:n 1 momentti). Sosiaalihuoltajan tutkintoon rinnastettiin vastaava Svenska social- och kommunalhögskolan -nimisessä Helsingin yliopiston yksikössä suoritettu tutkinto.

Voimassa olevaan lainsäädäntöön ei sisälly erityissäännöstä koulukuraattorin tehtäviin vaadittavasta kelpoisuudesta, joten sovellettavaksi tulee sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 11 §, jonka mukaan kelpoisuusvaatimuksena on tehtävään soveltuva koulutus. Soveltuvan koulutuksen määrittely on jäänyt viimekädessä työnantajan tehtäväksi. Yleisen tulkinnan mukaan koulukuraattoreilta on edelleen edellytetty sosiaalityöntekijän kelpoisuutta. Muun muassa työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämässä ammatinimikkeen koulukuraattorin kelpoisuus määritellään vuonna 2013 sosiaalityöntekijän kelpoisuudeksi. Sosiaalityöntekijöiden ohella koulun oppilashuollossa työskentelee myös paljon sosionomi-(AMK) tutkinnon suorittaneita henkilöitä.

Tilastokeskuksen vuoden 2012 palkkatilaston mukaan kuntasektorilla työskenteli 548 koulukuraattoria vuonna 2011. Sosiaalialan ammattijärjestö Talentian jäsenistä alkuvuonna 2013 koulukuraattori-ammattinimikkeellä työskenteli 465 henkilöä, joista 368 oli suorittanut sosiaalialan tutkinnon. Heistä sosiaalityöntekijöitä oli 204 (55 %) ja sosionomi (AMK) tai opistotasoisien tutkinnon suorittaneita 164 (45 %).

2.1.6 Henkilöstön tehtävät oppilas- ja opiskelijahuollossa

Esiopetuksen toimintayksiköissä, kouluissa ja oppilaitoksissa oppilas- ja opiskelijahuoltoa toteuttavat käytännössä useimmin rehtori, esiopetuksen vastuhenkilö, opettajat, erityisopettajat, opinto-ohjaajat, koulunkäyntiavustajat, koulupsykologit ja koulukuraattorit sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajat ja lääkärit. Oppilas- ja opiskelijahuollon toteuttamiseen saattaa osallistua myös muita oppilaan oppimista ja hyvinvointia edistäviä ammattihenkilöitä. Oppilas- ja opiskelijahuoltotyö on moniammatil-

lista yhteistyötä, jossa opetus- ja sivistystoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen palvelut sovitetaan yhteen.

Yleensä rehtori johtaa oppilas- ja opiskelijahuoltoa ja vastaa opetussuunnitelman mukaisen oppilas- ja opiskelijahuollon toteuttamisesta, kehittämisestä ja arvioinnista. Hän huolehtii, että kouluyhteisön kaikki jäsenet osallistuvat ja toteuttavat opetussuunnitelman mukaista oppilas- ja opiskelijahuoltoa.

Oppilas- ja opiskelijahuolto on osa opettajan perustyötä. Tämä tulee ilmi esimerkiksi perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta annetun valtioneuvoston asetuksen (433/2012) 2 §:ssä, jonka mukaan opetuksen ja kasvatuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua tasapainoisiksi, terveen itsetunnon omaaviksi ihmisiksi. Asetuksen 2 §:n mukaan opetuksen tulee edistää oppilaiden terveyttä, hyvinvointia, turvallisuutta ja arjenhallintaa sekä kehittää niihin liittyviä valmiuksia. Asetuksen 4 §:ssä säädetään myös kodin ja koulun yhteistyöstä. Koulun toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen tulee olla turvallisia ja terveellisiä, huomioida oppilaiden yksilölliset tarpeet, tukea yksilön ja yhteisön kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Lisäksi asetuksen 5 §:ssä säädetään esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksen erityisenä tavoitteena on edistää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa lapsen kehityksen ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla.

Opettajan tehtävänä on huolehtia oppilasryhmästään tai luokastaan kokonaisuutena sekä opetustyöhön liittyvästä turvallisuudesta, järjestyksestä ja hyvinvoinnista. Opettaja seuraa jokaisen oppilaan yksilöllistä oppimista, työskentelyä ja hyvinvointia sekä seuraa poissaoloja. Opettaja kohtaa työssään myös oppilashuollollisia ongelmia, jotka edellyttävät usein monialaista yhteistyötä sekä oppilashuoltoa. Kodin ja koulun yhteistyö on tärkeä osa opettajan työtä.

Lukiolain 2 §:n mukaan lukiokoulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden kasvamista hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintojen, työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden moni-

puolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Vastaavankaltainen säännös on ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 5 §:ssä.

Oppilas- ja opiskelijahuollon palveluilla tarkoitetaan koulupsykologin, kuraattorin ja kouluterveydenhuollon asiantuntijoiden palveluja.

Koulupsykologi on psykologisen kehityksen, psyykkisen hyvinvoinnin ja oppimisen psykologian asiantuntija. Koulussa ja oppilaitoksessa työskentelevä psykologi tarkastelee ilmiöitä psykologian viitekehyksestä yksilön, perheen, ryhmän, yhteisön ja organisaation näkökulmista.

Koulussa ja oppilaitoksessa psykologin tehtäviin sisältyy mielenterveyttä ja hyvinvointia sekä oppimista ja koulukäyntiä edistävää ja ongelmia ennalta ehkäisevää työtä. Lisäksi työhön sisältyy ratkaisujen etsiminen ja tukitoimien järjestäminen todettujen ongelmien hoitamiseksi tai korjaamiseksi.

Psykologin työskentelyn tavoitteena on edistää oppilaiden psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia yksilöinä ja yhteisön jäseninä sekä tukea oppimistavoitteiden saavuttamista. Käytännössä koulupsykologin tehtäväkuva muodostuu laajasta kokonaisuudesta, johon kuuluu asiakastyötä, konsultaatiota, kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämistä sekä yhteistyötä kotien ja erilaisten sidosryhmien kanssa.

Psykologin yksilö- ja asiakastyö sisältää lapsen ja nuoren kehitykseen, oppimiseen tai koulunkäyntiin liittyvien kysymysten selvittelyn ja arvioinnin. Tähän kuuluu oppilaan tai opiskelijan psykologinen arviointi toimenpiteineen, joita ovat esimerkiksi neuvottelut koulun henkilöstön ja vanhempien kanssa, psykologiset tutkimukset (ml. psykologiset testit) ja lausuntojen laatiminen, tukitoimien ja opetusjärjestelyjen suunnittelu sekä yhteistyö koulun ulkopuolisten tahojen kanssa. Asiakastyöhön kuuluu myös oppilaiden ja opiskelijoiden yksilöllinen tuki ja ohjaus tunne-elämän kehitykseen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen tai oppimiseen liittyvissä pulmissa. Psykologi tarjoaa konsultaatiota koulun muulle henkilöstölle kuten rehtoreille, kuraattoreille, kouluterveydenhoitajille ja opettajille sekä koulun ulkopuolisille yhteistyötahoille.

Kouluyhteisössä psykologi osallistuu oman erityisalan asiantuntijana koulun tai oppilaitoksen oppilas- tai opiskelijahuoltoryhmiin sekä muuhun moniammatilliseen oppilashuollon yhteistyöhön, joka koskee joko yksittäistä oppilasta, luokkaa tai koko kouluyhteisöä. Psykologi osallistuu osaltaan kouluyhteisön yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittämiseen sekä hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseen ja seuraamiseen yhteisössä. Koulun kriisiytyä edellyttää psykologilta asiantuntijuutta ja osana työtään psykologi tarjoaa psykososiaalista tukea kouluyhteisölle, ryhmille tai oppilaille ja opiskelijoille. Psykologi osallistuu oppilas- ja opiskelijahuollon erilaisten toimintamallien (kuten kouluyhteisön turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat) kehittämiseen ja arviointiin sekä opetus suunnitelmatyöhön.

Psykologi osallistuu kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittämiseen niin yksittäisten oppilaiden ja opiskelijoiden, luokan kuin kouluyhteisön tasoilla. Psykologi tarjoaa tukea perheille lapsen tai nuoren kehitykseen, vanhemmuuteen tai perheen ongelmatilanteisiin liittyvissä kysymyksissä. Tarpeen mukaan psykologi ohjaa oppilaan, opiskelijan tai perheen koulun ulkopuolisen tuen piiriin sekä tekee yhteistyötä oppilasta tai opiskelijaa tutkivien tai hoitavien tahojen kanssa.

Koulupsykologi tekee moniammatillista yhteistyötä kouluyhteisön sisällä kuin koulun ulkopuolisten tahojen kanssa. Psykologin tehtäviin kuuluu myös osallistuminen oppilashuoltotyön ja koulupsykologitoiminnan kehittämiseen sekä muuhun kehittämistoimintaan. Psykologi huolehtii oman ammattitaitonsa ja -käytäntöidensä ajantasaisuudesta sekä oman työnsä sisällöllisestä ja menetelmällisestä kehittämisestä.

Koulukuraattorin työssä toimitaan opetus-, sosiaali- ja terveystoimen rajapinnoilla. Sosiaalisten ongelmien tunnistaminen ja niihin puuttuminen on työn olennainen osa.

Oppilaat ohjautuvat koulukuraattorin asiakkaaksi useimmiten käyttäytymiseen liittyvien syiden vuoksi. Näitä ovat poissaolot, koulunkäynnin laiminlyönti, uhmakkuus ja sääntöjen rikkominen, keskittymisvaikeudet, motivaatio-ongelmat ja väkivaltainen käyttäytyminen. Sosiaaliin suhteisiin liittyviä

syitä ovat kiusaamistilanteet ja kaverisuhteongelmat.

Perheeseen liittyviä tulosityitä ovat lasten huoltoon ja kasvatukseen liittyvät asiat, perheen tilanteeseen liittyvät vakavat ongelmat (päihteiden käyttö, perheväkivalta ja mielen-terveysongelmat) sekä perherakenteen muutokseen liittyvät asiat. Tunne-elämän vaikeuksista yleisiä ovat oppilaiden ahdistuneisuus ja pelot, masentuneisuus ja alakuloisuus sekä arkuus ja jännittäminen.

Koulukuraattorityössä pyritään asiakkaiden tilanteita jäsentämällä lisäämään heidän voimavarojaan ja etsimään myönteisiä ratkaisuja. Oppilaan opiskelu- ja elämäntilannetta tarkastellaan kokonaisvaltaisesti sekä yksilö-, perhe- että kouluyhteisön tasolla. Koulukuraattorityössä kiinnitetään huomiota oppilaiden arjen sujumiseen, toimintakykyyn ja vuorovaikutussuhteisiin.

Asiakastyössä ensimmäisenä tehtävänä on oppilaan tilanteen kartoitus ja tuen tarpeen arviointi oppilaan ikä ja kehitystaso huomioiden ottaen. Koulukuraattori kartoittaa sosiaalisessa selvityksessään oppilaan koulunkäyntiä, opiskelua ja oppimisympäristöä, oppilaan henkilökohtaista toimintakykyä, vointia ja jaksamista, perhe- ja kotitilannetta sekä kaverisuhteita, harrastuksia ja vapaa-ajan viettoa.

Tavoitteena on oppilaan ja perheen voimavarojen ja toisaalta heidän elämässään olevien riskitekijöiden sekä oppilaan tasapainoisen kasvun ja kehityksen esteiden tunnistaminen. Kartoitus ja arviointi tehdään yhteistyössä oppilaan, perheen ja opettajan sekä tarvittaessa muun tukiverkoston, esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa. Yhteisesti sovitaan tavoitteista, toimintatavoista ja vastuunjaosta.

Sosiaaliseen selvitykseen perustuvia jatko-toimia voivat olla koulukuraattorin ohjaus- ja tukikeskustelut oppilaan ja/tai hänen perheensä kanssa, koulunkäyntijärjestelyt (tehostettu tai erityinen tuki) tai oppilaan ja/tai hänen perheensä ohjaaminen koulun omien (esimerkiksi koulupsykologi, kouluterveydenhuolto) tai koulun ulkopuolisten tukitoimien piiriin. Erityisopetusmuotoa ja opetusjärjestelyjä koskevaa hallinnollista päätöstä varten laadittavassa pedagogisessa selvityksessä ja siihen tarvittaessa liittyvässä sosiaalisessa selvityksessä tarkastellaan erityisesti

oppilaan koulunkäynnin historiaa ja nykytilannetta, koulunkäyntiä vaikeuttavia ja sitä tukevia tekijöitä sekä oppilaan ja perheen voimavaroja.

Lapsen tai nuoren koulunkäyntiasioiden ohella vanhemmuutta tuetaan yhteisissä tapaamisissa huoltajien kanssa koululla tai kotona. Koulutapaamisissa mukana on usein myös luokan opettaja tai luokanvalvoja, erityisopettaja tai joku muu oppilashuoltoryhmän jäsen. Tarvittaessa oppilas ja perhe ohjataan jatkotutkimuksiin tai hoitoon koulun ulkopuolelle.

Koulukuraattori toimii usein koulullaan kriisiryhmän jäsenenä ja on suunnittelemassa ja toteuttamassa tarvittavia toimenpiteitä. Koulukuraattori voi myös tukea yksittäistä oppilasta kriisitilanteessa.

Oleellinen osa päivittäistä yhteistyötä opettajien kanssa ovat neuvottelut ja konsultaatiokeskustelut silloin, kun opettaja on huolestunut luokan tai oppilaiden tilanteesta. Keskusteluissa mietitään koulun sisäisiä opetusjärjestelyjä tai muita käytännön ratkaisuja opetuksen tueksi. Samalla arvioidaan oppilaan muuta tuen tarvetta ja suunnitellaan puheeksi ottamista ja tarvittavaa yhteistyötä vanhempien kanssa.

Koulunkäynnin nivelvaiheissa työskentely on tärkeää oppilaan onnistuneen koulupolun turvaamiseksi. Varsinkin yläluokilla opetusjärjestelyjen tarpeen arviointi ja niihin ohjaaminen yhteistyössä perheen ja oppilaan koko tukiverkoston kanssa on osa koulukuraattorin työtä. Tavoitteena on nuoria kokonaisvaltaisesti tukemalla luoda heille edellytyksiä saada päättötodistus ja jatko-opintokelpoisuus.

Turvallisen arjen toteutumista ohjaavat osaltaan poissaoloihin, kiusaamis-, väkivalta-, päihde- ja kriisitilanteisiin laaditut toimintamallit. Koulukuraattori osallistuu niiden laadintaan, päivittämiseen ja soveltamiseen kouluillaan.

Koulukuraattori osallistuu koulun ja kodin yhteistyön suunnitteluun ja toteuttamiseen yhdessä koulun muun henkilökunnan kanssa. Vanhempainryhmiä ja teemallisia vanhempainiltoja toteutetaan resurssien puitteissa vanhempien kasvatustyön tukemiseksi.

Koulukuraattorit toimivat aktiivisesti yhteistyössä muiden lasten ja nuorten kanssa

työskentelevien työntekijöiden kanssa joko yksittäisen oppilaan ja perheen asioissa tai yleisemmin alueellisia ilmiöitä arvioiden. Alueellisen yhteistyön tavoitteena on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia, kehittää alueen palveluja sekä ehkäistä sosiaalisten ongelmien syntymistä. Tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ovat lastensuojelu, perheneuvola, lasten- ja nuorisopsykiatria, muu sosiaali- ja terveystoimi, nuorisotoimi, poliisi, seurakunta sekä kolmas sektori.

Kouluterveydenhoitaja osallistuu oppilaiden terveydenhoidon ja terveyden edistämisen asiantuntijana opetussuunnitelman valmisteluun, terveystiedon opetukseen, oppilashuollon toimintaan sekä koulun sisäiseen ja ulkoiseen arviointiin. Hän seuraa oppilaiden kasvua ja kehitystä sekä koulu yhteisön hyvinvointia, selvittelee oppilaiden kanssa heidän ongelmiaan, tukee oppilaita ja heidän vanhempiaan. Kouluterveydenhoitaja vastaa oppilaiden vuosittaisista terveystarkastuksista yhteistyössä lääkärin kanssa, oppilaskohtaisesta yhteistyöstä vanhempien ja opettajien kanssa, oppilaiden ohjaamisesta tarvittaessa koululääkärin tai muiden asiantuntijoiden jatkotutkimuksiin sekä ensiavusta ja siihen liittyvästä hoitotyöstä koulussa.

Koululääkäri vastaa lääketieteellisenä asiantuntijana kouluterveydenhuollosta ja osallistuu opetussuunnitelman valmisteluun, oppilashuoltotyöryhmän toimintaan, terveystiedon opetukseen sekä koulun sisäiseen ja ulkoiseen arviointiin. Yhteistyössä kouluterveydenhoitajan kanssa hän huolehtii terveystarkastuksista ja kouluympäristön terveyden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin tarkastamisesta. Koululääkäri vastaa koulutyöhön ja opiskeluun liittyvistä lääkarinlausunnoista, lääketieteellisen asiantuntemuksen tuomisesta oppilashuoltoryhmään ja terveystiedon opetukseen sekä pitkäaikaissairaiden ja vammaisten oppilaiden hoito- ja kuntoutussuunnitelmien sovittamisesta yhteen koulutyön kanssa.

Opiskeluterveydenhuollossa terveydenhoitajan ja lääkärin tehtäviin kuuluu sekä terveydenhoito että sairaanhoito. Opiskeluterveydenhuollossa on huomioitava opiskelijoiden ikä, kehitysvaihe ja ammatinvalintaan sekä opiskelukykyyn liittyvät kysymykset. Haasteena on varmistaa, että terveyden- ja

sairaanhoito muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden ja että mielenterveys-, päihde- ja seksuaaliterveydenpalvelujen laatu ja määrä ovat riittävällä tasolla.

2.1.7 Henkilötietojen käsittely, julkisuus ja salassapito oppilas- ja opiskelijahuollossa

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä on suojattu. Perustuslain esitöiden (HE 309/1993 vp) mukaan lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisen tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämänsä. Mainittu säännös sisältää lainsäädäntöä koskevan toimeksiannon, jonka mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Henkilötietojen käsittelystä säädetään tarkemmin henkilötietolaissa (523/1999) sekä erityislainsäädännössä.

Henkilötietolaissa yleislakina säädetään viranomaisen tai muun tahon oikeudesta kerätä ja käsitellä laissa säädettyjen tehtäviensä hoitamiseksi tarpeellisia tietoja. Henkilötietolaissa arkaluonteisiksi säädettyjä henkilötietoja on oikeus kerätä ja tallettaa, jos kyse on viranomaiselle tai muulle taholle välittömästi laissa säädetystä tehtävästä. Kunkin tahon tehtävien määrittelystä riippuu, mitä henkilötietoja ne voivat käsitellä.

Viranomaisten ja muiden tahojen tehtävät ja niihin liittyvä oikeus käsitellä henkilötietoja perustuu kutakin tahoa koskevaan erityislainsäädäntöön. Oppilashuolto perustuu perusopetuslain 31 a §:ssä säädettyyn opetuksen järjestäjän toimintaan, terveydenhuolto-laissa säädettyyn kouluterveydenhuoltoon ja lastensuojelulaissa säädettyyn kasvatuksen tukemiseen.

Henkilöä koskevien tietojen käsittelyssä oppilaan asemaa suojaa luottamuksellisuus, joka ilmenee lainsäädännössä salassapitovelvollisuutta koskevinä säännösinä. Perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Säännöksen mukaan lähtökohtana on viranomaisen asiakirjan julkisuus. Salassapidon peruste tulee ilmetä laista.

Salassapitovelvollisuus jakaantuu asiakirjasalaisuuteen ja vaitiolovelvollisuuteen. Salassapitovelvollisuuteen kuuluu myös tietojen hyväksikäyttökielto. Oppilas- ja opiskelijahuoltotyöhön osallistuvien ammattihenkilöiden tietojen salassapitoa ja salassa pidettävien tietojen luovuttamista koskevia säännöksiä sisältyy koulutusta koskevaan lainsäädäntöön, sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöön sekä yleislainsäädäntöön.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999, julkisuuslaki) säädetään julkisuuden ja salassapidon yleisistä periaatteista. Salassapidon perusteista säädetään julkisuuslain 24 §:ssä ja sen 1 momentin kohdat 25, 30 ja 32 ovat merkityksellisimmät oppilas- ja opiskelijahuollon kannalta. Mainittu 30 kohdan nojalla oppilashuoltoa koskevat asiakirjat ovat ehdottomasti salassa pidettäviä. Oppilashuollon asiakirjoihin voi sisältyä esimerkiksi oppilaan terveydentilaa koskevia asioita, jotka ovat sinällään myös muiden säännösten perusteella salassa pidettäviä asiakirjoja. Julkisuuslakia sovelletaan myös yksityisissä kouluissa lain 4 §:n 2 momentin nojalla. Sen mukaan julkisuuslaissa tarkoitettuna viranomaisena pidetään julkisia tehtäviä hoitavia yhteisöjä, laitoksia, säätiöitä ja yksityisiä henkilöitä niiden käyttäessä julkista valtaa. Valtioneuvoston myöntämän järjestämissalvan saaneet yksityiset opetuksen järjestäjät hoitavat julkista tehtävää antaessaan opetusta perusopetuslain mukaisesti. Julkista valtaa opetuksen järjestäjät käyttävät muun muassa opintososiaalisia etuja myöntäessään, tutkintotodistuksia antaessaan, kurinpitorangaistuksia määrätessään ja oppilaita erityisopetukseen siirtäessään.

Perusopetuslain 40 §:n 1 momentin mukaan opetuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet, perusopetuslain 37 §:ssä tarkoitetut henkilöt, kouluterveydenhuollon edustajat, koulukuraattorit, koulupsykologit ja opetusharjoittelua suorittavat eivät saa luovuttomasti sivullisille ilmaista, mitä he ovat perusopetuslain mukaisia tehtäviä hoitaessaan saaneet tietää oppilaiden tai perusopetuslaissa tarkoitettun koulun henkilöstön taikka heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista ja taloudellisesta asemasta. Vastavansisältöinen säännös on lukiolain 32 §:ssä.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain SORA-säännöksiin sisältyy useita opiskelijan terveydentilan ja toimintakyvyn arvioimiseen liittyviä säännöksiä. Opiskelijaksi pyrkivän tulee lain 27 b §:n mukaisesti antaa koulutuksen järjestäjän pyynnöstä opiskelijaksi ottamisen arvioinnin edellyttämät terveydentilaansa koskevat tiedot. Opintojen aikana opiskelija voidaan lain 32 a §:n mukaisesti määrätä laillistetun terveydenhuollon ammattihenkilön suorittamiin tarkastuksiin ja tutkimuksiin, jos on perusteltua aihetta epäillä, että opiskeluoikeus tulisi peruuttaa opiskelijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvän esteen vuoksi. Koulutuksen järjestäjä voi myös velvoittaa opiskelijan esittämään huumausainetestistä koskevan todistuksen, jos on perusteltua aihetta epäillä, että opiskelija on huumausaineiden vaikutuksen alaisena opintoihin kuuluvissa käytännön tehtävissä tai työssäoppimisessa tai että opiskelijalla on riippuvuus huumeista ja muut lain 34 a §:ssä säädetty edellytykset huumausainetestaukseen määräämiseksi täytyvät.

SORA-säännösten voimaantulon yhteydessä tarkennettiin myös ammatillisesta koulutuksesta annetun lain mukaisia tiedonsaantioikeutta ja arkaluonteisten tietojen käsittelyä koskevia säännöksiä. Tietojensaantia koskevan ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 43 §:n 4 momentin mukaan opiskelijan terveydentilaa ja toimintakykyä koskevia ja tehtävien hoidon kannalta välttämättömiä tietoja on tiedonhaltijalla salassapitosäännösten estämättä oikeus antaa oppilaitoksen rehtorille tai johtajalle ja oppilaitoksen turvallisuudesta vastaavalle muulle henkilölle opiskelun turvallisuuden varmistamiseksi, opinto-ohjauksesta vastaaville henkilölle muihin opintoihin ja tukipalveluihin ohjaamista varten, opiskeluterveydenhuollosta vastaaville henkilöille opiskelijan terveyden ja turvallisuuden varmistamiseksi ja tarvittaviin tukitoimiin ohjaamista varten, työssäoppimisesta vastaaville henkilöille opiskelijan sekä työssäoppimispaikan henkilöstön ja asiakkaiden turvallisuuden varmistamiseksi sekä poliisille ja koulutuksen järjestäjän edustajalle, joka on ensisijaisessa vastuussa turvallisuusuhan selvittämisestä, välittömän turvallisuusuhan arvioimiseksi tai mikäli opiskelijan todetaan terveydentilan arvioinnissa olevan vaaraksi

muiden turvallisuudelle. Tiedonhaltija edellä mainituissa tilanteissa voi olla esimerkiksi opinto-ohjaaja tai opiskeluterveydenhuollosta vastaava henkilö.

Opiskelijaksi pyrkivän ja opiskelijan terveydentilaa koskevia ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 42 §:n 1 momentissa määriteltyjä tietoja saavat käsitellä vain ne, jotka valmistelevat tai tekevät päätöksen opiskelijaksi ottamisesta, opiskeluoikeuden peruuttamisesta, opiskeluoikeuden palauttamisesta tai kurinpidosta taikka antavat lausuntoja mainituista asioista. Koulutuksen järjestäjän tulee määritellä ne tehtävät, joihin sisältyy tällaisten arkaluonteisten tietojen käsittelyä sekä päättää niistä koulutuksen järjestäjän toimielimistä ja ammattihenkilöistä, joilla on lain 42 §:n mukaisesti oikeus arkaluonteisten tietojen käsittelyyn.

Terveydenhuollon ammattihenkilöitä (terveydenhoitaja, lääkäri, psykologi) koskevat salassapitosäännökset ovat julkisuuslain lisäksi terveydenhuoltoa koskevassa lainsäädännössä. Terveydenhuoltoa koskeva salassapitovelvollisuuden sääntely selkiytyi julkisuuslain voimaantullessa, jolloin useat salassapitoa koskevat erityissäännökset kumottiin. Noudatettavina ovat kuitenkin edelleen potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992, potilaslaki) potilasasiakirjoja koskevat säännökset ja terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 16 ja 17 §:ssä olevat säännökset salassapitovelvollisuudesta. Potilaslain 13 §:n 1 momentin mukaan potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä. Pykälän 2 momentissa säädetään terveydenhuollon ammattihenkilön ja terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevän henkilön velvollisuudesta pitää salassa potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot, jos potilas tai hänen laillinen edustajansa ei ole antanut luovuttamiseen kirjallista suostumusta.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, sosiaalihuollon asiakaslaki) asiakirjasalaisuutta koskevassa 14 §:n 1 momentissa säädetään salassa pidettäväksi sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta ja muusta yksityisestä henkilöstä. Pykälän 2 momentissa säädetään erikseen asiakirjasalaisuuden sisällöstä ja 15 §:ssä vai-

tiolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta.

Tietojen antamisesta oppilas- ja opiskelija-huollossa säädetään eri laeissa. Julkisuuslain 7 luvussa säädetään viranomaisen oikeudesta antaa salassa pidettäviä tietoja. Mainitut säännökset eivät kuitenkaan velvoita salassa pidettävien tietojen luovuttamiseen. Julkisuuslain 26 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan salassa pidettävän tiedon voi luovuttaa vain, jos lailla niin säädetään. Säännöksen perustelujen mukaan viranomaisen oikeus tietojen saamiseen määräytyy pääasiassa erityislainsäädännön mukaisesti. Säännöksessä edellytetään erityislain nimenomaista säännöstä oikeudesta tai velvollisuudesta antaa tai saada salassa pidettävä tieto. Säännöksestä pitää ilmetä tiedon luovutuksen sallittavuus salassapitosäännöksistä riippumatta, samoin kuin se, mitkä salassapitoperusteet säännös syrjäyttää. Julkisuuslain 26 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetään viranomaisen oikeudesta antaa tieto salassa pidettävästä asiakirjasta, jos se, jonka etujen suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty, antaa siihen suostumuksensa.

Opetuksessa ja oppilashuollossa salassa pidettäviä tietoja voidaan antaa perusopetuslain 40 §:n 2 momentin nojalla. Säännöksen mukaan oppilashuoltotyöhön osallistuvilla on oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilaan opettajalle ja tämän lain mukaisesta opetuksesta ja toiminnasta vastaavalle viranomaiselle oppilaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot. Vastaavankaltainen säännös on lukiolain 32 §:ssä.

Perusopetuslain 40 §:n 3 momentin mukaisesti oppilaan huoltajan tai muun laillisen edustajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella voidaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja pyytää myös muilta tahoilta.

Perusopetuslain 40 §:n 4 momentissa säädetään tietojen luovutuksesta niissä tilanteissa, jolloin oppilas siirtyy toisen opetuksen järjestäjän järjestämään opetukseen. Puheena olevan lainkohdan mukaan aikaisemman opetuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä viipymättä toimitettava oppilaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen järjestä-

jälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen järjestäjän pyynnöstä.

Perusopetuslain 41 §:ssä säädetään opetuksen järjestäjän tiedonsaantioikeudesta. Kyseisen lainkohdan mukaan opetuksen järjestäjällä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta, muulta sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä.

Potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen antamisesta säädetään potilaslain 13 §:ssä tyhjentävästi. Pykälän 2 momentissa säädetään oikeudesta antaa potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja potilaan tai hänen laillisen edustajansa kirjalliseen ja nimenomaiseen suostumukseen perusteella. Pykälän 3 momentin nojalla tiedot voidaan antaa, jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty. Säännöksessä säädetään myös potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen antamisesta terveydenhuollon sisällä.

Sosiaalihuollon asiakaslaissa on julkisuuslakia täydentäviä erityissäännöksiä, jotka antavat oikeuden luovuttaa salassa pidettäviä tietoja. Lähtökohtana salassa pidettävien tietojen luovuttamisessa on asiakkaan suostumus tietojen antamiseen. Jos suostumusta ei saada, sosiaalihuollon järjestäjä tai toteuttaja saa sosiaalihuollon asiakaslain 17 §:n 1 momentin nojalla antaa salassapitovelvollisuuden estämättä asiakirjasta tietoja, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi, järjestämiseksi tai toteuttamiseksi. Oikeudelle antaa tietoja on lisäksi säädetty kolme vaihtoehtoista lisäedellytystä. Niiden mukaan salassa pidettävä tieto voidaan luovuttaa esimerkiksi silloin, kun tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi tai asiakkaan välttämättömien etujen tai oikeuksien turvaamiseksi eikä asiakkaalla itsellään ole edellytyksiä arvioida asian merkitystä. Pykälässä tarkoitettuja tietoja voidaan luovuttaa sosiaalihuollon viranomaisen ohella muulle viranomaiselle. Opetustoimessa kyseeseen voivat tulla lähinnä opetuksessa tarvittavien tukitoimien, erityisopetuksen tai muun vastaavan tarpeen selvittämiseksi tai

niihin liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi tarvittavat tiedot.

Sosiaalihuollon asiakaslain 20 §:ssä säädetään muun muassa koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta antaa hallussaan olevia tietoja ja selvityksiä sosiaalihuollon viranomaiselle salassapitosäännösten estämättä. Edellytyksenä on, että tiedot ja selvitykset ovat sosiaalihuollon asiakassuhteeseen olennaisesti vaikuttavia, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi, sosiaalihuollon järjestämiseksi ja siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi sekä viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamista varten.

Henkilötietoja sisältävien asiakirjojen laatimisesta opetustoimessa ei ole säädetty erikseen, vaan sovellettavaksi tulee yleislakina henkilötietolaki.

Potilasasiakirjojen laatimisesta säädetään terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 16 §:ssä ja potilaslain 12 §:ssä. Asista säädetään tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella potilasasiakirjoista (298/2009). Sosiaali- ja terveysministeriössä on valmistunut opas asetuksen soveltamisesta (Potilasasiakirjojen laatiminen ja käsittely. Opas terveydenhuollolle. STM Julkaisuja 2012:4).

Sosiaalihuollon asiakaslain 28 §:n mukaan sosiaalihuollon järjestäjän ja toteuttajan on tehtävä asiakirjaan merkintä, kun tietoja hankitaan ulkopuolelta tai annetaan pykälässä mainituissa tilanteissa. Lain 26 §:n mukaan sosiaali- ja terveysministeriö voi tarvittaessa antaa yleisiä ohjeita asiakastietojen käsitteilyyn ja säilyttämiseen liittyvistä menettelyistä.

2.1.8 Oppilas- ja opiskelijahuollon palvelurakenteen ja laadun kehittämistoiminta

Oppilas- ja opiskelijahuollon laatua ja palvelurakennetta kehitettiin ylimääräisillä valtionavustuksilla syksystä 2007 alkaen. Oppilashuollon palvelurakenteen kehittämishanke ulotettiin myöhemmin koskemaan myös lukiokoulutusta. Oppilas- ja opiskelijahuoltoa kehitettiin sittemmin myös viiden kehittämisverkoston toimintana. Tavoitteena oli parantaa valtakunnallisesti ja paikallisesti oppilas- ja opiskelijahuollollisen tuen saatavuutta

esi- ja perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa, kehittää ja vakiinnuttaa kuntiin oppilas- ja opiskelijahuollon palvelurakenne sekä verkostomainen toimintatapa ja tukea opetussuunnitelmien toimeenpanoa. Tavoitteena oli siirtää oppilas- ja opiskelijahuollollisen työn painopistettä korjaavasta ennaltaehkäisevään sekä edistää hallintokuntien välistä ja moniammatillista yhteistyötä koulutusasteiden rajat ylittäen.

Tavoitteen toteuttamiseksi kukin osallistuva kunta laati oppilashuollon strategian, jonka toimenpiteet vakiinnutettiin osaksi lasten ja nuorten palvelujärjestelmää. Kehittämis-toiminnan tueksi järjestettiin valtakunnallista ja alueellista koulutusta, joka oli suunnattu oppilashuollon toimijoille kunnissa. Kunta-kohtaisina tuotoksina ovat syntyneet mm. oppilashuollon käsikirjat, ohjeet, palvelukartat, oppilashuollon suunnitelmat, erilaiset oppilaan polut ja lomakkeet.

Oppilas- ja opiskelijahuollon palvelurakenteen kehittämistoimintaa kunnissa ja seuduilla on tuettu valtion erityisavustuksilla viides-ä allossa yhteensä 5 469 550 eurolla. Toukokuussa 2007 opetusministeriö myönsi valtion erityisavustusta oppilashuollon laadun ja palvelurakenteen kehittämiseen esi- ja perusopetuksessa sadalle kunnalle 1 580 000 euroa. Opetushallitus jakoi kesäkuussa 2008 jatkorahoitusta 92 kunnalle jo aloitetun kehittämistoiminnan vakiinnuttamiseen ja sen laajentamiseen lukiokoulutukseen 1 290 000 euroa. Huhtikuussa 2009 Opetushallitus myönsi valtionavustusta yhteensä 92 uudelle kunnalle oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämistoiminnan käynnistämiseen 1 680 450 euroa. Joulukuussa 2009 jaettiin kaksi erillistä valtionavustusta, joista toinen (319 000 euroa) kohdistettiin oppilas- ja opiskelijahuollon laadun ja palvelurakenteen kehittämistoimintaa tukevien kehittämisverkostojen perustamiseen esi- ja perusopetuksessa sekä lukio-koulutuksessa. Kehittämisverkostoja perustettiin yhteensä neljä. Avustuksista toinen eli 400 000 euroa suunnattiin opiskelijahuollon vakiinnuttamiseen lukiokoulutuksessa. Avustusta sai 23 kuntaa ja yksi seutu. Kesällä 2010 avustusta myönnettiin vielä 200 000 euroa viidennen kehittämisverkoston perustamiseen.

Lisäksi oppilas- ja opiskelijahuoltoon on kohdennettu henkilöstökoulutuksen määrärahaa vuosina 2007—2012 yhteensä 1 190 000 euroa.

Esi- ja perusopetuksen oppilashuollon palvelurakenteita kehittäjäkunnissa arvioitiin vuonna 2010. Arvioinnin tulosten valossa näytti siltä, että kehittämistoiminnan myötä opetuksen järjestäjän rooli ja kokonaisvastuu oppilashuollon järjestämisessä ja kehittämisessä kuntatasolla ainakin osassa kuntia ymmärrettiin entistä selkeämmin. Osallistuneista kunnista 50 oli perustanut kuntatasoisen kehittämistyöryhmän ja 12 kuntaa suunnitteli tällaisen kehittämistyöryhmän perustamista. Vaikka koulujen tai esiopetuksen toimintayksikköjen rooli onkin keskeinen yksilö- ja yhteisötason oppilashuollollisessa toiminnassa, ovat koulujen ja esiopetuksen toimintayksikköiden resurssit ja vastuut silti rajalliset ja alisteiset suhteessa kuntatason tavoitteisiin ja kuntien tapaan organisoida ja ohjeistaa oppilashuoltoa ja oppilashuollollista toimintaa. Kansallisen tason ohjauksella ja kehittämissuorituksen tuella voidaan merkittävästi tukea kuntien omaa kehittämistoimintaa, ja siten ehkäistä alueellista eriarvoistumista oppilashuollollisen tuen saatavuudessa. Pienten kuntien osalta kehittämistuen saatavuus koettiin erityisen tärkeäksi.

Vastaajat näkivät kehittämistyön sinällään selkiyttäneen oppilashuollon eri toimijoiden vastuita ja työnjakoa. Kehittämistyön myötä nousi useita kansallisen ja paikallisen tai seudullisen tason kehittämistarpeita esille. Tällaisina kehittämiskohteina mainittiin toistuvasti mm. nivelvaiheyhteistyö, hallintokuntien välinen yhteistyö sekä tiedottaminen ja tiedonkulku. Salassapito- ja tietosuojasääntöjen rajoitukset koettiin myös ongelmalliseksi monialaisessa yhteistyössä. Merkille pantavaa oli myös se, että vaikka useissa politiikkadokumenteissa, strategia-asiakirjoissa ja suosituksissa viitattiin ennalta ehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen merkitykseen oppilashuollossa, niin ainakin arvioinnin tulosten valossa valtaosa oppilashuollon toiminnasta kohdentui niin kutsuttuun korjaavaan työhön. Voimavarojen kohdentumista saattoivat selittää monet seikat, kuten käytävissä olevat resurssit sekä tavat organisoida ja tuottaa palvelut.

Ennalta ehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen problematiikka liitettiin usein myös esi- ja perusopetuksen välisen yhteistyön sujuvuuteen. Varhainen puuttuminen ongelmiin jo ennen perusopetuksen alkua nähtiin keinoon siirtyä korjaavasta työstä kohti ennalta ehkäisyä. Vastauksista ilmeni, että esiopetuksen oppilashuollon toiminta ja resursointi olivat heikkommin tiedossa kuin perusopetukseen liittyvät kysymykset. Vastausten perusteella myös esiopetuksen oppilashuoltoryhmien muodostaminen ja niiden toimintaperiaatteiden kirjaaminen olivat heikkommin organisoituja kuin perusopetuksen oppilashuoltoryhmien toiminta.

Oppilashuollon palvelurakenteen kehittämisen ohessa kansallinen tehostetun ja erityisen tuen kehittämistoiminta käynnistyi keväällä 2008. Tavoitteena oli jalkauttaa erityisopetuksen strategian mukaisia linjauksia paikalliselle tasolle. Niitä ovat yleisten tuen muotojen tehostaminen kaikille oppilaille kuuluvina tukitoimina, tehostetun ja erityisen tuen vahvistaminen, ennaltaehkäisevä ja varhainen tuki, varhainen tunnistaminen ja tarkoituksenmukainen tuki, lähikouluperiaatteen mukainen opetuksen järjestäminen sekä monihallinnollisesti luodut opiskelun tuen rakenteet ja toimintamallit ja niiden vakiinnuttaminen. Tehostettu tuki tarkoittaa ennaltaehkäisevien yleisten tukitoimenpiteiden tehostamista määrällisesti ja laadullisesti sekä opetuksen järjestämistä riittävän pienissä opetusryhmissä. Tuen muotoina se käsittää eriyttämisen, tukiopetuksen, samanaikaisopetuksen eri muodot, osa-aikaisen erityisopetuksen ja oppilashuollon. Opetus- ja kulttuuriministeriö osoitti perusopetuksen tehostetun ja erityisen tuen kehittämistoimiin (ns. KELPO-kehittämistoiminta) vuosina 2008—2011 yhteensä 44,7 miljoonaa euroa.

Sosiaali- ja terveysministeriön KASTE-ohjelmassa (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma 2008—2011) on lasten, nuorten ja perheiden palveluiden, ml. mielenterveys- ja psykososiaaliset palvelut, uudistamiseen on myönnetty 34 miljoonaa euroa vuosina 2008—2011. Lisäksi päihde- ja mielenterveyspalveluiden kehittämiseen on myönnetty 14 milj. euroa, josta osa meni lasten ja nuorten psykiatriisiin hankkeisiin.

Lasten ja nuorten viidestä, lähes maanlaajuisesta hankkeesta osa on kohdistunut koulu- ja opiskeluikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseen. Hankkeissa kehitettiin monialaista ehkäisevää, varhaista ja intensiivistä tukea oppilaille ja heidän vanhemmilleen. Monet toimintamallit ovat juurtuneet pysyviksi käytännöiksi. Tukea tarjotaan koulun aloitukseen, kasvatuskumppanuuteen kodin kanssa sekä vaihtoehtoisten välituntien viettämiseksi. Ryhmämuotoista varhaista tukea tarjotaan aggression hallintaan, sosiaalisten taitojen harjoitteluun ja voimavarojen vahvistamiseen. Yhden luokan oppilaiden keskinäisen vuorovaikutuksen ja luokan ilmapiirin parantamiseksi on kehitetty hyvä käytäntö. Vanhempien tietämyksen lisäämiseksi nuoruuden kehitysvaiheesta, sen haasteista ja omasta vanhemmuudesta sekä vertaistuen saamiseksi on tarjolla vanhempainilta-malleja. Monialainen palvelutarpeen arviointimalli on tarkoitettu lapsiperheille, jotka ovat monenlaisen erityisen tuen tarpeessa. Intensiivisen tuen tarjoamiseen kehitettiin uusia menetelmiä, joissa erityispalvelujen ja erikoissairaanhoidon tuki viedään koululle nuoren normaalin elinympäristöön. Toimintamalleihin sisältyy tiivis yhteistyö oppilashuollon henkilöstön kanssa ja myös vanhemmille tarjotaan tukea. Lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevia nuoria ja heidän vanhempiaan tuetaan intensiivisen lähestymistavan avulla.

Toimintamallien kuvauksia on julkaistu THL:n Lasten, nuorten ja palvelujen uudistamista käsittelevässä julkaisussa vuonna 2013 ja viety THL:n Innokylään. Lisäksi THL:n johdolla pilotoidaan yhdellä alueella oppilas- ja opiskelijahuollon yhteen sovittavan johtamisen monialaista mallia.

2.1.9 Oppilas- ja opiskelijamäärien kehitys

Vuonna 2012 esiopetuksessa oppilaita oli 59 700, perusopetuksessa 527 400, lukiossa 99 500 ja opetussuunnitelmaperusteisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa noin 139 000.

Tilastokeskuksen väestörakennetilaston (2011) mukaan 7—15-vuotiaiden eli perusopetuksen 1—9 luokkalaisten määrä on vähentynyt merkittävästi vuodesta 2003. Vuon-

na 2003 7—15-vuotiaita oli 585 000, vuonna 2011 heitä oli 528 881. Vastaavasti 16—18-vuotiaiden ikäryhmässä määrä on vuodesta 2010 laskenut voimakkaasti. Vuonna 2011 tähän ikäryhmään kuului 197 244 nuorta. Vuonna 2013 määrä oli 186 710 ja määrän ennustetaan laskevan siten, että vuonna 2019 ikäryhmään kuuluisi vain 172 153 nuorta.

2.2 Lainsäädäntö muissa Pohjoismaissa

2.2.1 Ruotsi

Ruotsissa käytetään nykyään käsitettä oppilasterveys (elevhälsa) käsitteiden oppilashuolto ja kouluterveys sijaan. Uuden koululain mukaan koulujen pitää tarjota kattava oppilasterveys, joka kattaa pääsyn lääkärille, kouluhoitajalle, psykologille, kuraattorille ja erityispedagogiikan henkilöstölle.

Oppilasterveys on määritelty koululaisa (Skollagen 2010:800). Sen mukaan esiopetusluokan, peruskoulun, saamekoulun, erityiskoulun, lukiokoulun ja erityislukiokoulun oppilaille ja opiskelijoille on tarjottavaa oppilasterveyttä. Oppilasterveys kattaa lääketieteelliset, psykologiset psykososiaaliset ja erityispedagogiset toimet. Oppilasterveyden on pääasiallisesti oltava ehkäisevää ja edistää terveyttä. Myös kunnallisen aikuisopetuksen, aikuiseritysopetuksen ja maahanmuuttajien ruotsin opetuksen järjestäjä järjestää opiskelijoilleen oppilasterveyttä.

Jokaiselle oppilaalle peruskoulussa ja erityiskoulussa on tarjottavaa ainakin kolme terveyskäyntiä, johon sisältyy yleiset terveystarkastukset. Jokaiselle saamekoulussa olevalle oppilaalle on tarjottavaa ainakin kaksi terveyskäyntiä, johon sisältyy yleiset terveystarkastukset. Terveyskäynnit on jaettava tasaisesti koulun aikana. Oppilaille on tämän lisäksi terveyskäyntien välillä tarjottava näöntarkastus, kuuloseulonta ja muita terveystarkastuksia. Ensimmäisen terveyskäynnin voi tehdä jo esiopetuksen aikana. Jokaiselle lukiokoulussa ja lukioerityiskoulussa olevalle opiskelijalle on tarjottava ainakin yksi terveyskäynti, johon sisältyy yleiset terveystarkastukset. Oppilaat voivat tarpeen mukaan käännyä oppilasoppilasterveyden puoleen ns. yksinkertaisissa hoitotoimenpiteissä. Oppilasterveyden toimet ovat maksuttomia. Opetuk-

sen järjestäjällä on vastuu vaatimusten täyttämisestä.

2.2.2 Norja

Norjan lain mukaan kaikki peruskoulua käyvät oppilaat ovat oikeutettuja hyvään fyysiseen ja psyykkiseen ympäristöön, joka edesauttaa terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Koulut tulee suunnitella, rakentaa, mukauttaa ja hoitaa ja hallinnoida siten, että huolehditaan oppilaiden turvallisuudesta, terveydestä, hyvinvoinnista ja oppimisesta. Koulun tulee aktiivisesti ja järjestelmällisesti tukea hyvää psykososiaalista ympäristöä, jossa jokainen oppilas voi kokea turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Osa tähän liittyvästä lainsäädännöstä kuuluu Norjan opetusministeriön (Norwegian Ministry of Education and Research) hallinnonalaan ja osa Norjan Terveys- ja hoitopalveluiden ministeriön (The Norwegian Ministry of Health and Care Services) hallinnonalaan. Kaikki palvelut ovat maksuttomia. Lisäksi kyseiset ministeriöt ovat yhdessä linjanneet muun muassa, että kunnan vastuulla on antaa lääkärin määräämä lääkitys oppilaille koulutuntien aikana.

Norjan perusopetuslain (Education Act) mukaan kunnan tulee tarjota kasvatuksellista ja psykologista terapiaa. Kunnan kasvatuksellinen ja psykologinen terapiapalvelu voidaan järjestää yhteistyössä muiden kuntien kanssa. Palvelun tulee tukea koulua kehittämään osaamistaan ja organisatorista kehittämistään tuen järjestämiseksi. Kasvatuksellisten ja psykologisten palvelujen tulee varmistaa, että asiantuntija-arviointeja laaditaan koulutuslain (Education Act) säätämässä puitteissa. Kun asiantuntija-arvioinnin perustella todetaan, että oppilaan tulisi saada opetusta muualla, esim. kotona tai sairaalassa, on oppilas oikeutettu tähän. Laki takaa, että oppilas joka tarvitsee kuljetusta johtuen joko vammaisuudesta tai tilapäisestä loukkaantumisesta on oikeutettu tähän riippumatta kodin ja koulun välisen matkan pituudesta. Lain mukaan kunnan tulee järjestää päivähoitopalvelua 1—4 luokan koululaisille sekä ennen koulua että sen jälkeen sekä luokkien 1—7 oppilaille, joilla on erityistarpeita.

Kunnilla on velvollisuus antaa käyttäjille tietoa ja neuvontaa tarjolla olevista palveluista. Palveluiden tulee tarjota virikkeitä ja niiden tulee tukea jokaisen yksilöllistä kykyä omaksua arkisia taitoja ja tilanteita. Kunta on vastuussa kaikista kansalaisistaan ikään, toiminnallisuuteen ja etniseen taustaan katsomatta. Kaikilla kouluilla tulee olla terveyspalveluja. Tämä koskee sekä julkisia että yksityisiä kouluja. Kouluterveyspalvelujen tulee huolehtia suunnitelmallisesta ennaltaehkäisevästä ja terveyttä edistävästä työstä, joka kohdistuu jokaiseen yksittäiseen oppilaaseen, ryhmään sekä koko kouluun kokonaisuutena. Kouluterveyshuollolla on velvollisuus panostaa lasten ja nuorten oman elämäntapaan liittyvän itsenäiseen päätöksenteon tarvittaviin tietoihin ja taitoihin. Kouluterveydenhuollon tulee toimia tiiviissä yhteistyössä kodin ja koulun kanssa panostaessaan hyvien sosiaalisten olosuhteiden ja hyvän sosiaalisen ja luonnonympäristön kehittämiseen.

Jokainen, joka tarvitsee pitkäaikaisia ja koordinoituja terveys- tai sosiaalipalveluja on Norjassa oikeutettu yksilölliseen suunnitelmaan. Se on väline, joka mahdollistaa yhteistyön julkisten palveluiden ja eri palvelutarjoajien välillä. Yksilöllinen suunnitelma ohittaa muut suunnitelmat. Muut suunnitelmat, kuten koulutus- tai opetussuunnitelma tai hoitosuunnitelma, yhteen sovitetaan yksilöllisen suunnitelman kanssa. Jokainen kunta on velvollinen koordinoimaan nämä palvelut.

2.3 Nykytilan arviointi

Oppilas- ja opiskelijahuollon nykytilaa on arvioitu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vuosina 2010 ja 2012, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ja Opetushallituksen vuosina 2009, 2011 ja 2012, Koulutuksen arviointineuvoston vuonna 2009 ja 2012 ja sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2012 tekemien selvitysten perusteella.

Myös YK:n lapsen oikeuksien komitea on kiinnittänyt huomiota lasten ja nuorten palveluihin ja on huomauttanut Suomea kuntien välisistä suurista eroista lapsille ja nuorille tarkoitettujen palveluiden resursoinnissa. Lapsen oikeuksien komitea on suositellut, et-

tä valtion tulee tehokkaasti seurata määrärahoja kunnittain ja varmistaa määrärahojen riittävä taso. Komitea on ilmaissut huolensa siitä, että sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten oikeus yleisopetukseen ja mielenterveyshuollon palveluihin ei toteudu riittävästi. Samoihin seikkoihin on kiinnittänyt huomiota myös Valtiontalouden tarkastusviraston lastensuojelua koskeva tarkastuskertomus

2.3.1 Oppilashuolto esi- ja perusopetuksessa

Esiopetuksen laadun arvioinnin yhteydessä vuonna 2012 Koulutuksen arviointineuvosto selvitti myös oppilashuollon palvelujen tilaa. Selvityksen mukaan kunnissa on puutteita esiopetuksen oppilashuoltotyössä eivätkä oppimisen tuen rakenteet ole tarpeeksi suunnitelmallisia. Esiopetuksen oppilashuollon suunnitelma puuttui neljäosasta kyselyyn vastanneista kunnista. Oppilashuoltoa ei mielletä osaksi esiopetusta ja tuen resursointi koetaan puutteelliseksi. Esiopetuksen oppilashuollon palvelut puuttuvat kokonaan 15 prosentilta arviointiin osallistuneista esiopeutusyksiköistä.

Koulutuksen arviointineuvoston selvitys osoitti, että oppilashuolto on erityisesti päiväkodeissa toteutettavassa esiopetuksessa vielä hieman vieras asia ja siitä puuttuu suunnitelmallisuus. Moniammatillista työtä tehdään yksittäisten lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi, mutta esimerkiksi säännöllisesti kokoontuvia moniammatillisia oppilashuoltoryhmiä ei ole. Turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat olivat kuitenkin pääosin kunnossa.

Opetushallituksen ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) koulujen johdolle syksyllä 2011 tekemässä tutkimuksessa havaittiin, että peruskoulujen välillä oli edelleen suuria eroja oppilashuollon voimavaroissa ja toimintatavoissa kuntien välillä mutta myös saman kunnan sisällä koulujen välillä. Tulokset ovat kuitenkin jonkin verran parantuneet verrattuna vuosina 2007–2008 tehtyjen esitutkimusten ja vuoden 2009 selvitykseen tuloksiin. Oppilaiden ja huoltajien osallisuus koulun toimintaan ja päätöksentekoon on edelleen melko vähäistä. Suurimmalla osalla kouluista oli opetussuunnitel-

massa kuvattuna koulun toiminta kouluuyhteisön terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämässä sekä näiden seurannassa ja arvioinnissa.

Selvityksen mukaan oppilashuoltopalvelujen voimavarat ovat hieman parantuneet, mutta ovat edelleen puutteellisia. Noin kuudesosassa kouluista ei ollut lainkaan koulupsykologitoimintaa (15 prosenttia), reilusta kymmenesosasta puuttui kuraattoritoiminta (11 prosenttia) ja 9 prosentista koululääkäritoiminta. Kouluterveydenhoitajan palveluja sen sijaan oli saatavilla kaikissa peruskouluissa.

Annarilla Ahtola tutki psykologian alan väitöstutkimuksessaan 2012 hyvinvointia edistävää ja ongelmia ennaltaehkäisevää oppilashuoltotyötä esi- ja perusopetuksessa. Esimerkkeinä hänellä oli nivelvaiheen yhteistyö ja KiVa-koulu -toimenpideohjelma. Tulokset tukevat havaintoja siitä, että esi- ja perusopetuksen oppilashuoltotyö on melko yksilö- ja ongelma-keskeistä, ja mahdollisuutta edistää kaikkien oppilaiden hyvää oppimista ja hyvinvointia osana koulun arkea ei ole hyödynnetty riittävästi. Tutkimus tukee ajatusta siitä, että hyvinvointia edistävät ja ongelmia ennaltaehkäisevät toimet voivat olla hyödyllisiä paitsi oppilaille myös opettajille ja että ylhäältä alas suuntautuvat kehittämistoimet, kuten rehtorin sitoutuminen ja tuki sekä eri hallintokuntien yhteistyö, voivat edistää käytännön oppilashuoltotyötä koulussa. Väitöstutkimus myös korostaa aikuisten merkitystä: jos lasten elämää halutaan parantaa, tulee keskittyä siihen, mitä aikuiset tekevät. Psykososiaalisen hyvinvoinnin merkityksen sekä tunne- ja ihmissuhdetaitojen vahvistaminen suomalaisissa kouluissa olisi myös tärkeää.

Kouluterveydenhuollon toiminta

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon asetus (338/2011) edellyttää, että oppilaalle tehdään terveystarkastus vuodesta 2011 alkaen jokaisella peruskoulun vuosiluokalla, näistä 1., 5., ja 8. luokan terveystarkastuksen ovat laajoja koko perheen terveystarkastuksia. THL:n vuonna 2012 terveystarkastusjohtolle osoitetun selvityksen mukaan määräaikaistarkastusten toteuttaminen on selvästi parantunut koulu-

terveydenhuollossa. Kaikki terveyskeskukset raportoivat, että niiden alueen kouluterveydenhuolloissa tehdään kaikki yhdeksän terveydenhoitajan tarkastusta. Noin 84 prosenttia terveyskeskuksista ilmoitti, että terveydenhoitajan tarkastukset ovat asetuksen edellyttämällä tasolla vuoden 2012 suunnitelmassa ja 90 prosentissa lääkärintarkastukset. Myös laajojen terveystarkastusten toteuttaminen on parantunut: 80 prosentissa terveyskeskuksia tehtiin 1. luokan laaja terveystarkastus, 90 prosentissa 5. luokan ja 85 prosentissa 8 luokan laajat terveystarkastukset. Jonkin verran esiintyi aluehallintovirasto- ja kuntakohtaisia eroja. Vuoden 2011 Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Opetushallituksen seurannan mukaan laajoista terveystarkastuksista laadittiin luokka- ja kouluyhteisökohtainen yhteenveto melko harvoin. Vuonna 2012 noin 60 prosenttia terveyskeskuksista oli kirjannut käytännön määräaikaista terveystarkastuksista poisjäännin syyn ja mahdollisen tuentarpeen selvittämiseksi. Vuonna 2011 lähes kaikki terveyskeskukset järjestivät kouluterveydenhuollossa lisäkäyntejä erityisen tuen tarpeessa olevalle oppilaalle. Terveydenhoitajien osalta kansallisen henkilöstömitoitussuosituksen täytti 74 prosenttia terveyskeskuksista ja lääkärin osalta 6 prosenttia.

Kouluympäristön ja -yhteisön terveellisuuden ja turvallisuuden tarkastaminen joka kolmas vuosi on niin ikään yleistynyt. Vuonna 2009 terveyskeskuksista 42 prosenttia ilmoitti seuraavansa kouluympäristöä säännösten mukaisesti, kun vuonna 2012 näin teki kaksi kolmasosaa terveyskeskuksista. Lähes saman verran seurasi havaittujen puutteiden korjaamista vuosittain.

Korotettujen valtionosuuksien hyödyntäminen kunnissa on lisääntynyt vuodesta 2011. Vuonna 2012 terveyskeskuksista 55 prosenttia oli hyödyntänyt saamansa korotetun valtionosuuden asetuksen mukaisen henkilöstön rekrytointiin joko kokonaan tai osittain. Reilu kymmenesosa ei ollut hyödyntänyt korotusta, koska niillä oli henkilöstöä suositusten mukainen määrä. Terveyskeskukset olivat rekrytoineet vuosina 2010–2011 yhteensä 194 uutta terveydenhoitajaa ja 64 lääkärinä.

Asetukseen perustuvan normiohjauksen, säännöllisen seurannan, tehostetun valvonnan ja korotetun valtionosuuden myötä kouluterveydenhuollon henkilöstötilanne on jonkun verran parantunut erityisesti terveydenhoitajien osalta.

Oppilashuoltoryhmien toiminta

Oppilashuoltoryhmien muodostamisesta tai niiden toiminnasta ei ole säädetty erikseen laissa. Opetussuunnitelman perusteissa todetaan, että oppilashuoltotyötä voidaan koordinoita ja kehittää moniammatillisessa oppilashuoltoryhmässä. Monissa kunnissa on kuntakohtaisia oppilashuoltoryhmiä, jotka koordinoivat oppilashuollon kehittämistä ja tukevat koulukohtaisten oppilashuoltoryhmien työskentelyä. Opetuksen järjestäjä ohjaa oppilashuoltoryhmien perustamista ja kokoonpanoa määrätessään opetussuunnitelmassa oppilashuollon järjestämistavasta. Oppilashuoltoryhmien kokoonpanossa on suurta alueellista vaihtelua. Oppilashuoltoryhmien toimintaan ja kokoonpanoon vaikuttaa myös se, missä määrin kouluilla on käytössään oppilashuollon palveluja. Useimmissa kouluissa oppilashuoltoryhmään kuuluvat rehtori, terveydenhoitaja ja erityisopettaja. Koulupsykologi ja -kuraattori ovat usein jäseninä tai ainakin konsultoivina asiantuntijoina.

Esiopetuksessa oppilashuoltoryhmä kokoontui Koulutuksen arviointineuvoston esiopetuksen selvitykseen osallistuneiden esiopetustyksiköiden johtajien mukaan 61 prosentissa yksiköistä kerran lukukaudessa ja 22 prosentissa vain kerran lukuvuodessa. Kouluissa järjestettävässä esiopetuksessa oppilashuoltoryhmä oli 93 prosentissa tapauksista moniammatillinen ja oppilashuoltoryhmä kokoontui säännöllisesti, pääsääntöisesti viikoittain. Esiopetusta järjestävien päiväkotien osalta 47 prosentissa vastauksista ilmeni, ettei oppilashuoltoryhmässä ole moniammatillista edustusta ja oppilashuoltoryhmä kokoontui epäsäännöllisesti, noin kerran vuodessa.

Vuonna 2011 oppilashuoltoryhmän ilmoitti 99 prosenttia kouluista. Joka neljännessä koulussa oppilashuoltoryhmä kokoontui kerran viikossa ja kahdessa neljäsosassa kerran kahdessa viikossa tai noin kerran kuukaudes-

sa. Etelä-Suomen aluehallintoviraston alueella kokoontuminen kerran viikossa oli yleisintä, muilla alueilla kerran viikossa kokoontui vajaa viidennes kouluista Lappia lukuun ottamatta, jossa noin 12 prosentissa kouluista oppilashuoltoryhmä kokoontui kerran viikossa.

Suurin osa oppilashuoltoryhmien toiminnasta keskittyi yksittäisiin oppilaisiin. Noin 81 prosenttia kouluista ilmoitti, että käytettävissä olevasta työpanoksesta yksittäisen oppilaan asioiden käsittelyyn menee puolet työpanoksesta tai enemmän. Koulu yhteisön yleisiä hyvinvointiin ja opetuksen tukeen liittyviä kysymyksiä käsiteltiin huomattavasti harvemmin.

Muut tukitoimet ja erityisopetus

Peruskoululaisista 3,3 prosenttia sai tehostettua tukea ja 8,1 prosenttia erityistä tukea syksyllä 2011. Vuotta aiemmin erityistä tukea saaneiden oppilaiden osuus oli 8,5 prosenttia. Uuteen lainsäädäntöön perustuvaa tehostettua tukea järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 2011. Tehostettua tukea saaneiden yleisin tukimuoto oli osa-aikainen erityisopetus ja erityistä tukea saaneiden avustaja- ja/tai tulkitsemispalvelut. Tiedot käyvät ilmi Tilastokeskuksen koulutustilastoista.

Tehostettua tukea saaneista oppilaista 77 prosentilla tukeen sisältyi osa-aikaista erityisopetusta, 55 prosentilla tukiopetusta ja 40 prosentilla avustaja- ja/tai tulkitsemispalveluja. Erityistä tukea saaneista oppilaista 34 prosentilla tukeen sisältyi osa-aikaista erityisopetusta, 30 prosentilla tukiopetusta ja 47 prosentilla avustaja- ja/tai tulkitsemispalveluja.

Tehostetun tuen oppilaista poikia oli 65 prosenttia ja tyttöjä 35 prosenttia. Erityistä tukea saaneista poikia oli 69 prosenttia ja tyttöjä 31 prosenttia. Erityisen tuen oppilaista 26 prosentilla oli pidennetty oppivelvollisuus.

Edellä mainittuja tietoja edeltävänä lukuvuonna eli lukuvuonna 2010—2011 osa-aikaista erityisopetusta sai kaikkiaan 21,7 prosenttia peruskoululaisista eli 118 400 peruskoululaista. Osalla heistä osa-aikainen erityisopetus sisältyi erityiseen tukeen. Osa-aikaiseen erityisopetukseen osallistuneiden

osuus peruskoululaisista pieni edellisluvuodesta 1,6 prosentilla. Määrällisesti vähennystä edelliseen lukuvuoteen oli 10 200 oppilasta.

Osassa kuntia ja kouluja tukea tarvitsevan oppilaan tukitoimet, kuten tukiopetus ja osa-aikainen erityisopetus näyttävät jäävän riittämättömiksi. Tukiopetusta ei järjestetty lainkaan neljässä prosentissa kouluista ja 37 prosenttia kouluista järjesti tukiopetusta alle kaksi tuntia viikossa sataa oppilasta kohden. Oppilaat saavat osa-aikaista erityisopetusta enemmän maaseutumaisissa kunnissa sekä pienemmissä kouluissa. Oppimisen tueksi koulut järjestivät osa-aikaista erityisopetusta keskimäärin 10,0 viikkotuntia 100 oppilasta kohden (7,6—13,3). Eroja koulutyypin välillä ei ollut. Tukiopetusta oli suunniteltu keskimäärin 2,8 viikkotuntia 100 oppilasta kohden ja toteutettu 2,3 viikkotuntia 100 oppilasta kohden, alakouluissa 2,8 viikkotuntia (1,7—4,6) ja yläkouluissa 1,2 viikkotuntia (0,8—2,0). Kerhotoimintaa järjesti 74 prosenttia kouluista. Myös oppimissuunnitelman käytössä on koulujen välillä suuria eroja. Vasta 63 prosenttia kouluista käyttää oppimissuunnitelmaa. Uuteen perusopetuslain muutokseen sisältyy oppimissuunnitelman säätäminen pakolliseksi tehostettua tukea saavalle oppilaalle.

Vanhempien ja oppilaiden osallistuminen

Vain pienessä osassa kouluista vanhemmilla oli mahdollisuus vaikuttaa koulu yhteisön terveellisyden kehittämiseen tai kouluruokailun järjestämiseen. Neljänneksessä kouluista huoltajat olivat mukana koulu yhteisön terveellisyden ja turvallisuuden kehittämisessä ja tarkastuksessa ja 19 %:ssa prosentissa kouluruokailun järjestämisessä. Oppilaat olivat mukana kouluruokailun järjestämisessä joka toisessa koulussa. Noin 66 prosentissa kouluja huoltajat olivat osallistuneet koulun toiminnan arviointiin, oppilaat 55 prosentissa. Koulujen yhteisöllisyyden lisäämiseksi huoltajat ja oppilaat tulisikin ottaa enemmän mukaan koulun toimintaan ja päätöksentekoon.

2.3.2 Opiskelijahuolto lukioissa

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos yhteistyössä Opetushallituksen kanssa teki lukioiden rehtoreille syksyllä 2012 toisen posti- ja verkkokyselyn hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä lukioissa (edellinen kysely tehtiin 2008). Kyselyyn vastasi 343 lukiota (86 prosenttia). Selvityksen mukaan lukioiden opiskelijahuoltopalvelut olivat parantuneet vuoden 2008 tuloksiin verrattuna, vaikka merkittäviä puutteita esiintyi edelleen. Terveydenhoitajan palveluja oli saatavilla lähes jokaisessa lukiossa ja lääkärin palveluja 86 %:ssa. Lukioista lähes kahdella kolmasosalla oli käytettävissään myös muita opiskelun tuen ammattihenkilöiden palveluja tai toimintaa.

Psykologi- ja kuraattoripalvelut

Lukioista 69 prosenttia ilmoitti tarjoavansa psykologin palveluja; niitä oli tarjolla keskimäärin 1,3 tuntia kuukaudessa sataa opiskelijaa kohti. Kuraattoripalveluja tarjosi 74 prosenttia lukioista, keskimäärin 2 tuntia kuukaudessa sataa opiskelijaa kohti. Psykologien saatavuus oli pysynyt samanlaisena, mutta kuraattoripalvelujen saatavuus oli selvästi parantunut vuoteen 2008 verrattuna.

Psykologipalveluja ei ollut lainkaan saatavilla noin puolessa (58 %) Lapin aluehallintoviraston alueen lukioista ja Pohjois-Suomen aluehallintovirastojen alueella 42 %:ssa. Kuraattoripalveluja ei ollut lainkaan saatavilla 30 %:ssa Lounais-Suomen ja 26 %:ssa Etelä-Suomen aluehallintoviraston alueilla sijaitsevista lukioista.

Opiskeluterveydenhuollon palvelut

THL:n vuoden 2012 selvityksen mukaan lukioissa tehtiin opiskelijalle yksi terveydenhoitajan tarkastus ja yksi lääkärintarkastus. Lähes kaikki terveyskeskukset raportoivat, että terveydenhoitajan tarkastukset lukioissa olivat asetuksen (338/2011) edellyttämällä tasolla, lääkärin tarkastukset yhdeksässä terveyskeskuksessa kymmenestä. Sosiaali- ja terveysministeriön syksyllä 2011 tekemän ja opiskeluterveydenhuoltoon kohdistetun selvityksen tulokset ovat samaa tasoa vaikkakin hieman pienemmät: 90 prosentissa terveyskeskuksia tehtiin terveydenhoitajan terveys-

tarkastus lukion 1. luokalla ja 85 prosentissa lääkärin tarkastus lukion 1. tai 2. luokalla. Terveydenhoitajan sairausvastaanotto oli järjestetty lähes kaikille lukioille ja lääkärin sairausvastaanotto 85 prosentille. Mielenterveyspalvelut lukioille oli järjestänyt 94 prosenttia, päihdepalvelut 82 prosenttia ja seksuaaliterveyden edistämispalvelut 90 prosenttia terveyskeskuksista. Terveydenhoitajien osalta valtakunnallisen mitoitussuosituksen täytti 55 prosenttia terveyskeskuksista ja lääkäreiden osalta 20 prosenttia. Opiskeluterveydenhuollon käytettävissä oli psykologi 80 prosentissa, kuraattori tai muu sosiaalityöntekijä 80 prosentissa ja päihdetyöntekijä 72 prosentissa terveyskeskuksia.

Opiskeluympäristön terveellisyttä ja turvallisuutta ja opiskeluyhteisön hyvinvointia lukioissa vähintään joka kolmas vuosi tarkasti 60 prosenttia terveyskeskuksista ja 56 prosenttia seurasi vuosittain puutteiden korjaamista.

Opiskelijoiden osallistuminen ja yhteistyö huoltajien kanssa

Vuoden 2012 seurannan mukaan lukiolaisten osallistuminen erilaisiin oppilaitoksen toimintoihin oli lisääntynyt, mutta ei selvästikään ollut olennainen osa kaikkien lukioiden toimintakulttuuria. Yli puolessa lukioista opiskelijat olivat olleet osallisina oppilaitoksen toiminnan arvioinnissa (81 %), ryhmäytämisen toimintatapojen suunnittelussa (76 %), opintojen järjestämisen ja ajoittamisen suunnittelussa (64 %) ja tilojen, pihojen ja alueiden suunnittelussa (61 %). Reilussa kolmanneksessa lukioista opiskelijat olivat voineet osallistua muun muassa koejärjestyistä päättämiseen (42 %), kiusaamisen ja väkivallan ehkäisemiseen ja sovitteluun (36 %), tupakoimattomuuden ja päihdeettömyyden suunnitteluun (39 %), järjestyssääntöjen laatimiseen (36 %) ja opetussuunnitelman laatimiseen ja päivittämiseen (31 %). Vähiten opiskelijoita oli kuultu oppilaitoksen hyvinvointiohjelmien suunnittelussa (24 %).

Lukioista 87 prosenttia ilmoitti, että opiskelijoiden osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet oli kuvattu opetussuunnitelmassa. Noin 81 prosenttia ilmoitti, että huoltajien

osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet oli kuvattu.

Opiskelijahuollossa olisi tärkeää ottaa huomioon myös yksin paikkakunnalla asuvat alle 18-vuotiaat opiskelijat ja heidän tukemiseensa. Vuonna 2008 lukioista 65 prosenttia ilmoitti, että niillä ei ollut vakiintuneita käytänteitä tai toimintaohjeita yksin asuvien alle 18-vuotiaiden opiskelijoiden tukemiseen.

Huoltajat olivat olleet osallisina lukioiden asioissa opiskelijoita huomattavasti vähemmän. Parhaiten huoltajat olivat osallistuneet oppilaitoksen toiminnan arviointiin (48 %), kodin ja oppilaitoksen yhteistyön suunnitteluun ja kehittämiseen (46 %) ja yhteisöllisyyttä lisäävien toimintatapojen suunnitteluun (33 %). Vähiten huoltajat olivat olleet mukana käsittelemässä ruokailujärjestelyjen suunnittelua ja toteuttamista (10 %) ja opiskelijahuollon toimintamallien kehittämistä (6 %).

Opiskelijahuoltoryhmä

Vuonna 2012 oma opiskelijahuoltoryhmä oli 99 %:lla lukioista (94 %:lla vuonna 2008). Niistä kerran kuukaudessa kokoontui 45 %, tätä harvemmin 34 % ja kerran viikossa 7 %. Kokoonpanoon kuului lähes aina rehtori, opinto-ohjaaja ja terveydenhoitaja, opettajajäsen 36 %:ssa, erityisopettaja 54 %:ssa, kuraattori 70 %:ssa, psykologi 49 %:ssa ja opiskelija 3 %:ssa. Vuoteen 2008 verrattuna opettajajäsenten osuus oli selvästi pienentynyt, erityisopettajien ja kuraattoreiden osuus taas lisääntynyt. Opiskelijahuoltoryhmien työajasta kului puolet tai enemmän yksittäisen opiskelijan asioihin 74 %:ssa lukioista. Suurimmassa osassa lukioista ryhmät käyttivät alle puolet ajastaan opiskeluyhteisön yleiseen hyvinvointiin ja opetuksen tukeen. Moniammatillisen opiskelijahuoltotyön oman toiminnan arviointiin ja kehittämiseen käytettiin alle 10 % työpanoksesta 54 %:ssa lukioista. Muutos yhteisöllisen toiminnan suuntaan on ollut hyvin pieni.

Eriyisopetus ja muu tuki

Vammaiset lapset ja nuoret käyvät koulua ja opiskelevat yhdessä ikätovereidensa kans-

sa. Lähtökohtana on koko ikäluokalle yhdenvertaisesti toteutettavat mahdollisuudet koulunkäyntiin, koulutukseen ja ammatin hankintaan. Suomen vammaispoliittisen ohjelman mukaan erityisesti lukio-opiskelussa tarvittavien avustaja- ja tukipalvelujen saavuudessa on ollut puutteita.

2.3.3 Opiskelijahuolto ammatillisessa koulutuksessa

Koulutuksen arviointineuvosto on arvioinut opiskelijahuollon toteutumista ammatillisessa peruskoulutuksessa vuonna 2009. Arvioinnilla pyrittiin saamaan kokonaiskuva ammatillisen koulutuksen järjestäjien toiminnasta opiskelijahuollossa ja tukemaan järjestäjiä ja opetusviranomaisia opiskelijahuollon kehittämisessä. Arviointi rajattiin koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltoon kuuluvien palveluiden tarjontaan ja saatavuuteen, opiskeluterveydenhuoltopalveluiden toimivuuteen osana opiskelijahuoltoa, koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltoon ja opiskeluterveydenhuoltoon liittyvään ohjeistukseen, palveluista tiedottamiseen ja palveluihin ohjaamiseen sekä opiskelijahuollon suunnitteluun ja kehittämiseen osana koulutuksen järjestäjän muuta toimintaa ja kehittämistä sekä osana sosiaali- ja terveystoimen kanssa tehtävää yhteistyötä.

Arvioinnista käy ilmi, että opiskelijoiden tarpeissa ja opiskelijahuollon tavoitteissa tapahtuneet muutokset ovat monipuolistaneet opiskelijahuollon palveluita ja lisänneet palveluiden kirjoa sekä ammattikuntien ja ylipäätään opiskelijahuoltohenkilöstön määrää. Opiskelijat tarvitsevat yksilöllisiä palveluita enemmän kuin aiemmin, minkä lisäksi myös erilaiset yhteisölliset ja yhteiskunnalliset tarpeet ovat korostuneet. Nämä tarpeet ovat niin ikään lisänneet vaatimuksia verkostoitumiseen ja eri tahojen yhteistyöhön. Koulutuksen järjestäjät eivät siten voi hallita opiskelijahuoltoa vain toimimalla yksikön sisällä, vaan tekemällä yhteistyötä monien hallintokuntien ja organisaatioiden sekä ammattiryhmien kanssa.

Arviointi toi esiin, että koulutuksen järjestäjät ovat kohdistaneet paljon taloudellisia ja henkisiä voimavaroja opiskelijahuoltoon, yhteisöjen viihtyisyyteen ja turvallisuuteen

2000-luvulla. Kouluelämän dramaattiset tapahtumat, viranomaisten esille nostamat tavoitteet ja asiat sekä käytännössä vastaan tulleet ongelmat ovat vaikuttaneet järjestäjien toimintaan. Erityisesti nousivat esille turvallisuuteen, kiusaamiseen ja keskeyttämisen ehkäisyyn liittyvät näkökohdat. Arviointiryhmän mielestä koulutuksen järjestäjien toimenpiteet opiskelijahuollon vahvistamiseksi ovat tavoitteiden mukaisia. Voimavaroja suunnataan opiskelijahuoltoon paljon, mutta niiden kohdentumista ja vaikuttavuutta ei seurata.

Koulutuksen järjestäjien välillä on suuria eroja siinä, miten opiskelijahuolto ymmärretään ja mitä siinä painotetaan. Useat järjestäjät viittaavat opiskelijahuollon palveluissa ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin. Suurin osa järjestäjistä painottaa arvoista ja tavoitteissa opiskelijahuollon humanista perustaa ja edellytyksiä, ennaltaehkäisevää toimintaa sekä yhteisöllisyyttä. Vaikka opiskelijahuolto nähdään nuorten hyvinvoinnin edistämisenä ja syrjäytymistä ehkäisevänä toimintana, ennaltaehkäisevää työtä painotetaan kuitenkin melko vähän. Ennaltaehkäisyn sijaan painopiste on korjaavassa ja ongelma-keskeisessä toiminnassa.

Opiskelijahuollon ensisijaisena tavoitteena pidetään turvallista ja terveellistä opiskeluympäristöä, jolla edistetään opiskelijoiden yhteisöllisyyttä, hyvinvointia ja viihtyvyyttä. Myös yksilöllisyyttä, luottamuksellisuutta, tasavertaisuutta ja varhaista puuttumista korostetaan. Näihin tavoitteisiin liittyvät toiminnot on ohjeistettu koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelman yhteisessä osassa, opiskelijahuollon suunnitelmassa, kodin ja oppilaitoksen yhteistyösuunnitelmassa, opiskelijan oppaassa ja muissa koulutuksen järjestäjien toimintaohjeissa, esimerkiksi palo- ja pelastussuunnitelmissa ja kriisisuunnitelmissa. Joidenkin järjestäjien suunnitelmat ovat erittäin kattavat ja ajantasaiset kun taas osalla järjestäjistä (noin 1/3) suunnitelmat puuttuvat. Kaikilla koulutuksen järjestäjillä opiskelijahuollon suunnitelmaa ei ollut integroitu opetussuunnitelmaan.

Opiskelijahuollon johtaminen ja siihen liittyvä ohjaus vaihteli koulutuksen järjestäjän koon, yksiköiden määrän ja niiden sijainnin ja toimintakulttuurin mukaan. Hyvistä esi-

merkeistä ja johtamisen toimintatavoista huolimatta arviointiryhmä näki opiskelijahuollon johtamisen ja johtamismenettelyt kokonaisuutena melko hajanaisena ja johtamisen puutteisiin liittyen toiminnan melko koordinoimattomana. Esille nousi erityisesti järjestäjien linjausten hajanaisuus, tavoitteiden epäselvyys sekä resurssiohjaukseen, opiskelijahuollon henkilöstön kehittämiseen ja tulosten seurantaan ja laadun arviointiin liittyvät puutteet. Ongelmana on myös toimintatapojen vähäinen vakiintuminen ja kehittämisdynamikan puute. Johtamisen ja koordinoinnin vaatimukset korostuvat silloin, kun järjestäjällä on useita eri kunnissa sijaitsevia yksiköitä. Yhtenäisen toiminta- ja palvelukulttuurin luominen on erityisenä haasteena myös tilanteissa, joissa järjestäjän eri yksiköissä on ennestään syvälle juurtunut yksikkökohtainen toimintatapa.

Käsitys opiskelijahuollon palveluista vaihteli suuresti. Kapeimmillaan ne ymmärrettiin opinto-ohjaajan työnä ja kunnan terveyskeskuksen terveydenhoitajan muutaman tunnin vastaanottona. Laajimmillaan opiskelijahuollon palvelujen katsottiin sisältävän sosiaali- ja terveystoimen järjestämät opiskeluterveydenhuoltopalvelut terveydenhoitaja-, lääkäri- ja psykologipalveluineen sekä koulutuksen järjestäjän tuottamat opinto-ohjaus-, kuraattori-, erityisopettaja-, asuntola-, koulun käyntivastajapalvelut. Lisäksi tähän liitettiin kerho- ja vapaa-ajan toiminta, tutortointia ja oppilaskunnan ohjaaminen ja tukeminen. Laajimmin opiskelijahuoltotyöhön katsottiin kuuluvaksi myös yhteistyö ulkopuolisten kumppaneiden kanssa (peruskoulut, sosiaali- ja työvoimatoimisto, nuorisopalvelut, päihde- ja mielenterveyspalvelut ja poliisitoimi, III-sektori ja seurakunta). Vain jotkut järjestäjät katsoivat ravitsemis-, asuntola- ja vapaa-ajanpalveluiden kuuluvan opiskelijahuoltoon.

Opiskelijahuoltoryhmät ovat keskeinen toimija opiskelijahuollossa. Lähes kaikilla koulutuksen järjestäjillä oli opiskelijahuoltoryhmä, joka toimii eri ammattiryhmien yhteistyöfoorumina ja joka useissa tapauksissa on kokonaisvastuussa opiskelijahuollosta, suunnittelusta ja kehittämisestä ja joka toimii opiskelijoiden asioiden käsittelyfoorumina. Opiskelijahuoltoryhmät ovat vakiinnuttaneet

asemansa opiskelijahuollon organisoinnissa ja kehittämisessä.

Opiskelijahuoltoryhmien määrät, kokoonpanot ja tehtävät vaihtelivat riippuen organisoitavasta ja opiskelijoiden määrästä. Opiskelijahuoltoryhmän koko ja kokoonpano vaihteli myös saman järjestäjän ylläpitämissä yksiköissä. Useilla niillä järjestäjillä, joilla on useita ja eri paikkakunnilla sijaitsevia yksiköitä, on joka yksikössä oma opiskelijahuoltoryhmänsä. Laajimmillaan joillakin järjestäjillä on koulutuksen järjestäjän opiskelijahuoltoryhmä, jokaisen toimipaikan opiskelijahuoltoryhmä sekä alueellinen opiskelijahuoltoryhmä. Samalla järjestäjällä oli enimmillään 35 opiskelijahuoltoryhmää. Joillakin järjestäjistä ei opiskelijahuoltoryhmää ollut lainkaan. Joissakin yksiköissä opiskelijahuoltoryhmä koostuu opinto-ohjaajasta ja erityisopettajasta ja tarvittaessa ryhmäohjaajasta. Opiskelijahuoltoryhmällä oli monissa yksiköissä varsinaisia palveluita linjaava ja kehittävä rooli. Melko laajana ongelmana pidettiin sitä, etteivät koulutuksen järjestäjän strategiset tavoitteet ja linjaukset ohjaa opiskelijahuoltoryhmän työtä eivätkä opiskelijahuoltoryhmäkään määritä toiminnalleen selkeitä tavoitteita.

Vaikka opiskelijahuollolliset asiat liittyvät tiiviisti opettajan työhön ja opetukseen, opettajat ovat kuitenkin melko etäällä opiskelijahuoltoon liittyvästä toiminnasta ja sen ytimestä. Kaikissa opiskelijahuoltoryhmissä ei ollut opettaja-asiantuntijaa, joskin opettajilla oli mahdollisuudet viedä ongelmallisia asioita opiskelijahuoltoryhmän ratkaistavaksi ja tulla samalla kuulluksi yksittäisen opiskelijan asioiden suhteen.

Erityisopetuksen lisääntyminen ammatillisessa koulutuksessa heijastuu arvioinnin mukaan myös opiskelijahuoltoon. Erityisopettajien määrä on lisääntynyt, kuten myös erityisopettajien yhteistyön tarve opiskelijahuoltoon. Erityisopettajien määrä vaihtelee järjestäjittäin. Eroja ilmenee myös siinä, miten erityisopettajien asiantuntemusta hyödynnetään opiskelijahuollossa. Monella järjestäjällä erityisopetuksen voidaan katsoa vastaavan opiskelijoiden tarpeita.

Opinto-ohjaajien rooli oli erittäin keskeinen opiskelijahuollossa, joskin osa järjestäjistä mieltää opinto-ohjaajien ja opinto-

ohjauksen kuuluvan pedagogisiin ydintoimintoihin. Erityisesti korostui opiskelijan ohjaukseen ja neuvontaan liittyvät näkökohdat ja opiskelijan kasvun tuki opiskelun eri vaiheissa kuten myös huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö. Opinto-ohjaajat toimivat myös usein opiskelijahuoltoryhmän koollekutsujana, sihteerinä ja koordinoivat opiskelijahuoltoa ja siihen liittyvää yhteistyötä. Osa heistä toimi myös opiskelijahuoltoryhmän puheenjohtajana.

Suuri osa järjestäjistä oli onnistunut hyvin opintojen ohjauksen organisoinnissa. Opinto-ohjaajan opiskelijahuollollinen rooli korostui erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauksessa ja tuessa, poissalojen vähentämiseen ja oppimisvaikeuksiin ja opintojen loppuun saattamiseen liittyvissä kysymyksissä sekä nivelvaiheisiin liittyvissä toiminnoissa ja siten sillan rakentamisessa sekä peruskouluun ja edelleen työelämään koulutuksesta valmistuttua.

Arviointiryhmän mielestä opiskelijat olivat eriarvoisessa asemassa opiskelijahuoltopalveluiden suhteen. Erot olivat suuria koulutuksen järjestäjien välillä mutta myös saman koulutuksen järjestäjän eri toimipisteiden välillä. Opiskeluterveydenhuollon palvelut eivät vastanneet opiskelijoiden eivätkä oppilaitosyhteisön tarpeita joskin myös erinomaisesti toimivia esimerkkejä on. Eroja ilmenee sekä palveluiden saatavuudessa että niiden laadussa. Erot ovat suuria järjestäjien välillä kuten myös eri kunnissa sijaitsevien yksittäisen järjestäjän yksiköiden välillä. Koulutuksen järjestäjien mielestä psykologipalveluiden puute on lääkäripalveluiden puutteen lisäksi yksi suurimmista ongelmista opiskelijahuollossa. Mielensterveyspalveluiden tarve on suurempi kuin mitä kunnat pystyvät järjestäjille keskimäärin tuottamaan. Ongelmana on, että opiskelijoita ohjataan oman kotikuntansa terveyspalveluihin. Ongelmana on myös se, ettei kaikille opiskelijoille tehdä opintojen alussa terveystarkastusta vaan osa tyytyy kirjoittamaan opiskelijoiden terveydentilaa kyselyn avulla. Tätä tietoa kuten ei Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen terveystarkastuksen tuloksiakaan muuteta järjestäjätason tiedoksi ja analysoida palveluiden kehittämisen perustaksi.

Sekä kuraattori- että psykologipalveluiden tarve on kasvanut suuresti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Psykologipalveluiden tarve on lisääntynyt muun muassa opiskelijoiden lisääntyneiden mielenterveys- ja päihdeongelmien sekä elämänhallintaan liittyvien ongelmien sekä oppimisvaikeuksien vuoksi. Siitä huolimatta, että järjestäjillä on epätoivoisuutta sen suhteen, kenen vastuulla kuraattoripalvelut ovat, monet heistä turvaavat nämä palvelut opiskelijoille.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos yhteistyössä Opetushallituksen kanssa teki ammatillisten oppilaitosten rehtoreille tai johtajille syksyllä 2012 toisen posti- ja verkkokyselyn hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä lukioissa (edellinen kysely tehtiin 2008). Kyselyyn vastasi 146 oppilaitosta (92 prosenttia). Selvityksen mukaan ammatillisten oppilaitosten opiskelijahuoltopalvelut olivat parantuneet vuoden 2008 tuloksiin verrattuna, vaikka merkittäviä puutteita esiintyi edelleen. Terveystieteiden palveluja oli saatavilla lähes jokaisessa oppilaitoksessa (95 %) ja lääkärin palveluja 70 %:ssa. Psykologin palveluja oli käytettävissä 41 %:ssa ja kuraattoripalveluja 71 %:ssa oppilaitoksista. Määrältään psykologin palveluja oli erittäin vähän, kuraattorin palveluja oli 4,6 tuntia sataa opiskelijaa kohden. Psykologin ja kuraattorin palvelut ovat hieman vähentyneet vuoteen 2008 verrattuna. Oppilaitoksista reilulla kahdella kolmasosalla oli käytettävissään myös muita opiskelun tuen ammattihenkilöiden palveluja tai toimintaa (7.6 tuntia sataa opiskelijaa kohden).

Opiskelijoiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet oli kuvattu opetussuunnitelmassa 81 %:ssa ja vanhempien tai huoltajien vastaavat mahdollisuudet 68 %:ssa oppilaitoksista. Käytännössä molempien osallistumismahdollisuudet vaihtelivat. Parhaiten opiskelijat osallistuivat oman henkilökohtaisen opetussuunnitelmansa laatimiseen (97 %), oppilaitoksen toiminnan arviointiin (90 %) ja ryhmäytämisen toimintatapojen suunnitteluun (78 %). Yli puolessa oppilaitoksista opiskelijat osallistuivat ammatiosaamisen näyttöjen ajoittamiseen (64 %), tupakoimattomuuden ja päihdehaittojen ehkäisyyn (63 %) ja kiusaamisen ja väkivallan ehkäisemiseen ja sovitteluun (61 %). Op-

pilaitoksen hyvinvointiohjelman laatimiseen opiskelijat osallistuivat vain neljänneksessä oppilaitoksista. Huoltajien osallistuminen oli melko vaatimatonta. Reilussa kolmanneksessa oppilaitoksista he osallistuivat kodin ja koulun yhteistyön suunnitteluun ja neljänneksessä yhteisöllisyyttä edistävien toimintatapojen suunnitteluun.

Vuonna 2012 oma opiskelijahuoltoryhmä oli 99 %:lla ammatillisista oppilaitoksista. Niistä kerran kuukaudessa kokoontui 47 %, tätä harvemmin 25 % ja kerran viikossa 12 %. Kokoonpanoon kuului rehtori 49 %:ssa, apulaisrehtori 44 %:ssa, opinto-ohjaaja 86 %:ssa ja terveydenhoitaja 91 %:ssa. Opettajajäsen kuului ryhmään 46 %:ssa, erityisopettaja 67 %:ssa, kuraattori 67 %:ssa, psykologi vain 19 %:ssa ja opiskelija 10 %:ssa. Opiskelijahuoltoryhmien työajasta jakautui puolet tai enemmän yksittäisen opiskelijan asioihin 67 %:ssa oppilaitoksista. Suurin osa opiskelijahuoltoryhmistä käytti alle puolet työajastaan opiskeluyhteisön yleiseen hyvinvointiin ja opetuksen tukeen. Vain 18 % ryhmistä käytti ajastaan puolet tai enemmän yhteisölliseen työhön. Moniammatillisen opiskelijahuoltotyön oman toiminnan arviointiin ja kehittämiseen käytettiin hyvin vähän työpanosta.

Sosiaali- ja terveysministeriön syksyllä 2011 tekemän selvityksen mukaan terveystarkastustilanne ammatillisissa oppilaitoksissa on selvästi parantunut. Terveyskeskuksista 97 prosenttia teki terveydenhoitajan terveystarkastuksen 1. vuosiluokalla ja 79 prosenttia lääkärintarkastuksen 1. tai 2. opiskeluvuotena. Terveystieteiden sairausvastaanotto oli 97 prosentissa ja lääkärin vastaanotto 84 prosentissa terveystieteiden oppilaitoksista. Suuri osa terveystieteiden oppilaitoksista oli järjestänyt mielenterveyspalvelut (91 prosenttia), päihdepalvelut (85 prosenttia) ja seksuaaliterveyden edistämisen palvelut (90 prosenttia). Vaikka palveluja oli tarjolla aika hyvin, oli palvelut järjestetty hajanaisesti, eivätkä ne täyttäneet vaatimusta yhtenäisestä kokonaisuudesta. Erityisesti mielenterveyspalveluissa oli paljon kehittämistä. Opiskeluterveydenhuollon käytettävissä oli psykologi 80 prosentissa, kuraattori tai muu sosiaalityöntekijä 80 prosentissa ja päihdetyöntekijä 72 prosentissa terveystieteiden oppilaitoksista.

2.3.4 Johtopäätökset

Edellä esitetyistä selvityksistä käy ilmi, että oppilas- ja opiskelijahuolto ovat kehittyneet parempaan suuntaan etenkin perusopetuksessa ja toisella asteella 2000-luvulla uuden lainsäädännön ja resursoitujen kehittämissankkeiden vaikutuksesta. Oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmä on lähes jokaisessa koulussa tai oppilaitoksessa ja palvelut sekä henkilöstö ovat lisääntyneet paitsi ammatillisessa koulutuksessa. Parantunut seuranta on mahdollistanut kuvan muodostamisen oppilas- ja opiskelijahuollon tilasta perusopetuksen ja toisen asteen osalta. Seuranta on kuitenkin vielä kehitettävä ja monipuolistettava, ja esiopetus on otettava säännöllisen seurannan piiriin.

Tiukentunut normiohjaus, tehostettu seuranta ja valvonta sekä resurssiohjaus ovat merkittävästi parantaneet koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja ja voimavaroja, vaikka edelleen erityisesti lääkärin mutta myös terveydenhoitajien määrä on liian vähäinen.

Kaikesta kehityksestä huolimatta ongelmina ovat edelleen palveluiden riittämättömyys, alueelliset ja kuntakohtaiset erot palveluissa, epäyhtenäiset käytännöt sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädännön pirstaleisuus. Hajallaan olevat säännökset vaikeuttavat yhtenäisten käytäntöjen luomista ja moniammatillista yhteistyötä. Oppilaat ja opiskelijat eivät saa oppilas- ja opiskelijahuollon palveluja yhdenvertaisesti. Lisäksi oppilaiden ja opiskelijoiden sekä huoltajien vähäinen osallisuus oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämiseen on myös merkittävä epäkohta. Oppilas- ja opiskelijahuollon painottuminen korjaavaan yksilötyöhön merkitsee yhteisöllisen ja ennaltaehkäisevän työn jäämistä heikoksi. Myös oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmien kokoonpanossa ja toiminnassa on suuria eroja. Oppilas- ja opiskelijahuoltopalveluiden riittämättömyys kuormittaa myös opettajien työtä ja heikentää vanhempien ja huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä.

Esiopetuksessa oppilashuolto ei ole suunnitelmallista ja jäsentynyttä. Oppilashuoltoryhmiä on vähän etenkin silloin kun esiopetus toteutetaan päiväkodeissa.

Esi- ja perusopetuksessa olevien oppilaiden kohdalla lainsäädäntö turvaa jo nykyisellään oppilaiden subjektiivisen oikeuden oppilashuoltoon sekä psykologi- ja kuraattoripalveluihin. Puutteet oppilashuollossa johtuvat suurelta osin siitä, että kunnat eivät ole ohjanneet riittäviä taloudellisia resursseja oppilashuoltopalveluihin. Psykologi- ja kuraattoripalveluiden saatavuuden painopiste on edelleen selkeästi Etelä-Suomen alueella ja suurissa kasvukeskuksissa. Esiopetuksen oppilashuoltotyössä on myös puutteita, eivätkä oppimisen tuen rakenteet ole riittävän suunnitelmallisia. Oppilashuolto on erityisesti päiväkodeissa toteutettavassa esiopetuksessa vielä suhteellisen vierasta. Esiopetuksen osalta tehdään monin paikoin laaja-alaisesti moniammatillista yhteistyötä, mutta sitä ei mielletä oppilashuoltotyöksi.

Lasten ja nuorten epätasa-arvoisuus oppilashuollollisen tuen saamisessa johtaa myös koulutukselliseen epätasa-arvoisuuteen, joka puolestaan lisää eriarvoisuutta yhteiskunnassa. Suunnitelmallisuuden puute ja toiminnan jäsentymättömyys eivät myöskään tue joustavaa siirtymistä esiopetuksesta perusasteelle ja toiselle asteelle.

Oikeuskansleri on todennut 30.1.2012 opetus- ja kulttuuriministeriölle sekä sosiaali- ja terveysministeriölle antamassaan päätöksessä, että oppilashuollon asianmukainen toteutuminen edellyttää nykyistä velvoittavampia ja oppilashuollon sisältöjä täsmällisemmin määritteleviä säädöksiä sekä toimivaa valvontajärjestelmää.

Toisen asteen opiskelijoiden kohdalla sekä lainsäädäntö että toimintaan varatut resurssit ovat puutteellisia. Sekä kuraattori- että psykologipalveluiden tarve on kasvanut suuresti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009) 31 § ei mahdollista psykologi- ja kuraattoripalveluiden sisällyttämistä toisen asteen koulutuksen kustannusporhjiin siinäkään tapauksessa, että näitä palveluja on koulutuksen järjestäjän toimesta järjestetty. Erityisesti ammatillisessa koulutuksessa isot koulutuksen järjestäjät ovat kustantaneet näitä palveluja itse, vaikka kyseiset kustannukset eivät kuulu yksikköhintarahoituksen laskentapohjiin.

Vuoden 2012 seurannan mukaan kuraattori- ja psykologipalvelut ovat lukioissa parantuneet, mutta ammatillisessa koulutuksessa hieman huonontuneet vuoteen 2008 verrattuna. Psykologipalveluja on saatavilla selvästi vähemmän kuin kuraattoripalveluja ja ne ovat täysin riittämättömiä. Psykologipalveluiden tarve on kuitenkin lisääntynyt muun muassa opiskelijoiden lisääntyneiden mielen-terveys- ja päihdeongelmien sekä elämänhallintaan liittyvien ongelmien sekä oppimisvaikeuksien vuoksi.

Arvioinnin perusteella on nähtävissä, että toisella asteella koulukuraattori- ja psykologipalvelut ovat siirtyneet koulutuksen järjestäjien vastuulle, vaikka opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009) 31 §:n mukaan yksikköhinnan laskennassa huomiotta jätettäviä kustannuksia ovat mm. psykologi- ja kuraattoripalvelujen kustannukset. Toisella asteella psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuus riippuu koulutuksen järjestäjän taloudellisesta tilanteesta ja halukkuudesta järjestää näitä palveluja opiskelijoille. Tämä on opiskelijoiden yhdenvertaisuuden kannalta merkittävä ongelma.

Toisen asteen opiskeluterveydenhuollon palvelut ovat parantuneet, mutta palvelut ovat hajanaisesti opiskelijan saatavilla kunnassa. Opiskeluterveydenhuollon lainsäädännön muutostarpeita selvitetään sosiaali- ja terveysministeriön opiskeluterveydenhuollon kehittämistyöryhmässä. Keskeistä on, että koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstövoimavaroja lisätään asetuksen 338/2011 velvoitteiden toteuttamiseksi. Tällä hetkellä sekä terveydenhoitajia mutta etenkin lääkäreitä on liian vähän.

Oppilas- ja opiskelijahuollon palvelut eivät nykyisellään mahdollista palvelujen tasapuolista saatavuutta kaikille lapsille nuorille eivätkä vähennä sosioekonomisten erojen vaikutusta lasten ja nuorten hyvinvointiin ja mahdollisuuksiin selviytyä koulunkäynnistä ja opiskelusta. Henkilötietojen käsittelyyn liittyvien säännösten puutteellisuus ja hajanaisuus eivät myöskään ole riittävästi tukenneet tietosuojasäännösten noudattamista.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Oppilas- ja opiskelijahuoltotyö edellyttää kiinteää opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen yhteistyötä esiopetuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa. Yhtenäinen oppilas- ja opiskelijahuoltolaki selkiyttäisi säästöjen hallittavuutta ja toimivuutta oppilaiden ja opiskelijoiden parhaaksi.

Esityksen tavoitteena on siirtää opiskeluhuoltotyön painopistettä nykyistä enemmän yhteisölliseen työhön nykyisestä yksilökeskeisestä työstä ja ennaltaehkäisevään työhön nykyisen korjaavan työn sijaan. Tavoitteena on edistää oppilaiden ja opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä ehkäistä ongelmien syntymistä esimerkiksi koulu-kiusaamista estävillä toimenpiteillä. Lisäksi tavoitteena on edistää koko koulu- ja oppilaitosyhteisön hyvinvointia, turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä turvaamalla varhainen tuki sekä opiskeluhuoltopalvelujen saatavuus ja laatu. Tavoitteena on, että esimerkiksi kiusaamistilanteet tulisivat aikuisten tietoon nykyistä paremmin ja että oppilaat ja opiskelijat saisivat niiden käsittelyyn riittävän tuen. Lisäksi tavoitteena on vahvistaa oppilas- ja opiskelijahuollon suunnitelmallisuutta ja toteuttamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä.

Epäyhtenäinen käytäntö oppilas- ja opiskelijahuollon järjestämisessä ja toteuttamisessa on synnyttänyt eroja kuntien välille ja heikentänyt oppilaiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia oppilas- ja opiskelijahuollon saamiseen. Käytännössä tulkintaongelmia ja epäselvyyttä on ollut oppilas- ja opiskelijahuollon järjestämisessä ja toteuttamisessa sekä säännösten, esimerkiksi tietosuojasäännösten, soveltamisessa. Ongelmia on ollut myös koulukuraattori- ja koulupsykologi-toiminnan ohjauksen koordinoimisessa ja valvonnassa. Lain tavoitteena on selkeyttää lainsäädäntöä ja eri toimijoiden vastuita, yhtenäistää käytäntöjä sekä parantaa oppilaiden ja opiskelijoiden tietosuojaa.

Yhtenäisen oppilas- ja opiskelijahuoltolain eduksi voidaan katsoa, että erillinen laki olisi yhtenäinen kaikille, helpottaisi monialaista

yhteistyötä, yksinkertaistaisi ja kokoaisi pirstaleisen normiston, avaisi ja selkiyttäisi käsitteitä, tukisi oppilas- ja opiskelijahuollon johtamista ja koordinaatiota, loisi oppilas- ja opiskelijahuollon jatkumon esiopetuksesta toiselle asteelle, nostaisi oppilas- ja opiskelijahuollon statusta, palvelisi lasten ja nuorten etua ja tarpeita sekä vähentäisi kuntien välisiä eroja oppilas- ja opiskelijahuollon palveluissa. Lisäksi yhtenäinen laki vahvistaisi yhteisöllistä ja ennaltaehkäisevää terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen toimintakulttuuria, jossa lähtökohtana on ympäristön ja yhteisön kyky suojata hyvinvointia ja ehkäistä ongelmien syntymistä. Keskeisenä tavoitteena on oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen opiskeluhoitoa vahvistamalla sekä varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisevän työn avulla. Siirtämällä toiminnan painopiste ennaltaehkäisevään työhön ja tarjoamalla oppilaiden ja opiskelijoiden tarvitsemat palvelut jo koulussa matalan kynnyksen palveluna, voidaan vähentää korjaavien toimenpiteiden tarvetta ja lastensuojeluasiakkuuksien määrää. Toimivilla oppilas- ja opiskelijahuollon palveluilla voidaan tukea oppilaiden ja opiskelijoiden ohella myös perhettä ja opettajien opetus- ja kasvatustyötä. Tavoitteena on myös tasoittaa oppilaiden ja opiskelijoiden erilaisen sosioekonomisen taustan vaikutusta koulunkäyntiin ja opiskeluun.

Tavoitteena on myös selkiyttää opetus suunnitelman mukaisen oppilas- ja opiskelijahuollon järjestämis- ja toteuttamisvastuut sekä monialaiseen yhteistyöhön liittyvät tietosuojakysymykset kokoamalla niitä koskevat keskeiset säännökset yhtenäiseen lainsäädäntöön.

3.2 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki oppilas- ja opiskelijahuollosta. Lakiin ehdotetaan koottavaksi nyt lainsäädännössä hajallaan olevat oppilas- ja opiskelijahuoltoa koskevat säännökset. Lisäksi toisen asteen opiskelijoiden asemaa ehdotetaan parannettavaksi laajentamalla heidän mahdollisuuksiaan saada oppilaitoksen sijaintikunnan järjestämiä opiskeluhoitoa psykologi- ja kuraattoripalveluja samaan tapaan kuin esi- ja perus-

asteen oppilaat ovat oikeutettuja saamaan jo nykyisin lastensuojelulain perusteella. Velvoitetta palvelujen järjestämiseen täsmennettäisiin. Ehdotuksen mukaan jokaisen esiopetuksen toimintayksikön, koulun ja oppilaitoksen käytettävissä on oltava opiskeluhoitoa psykologin ja vastaavan kuraattorin palveluja. Psykologin ja kuraattorin sekä terveydenhoitajan vastaanotolle olisi päästävä laissa säädetyssä määräajassa.

Esityksen mukaan esiopetuksen toimintayksiköissä, koulussa tai oppilaitoksessa oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa työskentelevien, opiskeluhoitopalveluista vastaavien viranomaisten ja työntekijöiden on tehtävissään edistettävä oppilaiden tai opiskelijoiden terveyttä, hyvinvointia, osallisuutta, turvallisuutta, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta sekä osallisuutta. Laki muuttaisi opiskeluhoitoa toiminnan painopistettä korjaavasta ehkäisevään toimintaan ja yksilöihin kohdistuvasta toiminnasta ympäristön ja yhteisön luomien edellytysten vahvistamiseen. Laki myös edistäisi esiopetuksen, koulun ja kodin välistä yhteistyötä.

Laissa säädettäisiin velvollisuudesta kirjata lastensuojelulain 12 §:ssä tarkoitettuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan opiskeluhoitoa tavoitteet, arvio opiskeluhoitoa kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoitoa palveluista sekä toimet, joilla vahvistetaan yhteisöllistä opiskeluhoitoa. Lisäksi opiskeluhoitoa toteuttamista varten esitetään laadittavaksi koulu- tai oppilaitoskohtainen opiskeluhoitosuunnitelma.

Opiskeluhoitoa valtakunnallisesta ohjauksesta vastaisivat Opetushallitus ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Opetushallitus antaisi tarkemmat ohjeet siitä, miten lain periaatteet ja tavoitteet toteutettaisiin käytännössä. Terveydenhuollon sekä psykologi- ja kuraattoripalvelujen kehittämisestä vastaisi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos vastaisi myös omalla toimialallaan arvioinnista ja tietojenkeruusta.

Lisäksi laissa säädettäisiin muun muassa tietosuojasta ja korostettaisiin oppilaiden ja opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksia opiskeluhoitoa koskevissa asioissa. Koulutuksen tai opetuksen järjestäjän olisi asetettava opiskeluhoitoa yleistä suunnittelua ja kehittämistä varten monialainen opiskeluhoitoa

ohjausryhmä, joka voisi olla myös usean koulutuksen järjestäjän yhteinen. Lisäksi opetuksen ja koulutuksen järjestäjän olisi asetettava koulu- tai oppilaitoskohtainen monialainen opiskeluhoitoryhmä.

Yksittäisen opiskelijan tukemiseksi voitaisiin tarvittaessa koota monialainen asiantuntijaryhmä, jonka toiminta dokumentoitaisiin ryhmän yhteisesti käytettävissä olevaan opiskeluhoillon kertomukseen. Sama ryhmä tai sen yksittäiset asiantuntijajäsenet voisivat toimia myös opetushenkilöstön tukena koulun työrauhaan, kurinpitoon sekä opetuksen järjestämiseen ja toteuttamiseen liittyvissä hallinnollisissa ja sisällöllisissä kysymyksissä.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta säädetäisiin edelleen terveydenhuoltoa koskevassa lainsäädännössä.

Oppilas- ja opiskelijahuoltoja koskevat säännökset ehdotetaan siirrettäväksi koulutusta koskevista laeista oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin. Koulutusta koskevissa laeissa viitattaisiin oppilas- ja opiskelijahuollon osalta oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin ja niihin tehtäisiin siirron edellyttämät välttämättömät muutokset.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi kunnalle velvoite järjestää sen alueella sijaitsevien lukioiden ja ammatillista peruskoulutusta antavien oppilaitosten opiskelijoille opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalvelut. Tämä olisi laajeneva tehtävä. Opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalveluiden laajentamisesta aiheutuvat vuositasen laskennalliset kustannukset olisivat 26,2 miljoonaa euroa. Vuosille 2014—2016 varattaisiin lisäksi momentille 29.30.20 (Opetustoimen henkilöstökoulutus ja eräät muut menot) 1,5 miljoonaa euroa valtion rahoittamaan opetushenkilöstön jatko- ja täydennyskoulutukseen.

Valtiontalouden kehyspäätöksessä vuosille 2013—2016 lisättiin 13,1 miljoonaa euroa vuodesta 2014 lähtien oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämiseksi. Kuntien peruspalveluiden valtionosuudesta annetun lain 55 §:n

mukaan vuodesta 2010 lukien uusissa ja laajentuissa valtionosuustehtävissä valtionosuus on 50 prosenttia mainittujen tehtävien laskennallisista kustannuksista. Kuntien osuus esityksen mukaisista kustannuksista olisi vuonna 2014 5,45 miljoonaa euroa ja 13,1 miljoonaa euroa vuodesta 2015 lukien.

Hallitusohjelman kirjauksen mukaan kunnille korvataan yli puolet kustannuksista, jotka aiheutuvat uusista tai laajenevista tehtävistä. Koska uudistus ehdotetaan tulemaan voimaan vasta 1 päivänä elokuuta, olisi psykologi- ja kuraattoripalvelujen laajentamisesta valtiolle aiheutuva kustannus 5,45 miljoonaa euroa vuonna 2014. Näin ollen opiskeluhoillon kehittämiseksi kehyspäätöksessä varattua esityksen mukaisesta määrärahasta (13,1 miljoonaa euroa) yhteensä 3 miljoonaa euroa voitaisiin käyttää lain voimaantulo- vuonna lain toimeenpanosta ja muista järjestelyistä aiheutuviin kustannuksiin. Tämä kohdennettaisiin peruspalvelujen valtionosuusmomentille 28.90.30 ja se jaettaisiin asukasperusteisesti. Lisäksi opetushenkilöstön jatko- ja täydennyskoulutukseen varattaisiin yhteensä 1,5 miljoonaa euroa vuosille 2014—2016 momentille 29.30.20.

Peruspalvelujen valtionosuutta (momentti 28.90.30) korotetaan uudistuksen johdosta vuonna 2014 5,45 miljoonalla eurolla ja vuodesta 2015 eteenpäin 13,1 miljoonalla eurola. Valtionosuuden lisäys toteutetaan korottamalla yleistä valtionosuusprosenttia ja lisäämällä valtionosuuden laskennallista perustetta. Kuntien peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 57 §:n 1 momentin nojalla psykologi- ja kuraattoripalvelujen laajentamisesta aiheutuvat lisäkustannukset vuonna 2014 10,9 miljoonaa euroa ja vuodesta 2015 eteenpäin 26,2 miljoonaa euroa lisätään kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon laskennallisiin kustannuksiin. Valtionosuuden lisäyksen toteuttaminen edellyttää myös kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 55 §:n 1 momentissa säädetyn yleisen valtionosuusprosentin korottamista. Edellä mainittujen lisäksi vuonna 2014 lisätään momentille 28.90.30 kertaluonteinen 3 miljoonan euron määräraha. Muutokset valtionosuusprosenttiin riippuvat muista syksyllä 2013 annettavista lakiesityksistä ja tarkentuvat valtion vuoden 2014 talousarvioehdo-

tuksen valmistelun yhteydessä. Tarpeelliset muutokset kunnan peruspalvelujen valtionosuuslakiin valmistelee valtiovarainministeriö, joka ottaa myös tässä esityksessä aiheutuneet kustannukset huomioon.

Ottaen huomioon määräraha lain toimeenpanon valmisteluun valtio korvaisi hallitusohjelman mukaisesti kunnille yli puolet uusista tai laajenevista tehtävistä aiheutuneista kustannuksista, eikä erillisestä valtionosuusprosentista tämän esityksen osalta ole tarpeen säätää.

Yhteenvedona taloudellisista vaikutuksista voidaan todeta, että vuonna 2014 psykologi- ja kuraattoripalvelujen laajentamisesta toiselle asteelle aiheutuvat kokonaiskustannukset ovat 10,9 miljoonaa euroa, josta valtion osuus on 5,45 miljoonaa euroa ja kuntien osuus 5,45 miljoonaa euroa. Lisäksi vuonna 2014 3 miljoonaa euroa ehdotetaan käytettäväksi lain toimeenpanosta aiheutuviin kustannuksiin. Vuonna 2015 psykologi- ja kuraattoripalvelujen laajentamisesta aiheutuva kustannus olisi yhteensä 26,2 miljoonaa euroa, josta valtion osuus olisi 13,1 miljoonaa euroa ja kuntien osuus 13,1 miljoonaa euroa. Edellä mainittujen lisäksi vuosina 2014 - 2016 varattaisiin opettajien jatko- ja täydennyskoulutukseen 1,5 miljoonaa euroa.

Vuonna 2012 lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa tai siihen valmistavassa koulutuksessa opiskeli yhteensä noin 234 000 opiskelijaa. Tilastokeskuksen ikäluokkatietojen mukaan vuoteen 2016 mennessä 16—18-vuotiaiden ikäluokka pienenee noin kahdeksan prosenttia. Ikäluokkien pienentyminen huomioiden uusia opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluihin oikeutettuja opiskelijoita olisi vuonna 2014 arvion mukaan 223 000, joista 94 000 opiskelisi lukiokoulutuksessa ja 129 000 ammatillisessa peruskoulutuksessa tai siihen valmistavassa koulutuksessa.

Esityksen kustannuslaskelmissa käytetyn henkilöstön mitoitusperusteen mukaan opiskeluhuollon toteuttamiseksi tulisi olla käytössä yksi psykologi 1000:ta opiskelijaa kohti ja yksi koulukuraattori 780:ta opiskelijaa kohti. Koulukuraattoreiden mitoitusperusteessa on otettu huomioon, että opiskeluhuollon palveluiden piiriin tulisi myös täysi-ikäisiä opiskelijoita, joiden kohdalla koulukuraatto-

rin tarjoamien palveluiden tarpeen voidaan arvioida olevan vähäisempi kuin nuoremmilla oppilailta ja opiskelijoilla. Opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluiden laajentaminen koskemaan myös lukiokoulutuksen ja ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoita merkitsisi noin 220 psykologin ja 290 kuraattorin henkilötyövuoden lisätarvetta. Tilastokeskuksen kuntasektorin vuoden 2011 palkkatilaston mukaan ja vuodelle 2013 vahvistetut palkankorotukset huomioiden koulupsykologin keskipuospalkka työnantajamaksuineen olisi arvion mukaan noin 55 400 euroa ja koulukuraattorin keskipuospalkka noin 48 300 euroa.

Esityksen mukaisesta opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluiden laajentamisesta aiheutuva laskennallinen kustannus olisi vuositasolla yhteensä noin 26,2 miljoonaa euroa. Kustannuslaskelmassa on käytetty edellä mainittuja vuoden 2014 opiskelijämääräarvioita, psykologien ja kuraattoreiden mitoitusterusteita sekä vuoden 2013 keskipuospalkka-arvioita. Vuonna 2014 psykologi- ja kuraattoripalveluiden laajentamisesta aiheutuva kokonaiskustannus olisi 10,9 miljoonaa euroa, koska velvoite palveluiden järjestämiseen tulisi voimaan 1 päivänä elokuuta 2014. Vuodesta 2015 lukien kustannus olisi 26,2 miljoonaa euroa.

Edellä mainitun opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen laajentamisen lisäksi kustannuksia aiheuttaisivat myös lakiesityksen mukaiset määräajat henkilökohtaisen keskustelun järjestämiseksi psykologin tai kuraattorin kanssa. Psykologi- ja kuraattoritarpeen arvioidaan esitykseen sisältyvien määräaikaisten vuoksi kasvavan jonkin verran, mutta vastaavasti lastensuojelun asiakasmäärien ja lastensuojelun selvitystarpeiden väheneminen säästäisi kuntien menoja. Selvitystarpeiden vähenemisestä on arvioitu aiheutuvan vuosittain noin 3,6 miljoonan euromääräinen säästö, jolla katettaisiin arviolta 25 koulupsykologin ja 45 koulukuraattorin palkkauksesta aiheutuvat kustannukset.

Lastensuojelulakiin tehtävien muutosten johdosta henkilöstöresursseja lisätään lastensuojelussa ja osa vuoden 2014 määrärahasta voitaisiin käyttää lastensuojelun muutosten toimeenpanon tukemiseen.

Esi- ja perusopetuksessa kunnilla on jo nykyisin velvollisuus järjestää oppilaille opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, kuten kuraattori- ja psykologipalvelut sekä kouluterveydenhuolto ja lastensuojelulain mukainen koulunkäynnin tuki. Lisäksi kunnilla on velvollisuus järjestää toisella asteella terveydenhuoltolain mukainen opiskeluterveydenhuolto.

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjän tulee voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti toimia yhteistyössä opiskelijahuollon palveluita antavien ja järjestävien tahojen kanssa sekä antaa opiskelijoille tieto näistä palveluista. Koulutuksen järjestäjän tulee opetussuunnitelman perusteissa määrätä kodin ja oppilaitoksen yhteistyön sekä opiskelijahuollon järjestämistavasta. Lisäksi useat koulutuksen järjestäjät tarjoavat opiskelijoilleen opiskelijahuollon psykologi- ja kuraattoripalveluita. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Opetushallituksen vuoden 2012 selvityksen mukaan psykologipalveluita oli saatavilla arviolta 69 %:ssa ja kuraattoripalveluita 74 %:ssa lukioista. Vastaavasti ammatillisessa koulutuksessa psykologipalveluita oli saatavilla 41 %:ssa ja kuraattoripalveluita 71 %:ssa oppilaitoksista.

Laskelmissa on lähdetty siitä, ettei riittävien psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestäminen ole esi- ja perusopetuksessa uusi tehtävä kunnille. Esitettävillä psykologi- ja kuraattoripalveluja koskevilla säännöksillä ainoastaan täsmennettäisiin niitä velvoitteita, joita kunnilla jo on voimassa olevan lainsäädännön mukaan. Laskelmissa ei ole huomioitu kustannuksia aiheuttavana tekijänä sitä, jos osa kunnista on jättänyt veloitteen täyttämättä. Psykologi- ja kuraattoripalvelujen laajentaminen toiselle asteelle on laajeneva tehtävä. Laskelmissa ei kuitenkaan ole otettu huomioon toisen asteen oppilaitoksissa jo olevia psykologi- ja kuraattoripalveluita, koska oppilaitoksilla ei ole lakisääteistä velvollisuutta näiden palveluiden tarjoamiseen.

Esityksen ei arvioida käytännössä merkittävästi lisäävän opetussuunnitelmien mukaisen opiskeluhuollon kokonaistyömäärää oppilaitoksissa. Lukiot ja ammatilliset oppilaitokset ovat jo nykyisin velvollisia tekemään opetussuunnitelmiinsa opiskelijahuoltoa koskevia kirjauksia. Valtaosassa oppilaitoksia on

jo nykyisin käytössä lakiehdotusta vastaavat opiskeluhuollon menettelyt, kuten opiskeluhuoltosuunnitelma ja opiskeluhuoltoryhmä. Lain 14 §:ssä tarkoitettu opiskeluhuollon ohjausryhmä voi olla usean oppilaitoksen yhteinen tai sen tehtäviä voi hoitaa muu siihen sopiva ryhmä. Ehdotettujen muutosten myötä oppilaitosten tulee osittain ajantasaistaa opiskeluhuoltoon liittyviä käytänteitään, mutta samalla uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki antaa kaikille oppilaitoksille selkeät ja yhtenäiset pelisäännöt opiskeluhuollon suunnitteluun ja toteuttamiseen, minkä voidaan arvioida pidemmällä aikavälillä myös vähentävän opiskeluhuoltoon liittyvää hallinnollista työtä. Lain voimaantulon yhteydessä kunnat joutuvat jossain määrin organisoimaan opiskeluhuoltoon liittyviä käytäntöjään.

Opiskeluhuollon toimeenpanoon liittyvästä opetushenkilöstön jatko- ja täydennyskoulutuksesta aiheutuvat kustannukset olisivat valtiolle yhteensä arviolta 1,5 miljoonaa euroa. Kustannukset tulisivat rahoitettaviksi kokonaan valtiontalouden vuosien 2013—2016 budjettikehyksen sisältä ja tätä käyttötarkoitusta varten varattaisiin valtion talousarvioon momentille 29.30.20 noin 1,5 miljoonan euron määräraha vuosille 2014—2016.

Esitys merkitsee opiskeluhuollon painopisteen siirtämistä korjaavista toimenpiteistä ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin. Riittävän varhain aloitetulla psykososiaalisen kasvun ja kehityksen tuella pystytään yleensä auttamaan joustavammin ja oikea-aikaisemmin. Kun lasten ja nuorten ongelmat tunnistetaan varhain ja niihin puututaan tukemalla ja tarjoamalla opiskeluhuollon palveluita oppilaan ja opiskelijan kehitysympäristössä, tarve muun muassa korjaaviin lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon toimenpiteisiin vähenee. Esimerkiksi koulukiusaamisen ennalta ehkäisy ja varhainen puuttuminen ovat niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta merkittäviä. Esityksen arvioidaankin aiheuttavan merkittäviä kustannussäästöjä kunnille pidemmällä aikavälillä, sillä ongelmien kasautuessa ja syventyessä myös niiden hoitokustannukset kasvavat merkittävästi.

Lastensuojelun Keskusliiton ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisussa ”Miten lastensuojelun kustannukset kertyvät” vuo-

delta 2012 on laskettu lastensuojelun asiakkaaksi päätyneiden lasten ja nuorten palvelupolkujen kustannuksia. Varhaisessa vaiheessa aloitettujen opiskeluhoitopalvelujen kuten terveydenhoitajan ja lääkärin sekä kuraattorikäyntien kustannukset ovat tapauksesta riippuen moninkertaisesti edullisempia kuin esimerkiksi lasten- tai nuorisopsykiatrinen hoito. Noin kymmenen kerran käyntisarjan kustannukset kuraattorilla (10 x 88 €) vastaavat keskimäärin yhden lasten- tai nuorisopsykiatrisen osastovuorokauden kustannuksia (vaihteluväli: 690—1220 €). Yksilökäyntien kustannuksia voidaan vielä tuntuvasti alentaa ottamalla opiskeluyhteisössä nykyistä yleisemmin käyttöön kohdennettuja ryhmämuotoisia menetelmiä.

Vuonna 2008 voimaantulleessa lastensuojelulaissa lastensuojeluilmoitusten tekemisen kynnyistä madallettiin. Lain 25 §:n mukaan ilmoitusvelvollisten on tehtävä ilmoitus, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Lastensuojelulain 26 §:n mukaan sosiaalityöntekijän on tehtävä selvitys kun asia on tullut vireille lastensuojelussa, ellei asia ole selvästi luonteeltaan sellainen, ettei se johda toimenpiteisiin. Lastensuojelulain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan sosiaalityöntekijän tulisi tehdä lastensuojelutarpeen selvitys aina kun lastensuojeluasia on tullut vireille. Vain hyvin poikkeuksellisesti lastensuojeluilmoitus voitaisiin suoraan katsoa selvästi aiheettomaksi.

Lastensuojelulain säännökset ja niiden hallituksen esityksen mukainen tulkinta ovat johtaneet siihen, että lastensuojelun sosiaalityöntekijän on tehtävä lastensuojelutarpeen selvitys sellaisissakin tapauksissa, joissa lapsesta ei ole aiemmin otettu yhteyttä lastensuojeluun eikä perheelle ole vielä lainkaan tarjottu oppilashuollon palveluja. Selvityksen tekeminen saattaa käynnistyä esimerkiksi näpistyksen takia.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain valmistelussa on hyödynnetty sosiaali- ja terveysministeriön asettaman lastensuojelun selvitystyöryhmän työtä. Työryhmän väliraportissa todetaan, että nuoret itse ovat kokeneet, ettei lastensuojelutarpeen selvitys ole se, mitä tuli-

si ensimmäisenä auttamisen tapana tehdä. Nuoret toivovat myös, ettei asioita käsittelevä työntekijä kaiken aikaa vaihtuisi.

Ehdotetussa laissa parannettaisiin tiedonkulkua koulun opiskeluhoilossa ja tehtäisiin mahdolliseksi nopean avun saaminen tarvittaessa. Lähtökohtana olisi, että lastensuojelutarpeen selvitys olisi jatkossa tehtävä vasta jos kävisi ilmi, etteivät opiskeluhoillon keinot ole riittävät. Jos lastensuojelu arvioisi, että lapsen tilannetta voitaisiin riittävästi auttaa opiskeluhoillon keinoin, voitaisiin lastensuojeluilmoituksen katsoa olevan luonteeltaan sellainen, ettei se edellytä toimenpiteitä lastensuojelussa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastotietojen mukaan vuonna 2011 tehtiin yhteensä 97 213 lastensuojeluilmoitusta, jotka koskivat kaikkiaan 60 712 lasta. Lastensuojelutarpeen selvityksiä tehtiin 28 238. Suomen kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailun mukaan vuonna 2011 41,3 % lastensuojelutarpeen selvityksistä ei johtanut lastensuojelun asiakkuuteen. Tämän perusteella voidaan arvioida, että runsaassa 30 prosentissa eli vuosittain noin 9 000 lastensuojeluilmoituksen kohdalla opiskeluhoillon tukitoimet voitaisiin katsoa riittäviksi ja lastensuojelutarpeen selvitys jätetään tekemättä. Selvitystarpeen vähentymisestä aiheutuva kustannussäästö olisi arviolta 3,6 miljoonaa euroa vuodessa.

Arvion mukaan esityksen toimenpiteillä voidaan vaikuttaa vähintäänkin joka viidennessä lastensuojelun asiakkaana olevan nuoren omaan käyttäytymiseen liittyvien ongelmien ennaltaehkäisemiseen ja näin välttää myöhempää lastensuojelun toimenpiteitä. Esityksen arvioidaan vähentävän lastensuojelun kustannuksia 18,8—94,2 miljoonaa euroa vuositasolla riippuen tarvittavista lastensuojelun avoimuudessa tarjottavista tukitoimista ja tuen intensiivisyydestä. Mikäli näidenkin henkilöiden osalta päädyttäisiin kodin ulkopuolelle tehtyihin lastensuojelun sijoituksiin, kustannukset olisivat vuositasolla noin 141 miljoonaa euroa. Välittömiä kustannussäästöjä lastensuojelussa syntyy asiakasmäärien ja lastensuojelun selvitystarpeiden vähenemisen johdosta.

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen keräämien tietojen mukaan lastensuojelun asia-

kasmäärien kokonaiskasvu on jatkunut useiden vuosien ajan. Vuonna 2011 lastensuojelun sosiaalityön ja avohuollon asiakkaana oli 81 500 lasta ja nuorta. Määrä oli runsas 3 prosenttia enemmän kuin vuonna 2010. Avohuollon asiakasmäärien lisäksi myös lastensuojeluilmoitusten määrä on ollut kasvussa. Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli vuonna 2011 yli 17 000. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen keräämien tietojen mukaan lastensuojelun ennalta ehkäisevän työn palvelut maksavat alle 12 000 euroa lasta kohden, olipa kyseessä pitempiaikainen prosessi tai lyhytaikainen tuki perheelle. Avohuollossa tarjotun työn kustannukset vaihtelevat 5 500—60 000 euron välillä riippuen tuen intensiivisyydestä sekä siitä, kuinka monenlaisia tukitoimia perhe sai samanaikaisesti tai peräkkäin arjesta selviytymisen tueksi. Kodin ulkopuolelle tehdyt lastensuojelun sijoituksista aiheutuvat kokonaiskustannukset ovat yli 100 000 euroa. Yhden päivän kustannukset lastensuojelulaitoksessa ovat yli 250 euroa henkilöä kohden. Vuodesta tästä syntyy yli 90 000 euron kustannukset.

Nuorisotakuuseen liittyen Nuorten yhteiskuntatakuun työryhmä on todennut väliraporttissaan, että nuorten syrjäytymisellä on sekä inhimillinen että kansantaloudellinen ulottuvuus. Kansantalouden osalta vaikutukset liittyvät sekä syrjäytymisen suoriin että välillisiin kustannuksiin.

Yhden syrjäytyneen perustoimeentulon kustannukset 40 vuoden ajalta ovat noin 750 000 euroa. Lukuun eivät sisälly muut mahdolliset sosiaalietuudet tai syrjäytymisen kustannukset, eivätkä yhteiskunnan menettämät verotulot ja työn tuottama arvonlisä. Kansantalouden tasolla nuorten syrjäytymisen vaikuttaa myös työvoiman saatavuuteen ja työurien pituuteen. Vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaminen vaikuttaa merkittävästi työntekijän työuran pituuteen. Nuorten yhteiskuntatakuun työryhmä on laskenut, että 40 000 syrjäytynyttä nuorta maksaisi yhteiskunnalle noin 300 miljoonaa euroa vuodessa. Näistä dynaamisista kustannuksista mahdollisesti syntyviä säästöjä ei kuitenkaan ole otettu huomioon opiskeluhuollon uudistuksen aiheuttamien kustannusten kattamisessa.

Vuonna 2008 työkyvyttömyyseläkkeelle jääneiden lähes 4 000 16—34-vuotiaan työpanoksen menetyksestä aiheutuu yhteiskunnalle yhteensä 6,6 miljardin euron tappio. Yleisin syy jäädä ennen aikaiselle eläkkeelle oli 16—35-vuotiaiden ryhmässä masennus tai muu mielenterveyden ongelma. Mielenterveyshäiriöiden aiheuttama työpanoksen menetys oli 4,7 miljardia.

Neuvolatoimintaa sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa koskevan asetuksen toimeenpanon tueksi korotettiin kuntien saamisen peruspalvelujen valtionosuuksia yhteensä 18,5 miljoonalla eurolla vuodessa 2011 lähtien. Tällä rahalla kunnat ovat palkanneet lisää terveydenhoitajia ja lääkäreitä koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon.

Oppilas- ja opiskelijahuollon laadun ja palvelurakenteen kehittämiseksi opetus- ja kulttuuriministeriö on kohdentanut ylimääräisiä valtionavustuksia vuodesta 2007 alkaen. Tavoitteena oli parantaa valtakunnallisesti ja paikallisesti oppilas- ja opiskelijahuollollisen tuen saatavuutta esi- ja perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa, kehittää ja vakiinnuttaa kuntiin oppilas- ja opiskelijahuollon palvelurakenne sekä verkostomainen toimintatapa ja tukea opetussuunnitelmien toimeenpanoa. Pidemmän aikavälin tavoitteena oli siirtää oppilas- ja opiskelijahuollollisen työn painopistettä korjaavasta ennalta ehkäisevään sekä edistää hallintokuntien välistä ja moniammatillista yhteistyötä koulutusasteiden rajat ylittäen. Oppilas- ja opiskelijahuollon palvelurakenteen ja laadun kehittämiseen kohdennettiin vuosina 2007—2010 yhteensä 5 269 450 euroa.

Oppilashuollon palvelurakenteen kehittämisen ohessa kansallinen tehostetun ja erityisen tuen kehittämistoiminta käynnistyi keväällä 2008. Tavoitteena oli jalkauttaa erityisopetuksen strategian mukaisia linjauksia paikalliselle tasolle. Niitä ovat yleisten tuen muotojen tehostaminen kaikille oppilaille kuuluvina tukitoimina, tehostetun ja erityisen tuen vahvistaminen, ennaltaehkäisevä ja varhainen tuki, varhainen tunnistaminen ja taroituksenmukainen tuki, lähikouluperiaatteen mukainen opetuksen järjestäminen sekä monihallinnollisesti luodut opiskelun tuen rakenteet ja toimintamallit ja niiden vakiinnuttaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriö

osoitti perusopetuksen tehostetun ja erityisen tuen toimenpiteisiin, joissa myös oppilashuolto oli mukana, vuosina 2008—2011 yhteensä 44,7 miljoonaa euroa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on kohdistanut 34 miljoonaa euroa valtionavustuksia lasten, nuorten ja perheiden palvelujen uudistamiseen osana Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallista kehittämissuunnitelmaa (Kaste-ohjelma) vuosina 2008—2011. Osa kuntien hankkeista on kohdistunut koulu- ja opiskelukaikisten lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen. Lisäksi osa päihde- ja mielen-terveyspalvelujen kehittämiseen myönnetystä 14 miljoonasta eurosta on suunnattu lapsi- ja nuorisopsykiatriisiin hankkeisiin. Oppilas- ja opiskelijahuollon kehittäminen on yksi uuden Kaste-ohjelmakauden 2012—2015 painopisteitä lasten, nuorten ja perheiden palveluiden uudistamisen osaohjelmassa.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Yhteiskunnallisen toimintaympäristön nopea muutos ja asiakkaiden tarpeiden monimuotoisuus edellyttävät nykyistä syvällisempää ja laajempaa yhteistyötä viranomaisten kesken. Yhden ja yhtenäisen oppilas- ja opiskelijahuoltolain valmistelun yksi keskeinen tavoite on parantaa ja tehostaa eri hallinnonalojen viranomaisten välistä yhteistyötä.

Yhtenäinen oppilas- ja opiskelijahuoltolaki lisäisi oppilas- ja opiskelijahuollon kokonaisuuden ymmärtämistä ja vakiinnuttaisi eri viranomaistahojen roolin ja aseman kyseessä olevassa kokonaisuudessa. Yksi ja yhtenäinen laki selkiinnittäisi myös eri viranomaisten laatimien säädösten hallittavuutta ja toimivuutta.

Yksi ja yhtenäinen laki edistäisi myös eri viranomaisten tarjoamien palvelujen yhdenvertaista ja tasapuolista saatavuutta eri puolilla maata. Viranomaisten yhteistyön koordinointi helpottuisi ja yhtenäisen lain myötä opiskeluhuoltopalveluiden pitkäjänteinen kehittäminen mahdollistuisi. Palveluiden johtaminen, kehittäminen ja koordinointi saisi nykyistä selkeämmät rakenteet. Opiskeluhuollon palveluissa siirtyminen pitkäjänteiseen suunnitteluun ja kehittämiseen mahdollistaisi myös viranomaistyön painopisteen

kohdentumisen varhaiseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisevään työhön. Kun tukea saataisiin ajoissa, vähenisi samalla lastensuojelutoimenpiteiden tarve.

Viranomaisten olisi mahdollista nykyistä selkeämmin seurata ja arvioida opiskeluhuollon palveluiden saatavuutta, riittävyttä ja laatua eri puolilla maata.

Opiskeluhuoltotyön painopisteen kohdentaminen ennaltaehkäisevään työhön edellyttää uudenlaisen toimintakulttuurin vahvistamista kouluissa ja oppilaitoksissa. Oppilas- ja opiskelijahuoltoon osallistuminen on jo nykyisin osa opettajien perustyötä. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan oppilashuolto kuuluu kaikille koulu-yhteisössä työskenteleville sekä oppilashuoltopalveluista vastaaville viranomaisille. Vastaavasti Lukion opetussuunnitelman perusteiden 2003 mukaan vastuu opiskelijahuollosta kuuluu osaltaan kaikille opiskeluyhteisössä työskenteleville. Vastaavan sisältöinen säännös on ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien perusteissa. Koulujen henkilöstöllä on siten jo nykyisellään velvollisuus osallistua kasvatustyöhön sekä opiskeluyhteisön hyvinvoinnin edistämiseen. Näiltä osin uudistus ei siten muuta koulujen henkilöstön tilannetta. Kun kouluihin saadaan lisää psykologeja ja kuraattoreita sekä toiminnan painopisteen muuttuessa nykyistä enemmän ennaltaehkäiseväksi ja yhteisölliseksi, voidaan olettaa, että koulujen henkilöstön työtilanne pikemminkin helpottuu nykyisestä.

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Yhtenäinen oppilas- ja opiskelijahuoltolaki vahvistaisi lasten ja nuorten tasa-arvoisia ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia käydä koulua ja opiskella. Suomessa koulutus on pitkään katsottu kuuluvan kaikkien perusoikeudeksi ja jokaiselle on turvattu mahdollisuudet edetä opinnoissa oman motivaation ja lahjakkuuden mukaisesti. Viimeaikainen kehitys on osin heikentänyt lasten ja nuorten mahdollisuuksia käyttää täysimääräisesti hyväkseen koulutusjärjestelmän tarjoamia mahdollisuuksia. Nykyisin sukupuoli ja aiempaa useimmin myös vanhempien koulutustausta ja sosioekonominen tausta sekä vanhempien tulot näyttävät määrittävän nuoren koulutus-

polkua. Tällä hetkellä lasten ja nuorten epätasa-arvoisuus oppilas- ja opiskelijahuollollisen tuen saamisessa voi johtaa myös koulukselliseen epätasa-arvoisuuteen, joka puolestaan lisää eriarvoisuutta yhteiskunnassa.

Yhtenäisillä oppilas- ja opiskelijahuollon palveluilla pystyttäisiin ehkäisemään alkunutta eriarvoistumiskehitystä. Tämä olisi tärkeää, koska samanaikaisesti opiskelijoiden monimuotoisuus on lisääntynyt. Opiskelijoissa on kulttuurisen ja sosio-ekonomisen taustansa, oppimisvalmiuksiensa ja opiskelumotivaationsa suhteen entistä suurempia eroja. Koulutuksen ja tutkinnon suorittamisen merkitys korostuu koko ajan yhteiskunnassa sekä työelämässä; ilman tutkintoa on mahdotonta sijoittua työelämään.

Jyrki Kataisen hallituksen tavoitteena on vähentää eriarvoisuutta, mm. katkaisemalla sukupolvelta toiselle periytyvää köyhyyttä ja syrjäytymistä kaventamalla tulo-, hyvinvointi- ja terveyseroja eri väestöryhmien välillä. Suomalaisen koulutuspolitiikan tarkoituksena on taata kaikille, syntyperän, taustan ja varallisuuden rajoittamatta yhtäläiset mahdollisuudet ja oikeudet sivistykseen sekä laadukkaaseen ja maksuttomaan koulutukseen.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki varmistaisi osaltaan vuoden 2013 alusta täysimääräisesti voimaan tulleen nuorisotakuun toteutumista. Nuorisotakuu on hallitusohjelman kärkihankke ja tavoitteena on ennaltaehkäistä nuorten syrjäytymistä. Nuorisotakuuseen kuuluva koulutustakuu takaa jokaiselle juuri perusopetuksensa päättäneelle koulutuspaikan. Keskeinen koulutustakuun toimenpide on nuorten toisen asteen koulutukseen pääsyn turvaaminen. Toimivilla, laajassa yhteistyössä toteutetuilla oppilas- ja opiskelijahuollon palveluilla olisi merkittävä rooli perusopetuksesta toiselle asteelle tapahtuvien siirtymien ja opintojen loppuun suorittamisen tukemisessa.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki turvaisi opiskeluhuollon pitkäjänteisen toiminnan oppilaan ja opiskelijan tukena varhaiskasvatuksesta aikuisuuteen. Yhtenäinen oppilas- ja opiskelijahuoltolaki tehostaisi koko koulutusjärjestelmän yhdenvertaisuutta ja toimivuutta. Tasa-arvoiset ja riittävät oppilashuolto- ja palvelut perusopetuksessa tukisivat jo varhain kaikkien lasten mahdollisuuksia oppia

kykyjensä mukaisesti, mikä puolestaan tukisi myöhempiä onnistuneita koulutusvalintoja ja ehkäisisi keskeyttämisiä ja varmistaisi opintojen suorittamisen tavoiteajassa.

Yhteisöllisen opiskeluhuollon ennaltaehkäisevä tuki ja oppilas- ja opiskelijahuollon palveluiden riittävyys vähentäisi paineita oppilaiden ja opiskelijoiden siirtämiseen erityisopetukseen sekä psykiatristen palveluiden ja lastensuojeluasiakkuuden tarvetta. Palvelujärjestelmän oikea-aikainen ja riittävä tuki lapsen tai nuoren mahdollisiin ongelmiin säästäisi kuntien ja koko yhteiskunnan kustannuksia merkittävästi, kun kalliiden lasten ja nuorten erikoissairaanhoidon palveluiden tarve vähenisi. Yhtenäinen oppilas- ja opiskelijahuoltolaki turvaisi tuki-, ohjaus ja terveyspalveluiden toimivuutta ja edistäisi opiskelijoiden oppimista, tutkinnon suorittamista ja siirtymistä terveinä aikuisina työelämään.

Yhtenäinen laki poistaisi turhia esteitä viranomaisten yhteistyöltä ja selkiinnittäisi käytäntöjä. Oppilas- ja opiskelijahuollolla olisi nykyistä paremmat edellytykset kehittyä aidosti monialaiseksi kokonaisuudeksi lasten ja nuorten tukena sekä tarjota tukea myös opettajille ja koko koulu- ja opiskeluyhteisölle. Tämä lisäisi oppilas- ja opiskelijahuollon tehokkuutta ja tuloksellisuutta.

4.4 Vaikutukset lapsiin

Lasten ja nuorten koko kasvuympäristön ja oppilaitosten toimintaympäristön muuttuessa sekä myös opiskelijoiden ollessa entistä heterogeenisimpiä oppilas- ja opiskelijahuollon palvelut ovat aiempaa tärkeämpiä. Lasten ja nuorten tuen tarpeiden kohtaaminen edellyttää eri erityisalojen asiantuntijoiden osaamisen ja näkemysten yhdistämistä. Yhtenäinen oppilas- ja opiskelijahuoltolaki tukisi monialaista ja kokonaisvaltaista asiantuntijoiden yhteistyötä lapsen ja nuoren parhaaksi. Monialaisella osaamisella pystyttäisiin myös vanhempien ja huoltajien nykyistä asiantuntevampaan kohtaamiseen, joka tukisi kodin ja koulun yhteistyötä.

Uuden lain perusteella koulupsykologi- ja kuraattoripalveluiden saaminen myös toisen asteen opiskelijoille olisi merkittävä parannus. Heidän asiantuntijuudellaan osana opis-

kelijahuollon palveluita on tärkeä merkitys, sillä erilaiset mielenterveyden tai tunne-elämän ongelmat ovat kaksi kertaa yleisimpiä nuoruudessa kuin lapsuudessa. Ongelmien nopea tunnistaminen ja varhainen tuki mahdollistavat vaikuttamisen itse ongelmien kehitykseen. Psykologit ja kuraattorit voisivat uuden lain mukaisesti tarjota osaamistaan myös koko oppilaitosyhteisön tueksi sekä opiskelijoiden oppimisen ja kehityksen tueksi. Laissa esitetty määräaika psykologi- ja kuraattoripalveluiden saamiselle olisi merkittävä parannus varhaisen tuen toteutumisen ja palveluiden vaikuttavuuden näkökulmasta.

Uuden lain mukaan ennaltaehkäisevän työn tulisi kohdistua koko esiopetus- ja oppilaitosyhteisöön. Ennaltaehkäisevän toimintatavan lisääminen lisäisi kaikkien lasten ja nuorten hyvinvointia heidän luontaisessa kasvuympäristössään sekä vähentäisi lasten ja nuorten leimautumista. Ennaltaehkäisevä työ liittyy kiinteästi tuen tarpeiden varhaiseen tunnistamiseen ja oikea-aikaiseen avun tarjoamiseen. Jos lapsi ei saa varhaista tukea esimerkiksi oppimiseen liittyvässä ongelmasa, vaikuttaa tuen puute kielteisesti niin hänen käsitykseensä itsestään oppijana kuin yleiseen viihtymiseen koulussa. Koulutuksesta syrjäytymisen taustalla saattaa löytyä pitkä kehityshistoria, johon voidaan vaikuttaa varhaisella tuella sekä riittävillä koulupsykologi- ja kuraattoripalveluilla.

Jos lapselle ja hänen perheelleen tarjotaan riittävästi tukea jo ennen koulun aloittamista, voidaan merkittävästi vähentää koulussa tarvittavia tukitoimia ja luoda lapselle onnistumisen kokemuksia koulua aloitettaessa. Koulussa annettulla nopealla tuella voidaan puolestaan estää kielteisten kokemusten toistumista ja edistää lapsen terveyttä ja hyvinvointia.

Uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain edellyttämä yhteisöllisyys lisäisi lasten ja nuorten turvallisuutta ja hyvinvointia. Yhteisöön kuuluminen ja vuorovaikutus ihmisten välillä ovat hyvinvoinnin, terveyden ja elämänhallinnan perusedellytyksiä. Yhteisöllisyyden tuloksena lapselle muodostuu myös sosiaalista pääomaa aikuisuuden tueksi. Vanhempien ja huoltajien osallisuuden vahvistaminen tukisi pitkäjänteisesti lapsen kehitystä ja kasvua sekä luottamusta aikuisiin.

Lakiehdotuksessa on myös kiinnitetty erityistä huomiota lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseen. Ottamalla lapset ja nuoret jo varhain mukaan oppilas- ja opiskelijatoiminnan suunnittelemiseen voidaan toiminnan laatua parantaa merkittävästi ja vahvistaa heidän tietoisuuttaan omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa itseä koskeviin asioihin.

Tätä edellyttävät myös lapsia ja nuoria koskevat perus- ja ihmisoikeussäännökset. Suomen perustuslain (731/1999) 6 §:n 2 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Säännöksen taustalla on lapsen oikeuksien yleissopimus (sopimussarja 60/1991). Sen 12 artiklassa korostetaan lain säätäjän ja kaikkien julkista tehtävää hoitavien velvollisuutta selvittää lapsen omat näemykset häntä koskevissa asioissa ja ottaa ne huomioon hänen ikänsä ja kehitystason mukaisesti. Sopimuksen 16 artikla puolestaan turvaa toisaalta lapsen ja hänen vanhempiensa perheen perhe-elämää, toisaalta lapsen oikeutta yksityisyyden suojaan - myös suhteessa huoltajiinsa. Lain yksilökohtaista opiskeluhoitoa koskevat säännökset pohjautuvat edellä esitettyihin periaatteisiin. Näiltä osin lakiesitys edistää lasten perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamista.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja aineisto

Työ uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain säädännön valmistelemiseksi alkoi jo vuonna 2005, jolloin sosiaali- ja terveysministeriö asetti työryhmän selvittämään oppilas- ja opiskelijahuollon tilaa. Vuonna 2006 oppilashuoltotyöryhmä ehdotti, että oppilas- ja opiskelijahuolto koskevat säännökset kootaisiin yhteen lakiin (STM selvityksiä 2006:33). Hallituksen esityksen valmistelu perustuu mainitun työryhmän sekä sen työtä jatkaneen, sosiaali- ja terveysministeriön asettaman oppilas- ja opiskelijahuoltotyöryhmän toimenpide-ehdotuksiin (STM selvityksiä 2009:34). Molempien työryhmien mietinnöt olivat laajalla lausuntokierroksella.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteisessä virkamiesryhmässä valmisteltiin vuonna 2010 kaksi mallia opiskeluhoitolaiksi. Laaja malli oli nyt esitetyn kaltainen. Suppeassa mallissa koottiin lainsäädännössä hajallaan oleva säännökset yhteen, mutta oikeutta psykososiaaliseen tukeen ei laajennettu toiselle asteelle. Suppeassa mallissa ei myöskään säädetty velvollisuutta asettaa opiskeluhoitoryhmää.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö järjestivät 2.11.2010 kuulemistilaisuuden hallituksen esityksen luonnoksesta keskeisille viranomaisille ja sidosryhmille. Kuulemistilaisuudessa kuultiin alustukset seuraavilta tahoilta: valtiovarainministeriö, Opetushallitus, Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Lapsiasiavaltuutetun toimisto, Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Helsingin kaupungin opetusvirasto ja terveyskeskus, Sastamalan kaupunki, Suomen Kuntaliitto, Kunnallinen työmarkkinalaitos, Sivistystyönantajat, Opetusalan ammattijärjestö OAJ, Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, Suomen lukiolaisten liitto, Suomen koulu-, nuoriso- ja opiskeluterveydenhuollon yhdistys, Koulukuraattorit ry, Koulutuksen järjestäjien yhdistys KJY ry, Suomen Vanhempainliitto, Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto-SAKKI ry, Suomen opinto-ohjaajat SOPO ry, Suomen sosionomit ry, Ammatti-Opisto Luovi, Suomen psykologiliitto, Suomen Terveystieteidenliitto STHL ry ja Lastensuojelun Keskusliitto.

Kuultavat saivat nähtäväkseen sekä laajan psykososiaalista tukea laajentavan version että suppean lainsäädäntöä kokoavan vaihtoehdon. Valtaosa kuultavista toivoi, että valmistelua jatkettaisiin laajemman version pohjalta, koska psykososiaalisten palvelujen puuttumista toisella asteella pidettiin merkittävänä puutteena. Suppean version ei katsottu parantavan nykyistä tilannetta.

Valtiovarainministeriö, Kunnallinen työmarkkinalaitos ja Suomen Kuntaliitto pitivät laajaa versiota ongelmallisena sen kustannusvaikutusten vuoksi, Helsingin kaupunki kannatti laajempaa versiota, mutta toivoi valtion vastaavan kustannuksista kokonaisuudessaan.

Useat lausunnonantajat kiinnittivät huomiota siihen, että valtakunnallinen ohjaus oli hajautettu toisaalta Opetushallitukselle ja toisaalta Terveiden- ja hyvinvoinnin laitokselle. Opetushallitukselle toivottiin keskeisempää ohjausroolia.

Hallituksen esityksen valmistelua jatkettiin opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön välisessä virkamiesryhmässä kuulemistilaisuudessa esitetyn laajemman version pohjalta.

Virkamiesryhmä on järjestänyt kuulemisia sekä hyödyntänyt työssään sosiaali- ja terveysministeriön 10.9.2012 asettaman lastensuojelun selvitysryhmän kokoamaa aineistoa. Valmistelussa on otettu huomioon myös Suomen vammaispoliittinen ohjelma 2010—2015.

5.2 Lausunnot

Esitysluonnoksesta pyydettiin lausunto 53 taholta. Lisäksi esitysluonnos laitettiin opetus- ja kulttuuriministeriön internet-sivuille, jotta kaikilla oli halutessaan mahdollisuus antaa lausuntonsa.

Lausuntoja saatiin yhteensä 50 seuraavilta tahoilta: Ammatillisten erityisoppilaitosten verkosto, Ammattiosaamisen Kehityskeskus AMKE, Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Helsingin kaupunki, Joensuun kaupunki, Kiteen kaupunki, Koulukuraattorit ry, Koulutuksen arviointineuvosto, Koulutuskeskus Salpaus, Kuntaliitto ja KT Kuntatyönantajat, Kuuloliitto ry, Lappeenrannan kaupunki, Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunta, Lastensuojelun keskusliitto, Lohjan kaupunki, Lounais-Suomen aluehallintovirasto, Länsi-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä Luksia, Lääkäriliitto, Mannerheimin lastensuojeluliitto MLL, Mental Capital Care Oy, OAJ, Opetushallitus, Oulun kaupunki, Psykonet – yliopistoverkosto, Rovaniemen kaupunki, Sipoon kunta, Sivistystyönantajat ry, Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia, STM lapsiasiavaltuutettu, STTK, Suomen ammattiin opiskelevine liitto SAKKI ry, Suomen ammattikoulutuksen johtajat SAJO, Suomen lukiolaisten liitto, Suomen opiskelija-allianssi

OSKU ry, Suomen psykologiliitto, Suomen rehtorit ry, Suomen sosiaali- ja terveys ry SOSTE, Suomen terveydenhoitajaliitto ry, Suomen vanhempainliitto, Suomen vanhempainliitto, Tampereen kaupunki, THL, Tietosuojavaltuutettu, Valtakunnallinen vammaisneuvosto, Valtion nuorisosiain neuvottelukunta Nuora, Valtiovarainministeriö, Valvira, Vammaisfoorumi, Vantaan kaupunki, Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut, Yksityiskoulujen liitto ry.

Lausunnot olivat pääsääntöisesti laajoja, monissa niistä esitettiin ehdotuksia yksityiskohtaisiksi pykälämuutoksiksi. Kaikki lausunnonantajat pitivät tärkeänä esityksen tavoitetta koota lait yhteen. Tavoitetta siirtää oppilas-opiskelijahuoltotyön painopistettä nykyisestä yksilökeskeisestä työstä yhteisölliseen työskentelytapaan, pyrkimystä ennalta ehkäisemään ongelmien syntymistä korjaavan toiminnan sijaan ja koko koulu- ja oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämistä varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisevän työn avulla pidettiin poikkeuksetta oikeansuuntaisena. Lausunnoissa kiinnitettiin huomiota lain voimaantumiseen ja perusteluihin, terminologian yhdenmukaisuuteen ja järjestämisvastuun määrittelyyn. Myös palvelujen saavutettavuuteen, mitoittamiseen ja tehtäväkuviin, oppilas-opiskelijahuollon organisointiin, yhteisöllisen ja yksilökohtaisen oppilas- opiskelijahuoltotyön määrittelyihin, oppilaiden ja opiskelijoiden osallistamiseen ja yhteistyöhön kotien kanssa, tietosuojakäytäntöihin ja kirjaamiskäytäntöihin, valvontaan, arviointiin ja rahoitukseen kiinnitettiin huomiota.

Lausuntokierroksen jälkeen esitysluonnokseen on tehty useita korjauksia ja täsmennyksiä saatujen lausuntojen pohjalta.

5.3 Kuulemiset

Opetus- ja kulttuuriministeriö organisoி yhdessä Pesäpuu ry:n kanssa seitsemän sijoitetun Selviytyjät -nuoren aikuisen kuulemisen oppilas- ja opiskelijahuollosta 23.2.2013 Jyväskylässä. Heidän ikänsä vaihteli 16—25 vuoden välillä. Kuulemisen teemat liittyivät muun muassa heidän kokemuksiinsa oppilas- ja opiskelijahuollosta, kouluikäisen tuen riittävyydestä ja osallistumisen mahdolli-

suksista koulussa. Nuoret korostivat sitä, että opiskelumotivoinnissa ja yleisessä motiivoinnissa koulu voi tukea ja siten mahdollisesti vaikuttaa myönteisesti. Sen sijaan koulun ulkopuolisiin tekijöihin koulu ei voi vaikuttaa. Koulusta käsin ei voida antaa tukea, mikäli perheessä esimerkiksi käytetään alkoholia tai siellä on kotiväkivaltaa. Tällöin ainoa toimiva työkalu nuorten mielestä on lastensuojeluilmoituksen tekeminen. Kuraattori voi tukea, jos on ollut rankka hetki elämässä. Kuraattori myös pystyy mukauttamaan opiskelun taakkaa ja tekemään nuorelle henkilökohtaisen opetussuunnitelman. Kehittämisen kohteena nuoret pitivät palvelujen, muun muassa kouluavustajien ja oppilashuollon henkilökunnan lisäämistä sekä ryhmäkokojen pienentämistä. Ammattikouluihin ja lukioihin tarvitaan heidän mukaansa enemmän ammattitaitoista ja lastensuojelusta tietoista oppilashuoltoa.

Pesäpuu ry:n organisoimassa, haavoittuvissa olosuhteissa elävien ja sijoitettujen nuorten työpajoissa sekä sijoitettujen nuorten foorumeilla vuosina 2012 ja 2013 kerättiin aineistoa muun muassa nuorten ajatuksista koulusta, oppimisesta ja osallisuudesta.

Valmistelun yhteydessä kuultiin asiantuntijoina myös seuraavia henkilöitä: opiskelijapalvelupäällikkö Tuula Kiiskinen, Länsi-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä Luksia, ylilääkäri LT Marke Hietanen-Peltola, Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL), opiskelijapalveluiden päällikkö Arja Koli, Stadin ammattiopisto, Helsingin kaupunki, perhepalvelujen johtaja Hanna Viitala, Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, johtava psykologi Pia Kalkkinen, Mäntsälän kunta, vs. opiskelijajasioiden päällikkö Johanna Leinonen, Keski-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä Keuda, opetusneuvos Kristiina Laitinen ja opetusneuvos Heidi Peltonen, Opetushallitus.

5.4 Neuvottelut

Esitystä on käsitelty kunnan viranhaltijain neuvotteluoikeudesta annetun lain (389/1944) tarkoittamassa neuvottelussa Opettajien ammattijärjestö OAJ:n, opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen kanssa.

Valmistelun yhteydessä on myös käyty kuntalain (365/1995) 8 §:n mukainen neuvottelu.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy läheisesti opetus- ja kulttuuriministeriössä parhaillaan valmistettavaan hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain ja kunnan peruspalveluiden valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta (ns. työrauhapaketti).

Tässä hallituksen esityksessä ehdotetaan kumottavaksi perusopetuslain 29 §:n 2 momentti, lukiolain 21 §:n 2 momentti ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 28 §:n 2 momentti. Vastaava säännös ehdotetaan sisällytettäväksi uuden oppilas- ja opiskelija-huoltolain 10 §:ään. Samanaikaisesti tämän hallituksen esityksen kanssa eduskunnalle annetaan käsiteltäväksi edellä mainittu hallituksen esitys laiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain ja kunnan peruspalveluiden valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta (työrauhapaketti), jossa myös ehdotetaan muutoksia mainittuihin pykäliin. Työrauha-

paketissa edellä mainittujen pykälien nykyinen 2 momentti ehdotetaan siirrettäväksi 3 momentiksi ja samalla niihin ehdotetaan lisättäväksi säännös velvollisuudesta laatia ja ohjeistaa suunnitelma kurinpitokeinojen ja kasvatuskeskustelun käyttämisestä ja niihin liittyvistä menettelytavoista.

Esityksellä on vaikutusta kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen. Valtionosuuden lisäys toteutetaan korottamalla yleistä valtionosuusprosenttia ja lisäämällä valtionosuuden laskennallista perustetta. Valtionosuuden lisäyksen toteuttaminen edellyttää myös kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 55 §:n 1 momentissa säädetyn yleisen valtionosuusprosentin korottamista. Muutokset valtionosuusprosenttiin riippuvat muista syksyllä 2013 annettavista lakiesityksistä ja tarkentuvat valtion vuoden 2014 talousarvioehdotuksen valmistelun yhteydessä. Tarpeelliset muutokset kunnan peruspalvelujen valtionosuuslakiin valmistelee valtiovarainministeriö, joka ottaa huomioon myös tästä esityksestä aiheutuvat kustannukset huomioon.

Edellä esitetty olisi otettava huomioon esitysten eduskuntakäsittelyn aikana.

Esitys liittyy valtion vuoden 2014 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki

1. luku Yleiset säännökset

1 §. *Lain soveltamisala.* Lakia sovellettaisiin esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen asti. Lain mukaan esi- ja perusopetuksessa olevat oppilaat sekä lukiokoulutuksessa ja lain soveltamisalan piiriin kuuluvassa ammatillisessa koulutuksessa olevat opiskelijat saisivat yhdenmukaisesti ehdotetun lain mukaista opiskelun edellyttämää opiskeluhoitoa. Ammatillisen koulutuksen osalta lain soveltamisalaan kuuluisivat ne opiskelijat, jotka suorittavat ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua ammatillista peruskoulutusta opetussuunnitelmaperusteisesti joko oppilaitosmuotoisesti tai oppisopimuskoulutuksena. Opiskelijat kuuluisivat lain soveltamisalan piiriin myös silloin, kun ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua koulutusta järjestettäisiin vapaasta sivistystyöstä annetussa laissa tarkoitettussa oppilaitoksessa. Soveltamisalan piiriin kuuluisivat sekä ammatillista perustutkintoa suorittavat opiskelijat että ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 3 §:ssä tarkoitettua vammaisille opiskelijoille järjestettävässä valmentavassa ja kuntouttavassa opetuksessa ja ohjauksessa, ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavassa ja valmistavassa koulutuksessa, maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavassa koulutuksessa sekä muuna kuin ammatillisena peruskoulutuksena järjestettävässä kotitalousopetuksessa olevat opiskelijat.

Pykälän 2 momentin mukaan lakia ei sovellettaisi perusopetuslaissa tarkoitettuun aamu- ja iltapäivätoimintaan, perusopetuslain 46 §:n 2 momentissa tarkoitettuun oppilaitokseen eikä lukiolain 20 §:n 3 momentissa tarkoitettuun aineopiskelijaan tai lukiolain 7 §:n 2 momentin tarkoittamaan aikuisopiskelijaan. Perusopetuslain 46 §:n 2 momentissa tarkoitettujen oppilaitosten oppilaitokset ovat henkilöitä, joiden tarkoituksena on ainoastaan yhden tai useamman perusopetuksen oppimäärään kuuluvan oppiaineen suorittaminen. Aamu- ja iltapäivätoi-

minnassa mukana olevat lapset ovat lain tarkoittamien palvelujen piirissä jo perusopetuksen perusteella. Jotta lapsen turvallinen olo aamu- ja iltapäivätoiminnassa voitaisiin turvata, tulisi aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjän toimia yhteistyössä vanhempien tai huoltajien kanssa.

Lakia ei sovellettaisi myöskään ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettuun näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen eikä kyseisessä laissa tarkoitettuun muuhun ammatilliseen lisäkoulutukseen. Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain mukaisesti näyttötutkintoina voidaan suorittaa ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja sekä erikoisammattitutkintoja. Lakia ei sovellettaisi myöskään ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 17 §:ssä tarkoitettuun oppisopimuskoulutukseen, jos oppisopimuskoulutuksena järjestetään näyttötutkinnon suorittamiseen valmistavaa koulutusta tai tutkintoon johtamatonta lisäkoulutusta. Ammatillista perustutkintoa suorittava opiskelija kuuluisi lain soveltamisalan piiriin siis vain silloin, kun hän suorittaa ammatillisen perustutkinnon ammatillisessa peruskoulutuksessa opetussuunnitelmaperusteisesti.

Esiopetus on kunnissa järjestetty joko osana päivähoitoa tai osana koulun toimintaa. Mitä ehdotetussa laissa säädettäisiin koulusta tai oppilaitoksesta, koskisi myös esiopetusta riippumatta siitä, missä esiopetusta järjestetään. Esiopetuksessa olevien lasten yksilökohtainen terveydenhuolto järjestettäisiin edelleen terveydenhuoltolain 15 §:n mukaisesti osana neuvolapalveluja.

Perusopetuslaissa puhutaan oppilaasta, opetuksen järjestäjästä ja koulusta. Toisella asteella puhutaan opiskelijasta, koulutuksen järjestäjästä ja oppilaitoksesta. Selvyyden vuoksi pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että se mitä laissa säädetään opiskelijasta, koulutuksen järjestäjästä tai oppilaitoksesta koskee myös perusopetuslaissa tarkoitettua oppilasta, opetuksen järjestäjää ja koulua. Näin lain kieliasusta tulee sujuvampi ja helpommin luettava.

Lukiolain ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ruotsinkielisissä versioissa käytetään opiskelijahuollosta termiä oppilashuol-

to, ruotsiksi elevvård. Jotta terminologia saataisiin johdonmukaiseksi, on sekä lukiolain että ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ruotsinkielisiin versioihin tarkoitus myöhemmin tehdä korjaukset siten, että myös niissä puhuttaisiin opiskelijahuollosta, ruotsiksi studerandevård.

2 §. Lain tarkoitus. Pykälän 1 kohdan mukaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain ensisijaisena tarkoituksena on oppilaiden ja opiskelijoiden terveyden, hyvinvoinnin, opiskelukyvyn ja osallisuuden edistäminen sekä ongelmien syntyminen ennaltaehkäisy. Erittymisenä haasteena on vahvistaa lasten ja nuorten mielenterveyttä osana terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä ja ennaltaehkäistä mielenterveyttä vaarantavien ongelmien syntymistä. Kouluilla ja oppilaitoksilla lapsen ja nuoren pitkäaikaisina kehitysympäristöinä on hyvät mahdollisuudet tukea ja edistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja ehkäistä syrjäytymistä. Opiskelijoiden osallisuutta voidaan edistää esimerkiksi varaamalla opiskelijoille mahdollisuus ilmaista näkemyksensä kaikissa opiskeluun liittyvissä asioissa, niin opiskelijan omassa asiassa kuin esimerkiksi luokkayhteisöä tai koko koulua koskevissa asioissa.

Pykälän 2 kohdan mukaan lain tarkoituksena on edistää koulu- ja opiskeluyhteisön ja -ympäristön hyvinvointia, terveellisyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä. Terveellinen ympäristö ja hyvinvoiva yhteisö suojaavat terveyttä ja mahdollistavat terveyttä edistävien valintojen tekemisen. Hyvinvoiva koulu tai oppilaitos tarjoaa edellytykset koko opiskeluyhteisön hyvinvoinnille, työ- ja opiskelukyvyn säilyttämiselle ja tarvittaessa parantamiselle sekä tulokselliselle oppimiselle. Opiskeluhoitoa toteutetaan ensisijaisesti kouluissa ja oppilaitoksissa. Tätä lain tarkoitusta toteutetaan yhteisöllisen opiskeluhoitoon keinoin.

Pykälän 3 kohdan mukaan tavoitteena on, että oppilaiden ja opiskelijoiden tuen tarpeet tunnistetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja järjestetään oikea-aikaista tukea sitä tarvitseville. Näin ehkäistään ongelmien vaikeutumista ja monimutkaistumista. Varhaisessa vaiheessa auttaminen on yleensä

helpompaa, tuloksellisempaa ja kustannuksiltaan edullisempaa. Hyvin toimiva opiskeluhoito vähentää siirtoja erityisopetukseen sekä kalliiden erityispalveluiden ja lastensuojeluasiakkuuden tarvetta. Varhaisella tuella voidaan osaltaan kaventaa terveyseroja ja ehkäistä syrjäytymistä.

Pykälän 4 kohdan mukaan lain keskeisenä tarkoituksena on turvata oppilaiden ja opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertainen saatavuus ja laatu kaikkien opetuksen ja koulutuksen järjestäjien kouluissa ja oppilaitoksissa eri puolilla Suomea. Kuten yleisperusteluissa on todettu, palvelut eivät tällä hetkellä toteudu yhdenvertaisesti eri puolilla Suomea. Yhdenvertaisuus ei toteudu eri koulutusasteiden välillä, mutta myös perusopetuksen sisällä opiskeluhoitopalvelujen laadussa ja saatavuudessa on kohtuuttoman suuria eroja.

Ongelmien mahdollisimman varhainen tunnistaminen edellyttää palveluiden yhdenvertaista saatavuutta ja mahdollisimman vaikuttavia toimintatapoja ja toimintatapojen yhtenäistämistä.

Pykälän 5 kohdan mukaan lain tarkoituksena on vahvistaa opiskeluhoitoon toteuttamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä. Oppilas- ja opiskelijahuolto on usean selvityksen mukaan arvioitu hajanaiseksi ja pirstaleiseksi. Toimiva ja tuloksellinen opiskeluhoito edellyttää, että niin ympäristöön ja yhteisöön kuin oppilaisiin ja opiskelijoihin suuntautuva eri tahojen toiminta muodostaa yhtenäisen suunnitelmallisen kokonaisuuden. Opiskeluhoito edellyttää onnistuakseen kiinteää opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen yhteistyötä kouluissa ja oppilaitoksissa. Eri hallintokuntien toimijoiden työn yhteensovittaminen edellyttää määrätietoista ja suunnitelmallista sitoutumista opiskeluhoitoon yhteisiin päämääriin kaikilla päätöksenteon tasoilla ja verkostotyön kehittämistä. Opiskeluhoitoon osallistuvien keskinäisen hyvän yhteistyön lisäksi tarvitaan yhteistyötä kunnan tai muiden lasten ja nuorten parissa työskentelevien tahojen kanssa. Tällaisia tahoja ovat esimerkiksi nuorisotoimi, lastensuojelu, poliisi ja järjestöt. Huoltajat sekä oppilaat ja opiskelijat ovat olennaisia toimijoita oppilai-

den ja opiskelijoiden hyvinvointityössä. Oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet itseään koskevista asioista ja päätöksistä ovat keskeisiä periaatteita. Opiskeluhuollon toteuttaminen edellyttää hallinnonrajat ylittävää yhteen sovittavaa johtamista.

Ehdotetun lain keskeisenä tavoitteena olisi terveyttä ja hyvinvointia edistävää toimintaa vahvistamalla siirtää toiminnan painopistettä korjaavasta työstä ehkäisevään työhön. Toiseksi tavoitteeksi on asetettu laajentaa opiskeluhoitotyötä kattamaan yksilöiden lisäksi aina myös yhteisöön ja ympäristöön kohdettu työ. Näillä painopisteiden muutoksilla olisi mahdollista lisätä opiskeluhoollon vaikuttavuutta.

3 §. Opiskeluhoollon kokonaisuus. Pykälän 1 momentti sisältäisi yleisen määritelmän opiskeluhoollosta ja sen sisällöstä. Määritelmän mukaan opiskeluhoollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa koulu- ja oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhoollolla tarkoitettaisiin sekä perusopetuslaissa tarkoitettua oppilashuoltoa ja lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua opiskelijahuoltoa. Näin kyseisissä laeissa käytetty vakiintunut terminologia voisi olla niissä edelleen. Säännös on perusteltu myös siksi, että laki koskee myös esiopetuksessa olevia 6-vuotiaita, jotka ovat vielä lapsia ja joita olisi sen vuoksi vaikea kutsua tämä lain tarkoittamiksi opiskelijoiksi.

Lain keskeisenä tavoitteena on siirtää toiminnan painopiste nykyisestä korjaavasta toiminnasta ennaltaehkäisevään toimintaan. Opiskeluhoollon toteutettaisiin ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoollona. Näillä painopisteiden muutoksilla olisi mahdollista lisätä opiskeluhoollon vaikuttavuutta. Yhteisöllisestä opiskeluhoollosta ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin 4 §:ssä.

Opiskeluhoollon sisällön osalta pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että opiskeluhoollon sisältöön sisältyisi koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoollon ja opiskeluhoollon

palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut.

Pykälän 4 momentti sisältäisi säännöksen, joka korostaa eri toimijoiden yhteistyötä. Säännöksen mukaan opiskeluhoollon toteutettaisiin opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Muita yhteistyötahoja voisi olla esimerkiksi nuorisotoimi, lastensuojelu tai poliisi.

4 §. Yhteisöllinen opiskeluhoollon. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi yhteisöllisestä opiskeluhoollosta. Nykyisen oppilas- ja opiskelijahuollon ongelma on useiden selvitysten mukaan toiminnan painottuminen yksittäisen oppilaan ja opiskelijan ongelmien käsitteilyyn. Tästä seuraa, että toiminta on luonteeltaan pääosin korjaavaa. Esityksen keskeisenä tavoitteena on muuttaa toiminnan painopistettä korjaavasta ennaltaehkäiseväksi ja yksittäisen opiskelijan ongelmien käsitteilyä koko opiskeluyhteisön hyvinvointia tukevaksi. Näin edistetään myös oppilaiden, opiskelijoiden ja kaikkien opiskeluyhteisössä työskentelevien hyvinvointia ja turvallisuutta. Keskeinen osa yhteisöllistä opiskeluhoollon on työskentely kiusaamisen ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Nykyisin käytössä olevat keinot, kuten asian käsitteleminen koulun sisällä, kantelun tekeminen tai rikosprosessin aloittaminen eivät riitä turvaamaan turvallista oppimis- ja opiskelu-ympäristöä.

Yhteisöllisellä opiskeluhoollolla tarkoitetaan toimintakulttuuria ja toimia, joilla koko opiskeluyhteisössä edistetään opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä opiskelu-ympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Tarkoitus on, että opiskeluhoollon toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä ja koko opiskeluyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoollon.

Tavoitteena on hyvinvoiva opiskeluyhteisö, joka tukee ja edistää jokaisen opiskelijan oppimista ja hyvinvointia, ehkäisee pulmia ja tarjoaa niihin tukea mahdollisimman varhain sekä ennakoii mahdollisia riskejä (esimerkiksi turvallisuus). Hyvinvoivassa opiskeluyhteisössä

sössä vallitsee luottamus ja avoimuus ihmisten välillä; jokainen tuntee kuuluvansa opiskeluyhteisöön ja kokee tulevansa kuulluksi. Lähtökohdانا on tieto koulusta lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttavana keskeisenä kehitysympäristönä. Toisen myönteisen lähtökohdan muodostaa tieto siitä, että yhteisöllistä hyvinvointia on mahdollista vahvistaa suunnitelmallisilla toimenpiteillä.

Yhteisöllisen opiskeluhuollon edistäminen kuuluu kaikille opiskeluyhteisössä työskenteleville osana heidän päivittäistä toimintaansa. Tämä tarkoittaa terveyden ja hyvinvointiin liittyvien näkökohtien huomioon ottamista opetuksen sisällöissä, menetelmissä ja järjestyksessä ja muussa toiminnassa. Monien oppiaineiden sisältö tukee yhteisöllisen opiskeluhuollon tavoitteita. Tällaisia ovat esimerkiksi terveystieto, liikunta, psykologia, kotitalous ja taideaineet.

Yhteisöllisen opiskeluhuollon edistämiseksi tarvitaan myös rakenteet, jotta siitä tulee vakiintunutta ja systemaattista toimintaa osana oppilaitoksen toimintakulttuuria. Keskeinen elin on opiskeluhoitoryhmä, jonka ensisijaisena tehtävänä on yhteisöllisen opiskeluhoitotoiminnan seuraaminen ja kehittäminen. Opiskeluhoitoryhmien toimintaa ohjaa opiskeluhoitosuunnitelma, johon yhteisöllistä opiskeluhoitoa koskevat tavoitteet ja toimenpiteet on kirjattu. Opiskeluhoitopalveluja antava henkilöstö, kuraattori, psykologi, terveydenhoitaja ja lääkäri, osallistuu aktiivisesti yhteisöllisen opiskeluhoollon kehittämiseen osana toimenkuvaansa.

Opiskelijoiden osallisuutta tukevat toimintatavat ovat keskeinen keino tukea oppilaitoksen yhteisöllisyyttä ja yhteisöllistä hyvinvointia. Opiskelijoiden osallistuminen erilaisiin toimintoihin kuten opetussuunnitelman laatimiseen, kiusaamisen ja väkivallan ehkäisemiseen ja tilojen ja pihojen suunnitteluun vaihtelee eri oppilaitoksissa. Valmisteilla on lakimuutoksia, joiden avulla lisätään perusopetuksen ja toisen asteen opiskelijoiden osallistumista oppilaitoksen toimintaan esimerkiksi järjestyssääntöjen laatimiseen ja moniin muihin toimintoihin. Jos oppilas- ja opiskelijakunnista tulee hallituksen esityksen mukaisesti lakisäätöisiä, vahvistavat ne opis-

kelijoiden edustuksellisia vaikutusmahdollisuuksia.

Yhteisöllisen opiskeluhuollon kehittäminen edellyttää, että opiskeluhoitoryhmillä on ajantasaista tietoa opiskeluyhteisön hyvinvoinnin ja opiskeluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden tilasta. Tietoa saadaan lakisäätöistä laajassa yhteistyössä toteutettavista opiskeluyhteisön hyvinvoinnin ja opiskeluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden seurantatarkastuksista. Nämä tarkastukset eivät tutkimusten mukaan toteudu jokaisessa oppilaitoksessa eivätkä riittävässä laajuudessa. Näiden tarkastusten kehittämiseksi on THL:ssä käynnistetty uusien menetelytapojen ja ohjeistusten laatiminen. Keskeistä tietoa opiskeluyhteisön hyvinvoinnista ja opiskeluhoollosta saadaan myös joka toinen vuosi toteutettavista Kouluterveyskyselyistä ja hyvinvoinnin edistämistä peruskouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa koskevista kyselyistä sekä laajoista terveystarkastuksista tehtävistä yhteenvedoista. Tietoa opiskeluhoitoryhmät saavat myös muista koulu-yhteisöä tai luokkia koskevista selvityksistä (koulun hyvinvointiprofiili, luokkien ilmapiiri- ja kiusaamiskartoitukset) sekä opiskelijoiden kanssa käytävistä keskusteluista.

Yhteisöllisen opiskeluhuollon toteuttamiseksi on tarjolla runsaasti käyttökelpoisia toimintatapoja ja -malleja. Monista toimintatavoista on myös tutkimusnäyttöä. Osallisuutta ja myönteistä vuorovaikutusta ja tunnelmasta tukevat ja samalla ongelmia ehkäisevät keinot ovat ensisijaisia. Ne kohdistuvat usein luokkiin tai muihin ryhmiin. Osa oppimisvaikeuksia tai syrjäytymistä aiheuttavista tekijöistä saa alkunsa ryhmissä (esimerkiksi kiusaaminen, eristäminen ryhmästä). Myönteisen ryhmädynamiikan tukeminen hyvän luokkahengen edistämiseksi ja varhainen puuttuminen ryhmien toiminnan kielteisiin piirteisiin ovat tärkeitä yhteisöllisen opiskeluhoollon tehtäviä. Hyviä keinoja ovat esimerkiksi sosiaalisten taitojen oppimista ja ryhmäytymistä tukevat toimintatavat. Erilainen vertaistoiminta tukee opiskelijoiden osallisuutta ja tuottaa hyviä tuloksia. Tällaisia toimintatapoja ovat esimerkiksi kummiluokka-, tukioppilas-, vertaissovittelu- ja välitun-

tivastaavatoiminta. Varhaisen tuen järjestäminen ryhmissä on yksilötukea edullisempaa ja usein myös vaikuttavampaa ryhmien tarjoaman vertaistuen vuoksi. Esimerkkejä ryhmistä ovat sosiaalisten taitojen ryhmät ja ART-ryhmäharjoitusmenetelmä aggressiivisesti ja vetäytyvästi käyttäytyville nuorille. Ryhmiä kannattaa järjestää myös esimerkiksi tupakasta vieroitukseen sekä syömishäiriöstä kärsivien ja lievästi masentuneiden opiskelijoiden tukemiseen. Myös ryhmäkokoja pienentämällä voidaan edistää opiskeluyhteisön hyvinvointia.

Hyvänä esimerkkinä yhteisöllisestä ja ennaltaehkäisevästä opiskeluhuollosta voidaan mainita laajasti peruskouluissa käytössä oleva ja vaikuttavaksi osoitettu kiusaamisen vastainen KiVa-koulu -hanke. Hyvän mielen koulu -hanke on opiskelijoiden mielenterveyden edistämiseksi kiinnittänyt huomiota muun muassa opiskelijoiden voimavarojen vahvistamiseen ja opettajien taitojen lisäämiseen. Ihmeelliset vuodet -menetelmä on vaikuttavaksi todettu ryhmämuotoinen menetelmä, joka tukee lasten mielenterveyttä ja ehkäisee syrjäytymiseen johtavien vakavien ongelmien kehittymistä. Menetelmä tukee ammattiauttajia ja vanhempia käsittelemään lasten käytöshäiriöitä ja parantaa aikuisten ja lasten välistä suhdetta. Tukiessaan myönteisen käyttäytymisen vahvistamista menetelmä myös ehkäisee ongelmien syntymistä.

Yhteisölliseen opiskeluhuoltoon kuuluu fyysiseen oppimisympäristöön sekä arjen työrytmiin, työnkuormitukseen, lepoon ja virkistykseen sekä työergonomiaan kuuluva ohjaus ja seuranta. Mahdollisuus vaikuttaa kouluruokailuun ja välituntien suunnitteluun tukee opiskelijoiden hyvinvointia. Välitunti-toimintaa kehittämällä voidaan vähentää opiskelijoiden tupakointia ja lisätä opiskelijoiden fyysistä aktiivisuutta. Terveellinen opiskeluympäristö mahdollistaa terveellisten valintojen tekemisen, esimerkiksi terveelliset välipalat, ja tukee terveyttä edistäviä elintapoja.

Yhteisölliseen opiskeluhuoltoon kuuluu yhteistoiminnan vahvistaminen kodin ja koulun kesken sekä oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa (esimerkiksi nuorisotyö). Vanhempien osallistuminen oppilaitoksen

toimintoihin ja mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon ei seurantojen mukaan ole kovin yleistä. Usein käytettyjä keinoja ovat vanhempain illat ja vanhempain vartit. Kaste-ohjelmassa on kehitetty hyvin toimivia vanhempainiltamalleja, joiden avulla lisätään vanhempien tietoa nuoruuden kehitysvaiheista ja omasta vanhemmuudesta ja mahdollistetaan vertaistuki. Vanhempainyhdistystoiminta jättevöittää vanhempien osallisuutta.

Turvallisuuteen liittyvien riskien ennakointi ja toimintamallien suunnittelu ovat luonteeltaan yhteisöllistä toimintaa, jota tulisi kehittää yhdessä kaikkien opiskeluyhteisön jäsenten kanssa. Turvallisuuteen liittyviä toimintamalleja on tarpeen harjoitella yhdessä.

Yhteisöllisyyteen vaikutetaan myös toimintatavoilla, joilla uudet opiskelijat otetaan yhteisöön ja joilla tuetaan opiskelijan siirtymistä seuraavalle luokalle tai uuteen yhteisöön (nivelvaihtotyö).

5 §. Yksilökohtainen opiskeluhuolto. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämisestä. Sen tavoitteena on oppimisen esteiden, oppimisvaikeuksien, koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyvien muiden ongelmien, kuten kiusaamisen ehkäiseminen, tunnistaminen, lieventäminen ja poistaminen mahdollisimman varhain. Yksilökohtainen opiskeluhuolto kuuluu kaikille oppilaitosyhteisössä työskenteleville sekä opiskeluhuoltopalveluista vastaaville viranomaisille. Sitä toteutetaan hyvässä yhteistyössä opiskelijoiden itsensä sekä heidän huoltajiensa, tosiasiallisten perheidensä ja tarvittaessa muiden läheistensä kanssa.

Yksilökohtainen opiskeluhuolto perustuisi aina opiskelijan sekä tarpeen niin edellyttäessä hänen huoltajansa suostumukseen. Yksilökohtaista opiskeluhuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, opiskelijan ja hänen huoltajiensa ja muiden häntä tukevien läheistensä kunnioittaminen sekä eri osapuolien tietojensaantia ja salassapitoa koskevat säädökset. Säännöksen tarkoituksena on selkeyttää eri hallinnonalojen ammattihenkilöiden yhteistyötä opiskeluhuollossa. Yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon sovellettaisiin lakiehdotuksen 4 lukuun sisältyviä tietosuojaa koskevia säännöksiä.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan yksilökohtaisella opiskeluhoollolla tarkoitetaan tässä laissa yksittäiselle opiskelijalle annettavia koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja, psykologi- ja kuraattoripalveluja sekä monialaista yksilökohtaista opiskeluhoolltoa. Pykälän 2 momentin mukaan monialaista yksilökohtaista opiskeluhoolltoa toteutetaan lain 14 §:n 4 momentissa tarkoitettussa monialaisessa asiantuntijaryhmässä ja siitä laaditaan opiskeluhoolltokertomus siten kuin 20 §:ssä säädetään.

Opettaja joutuu työssään toimimaan sekä opetustehtävissä että osallistumaan opiskeluhoolltoon. Opettajan kannalta on tärkeää, että hän tietää, milloin hän toimii opettajana ja milloin hänen toimintansa on osa opiskeluhoolltoa. Pykälän 1 momentin mukaan tämä rajanveto tapahtuisi niin, että toimiessaan lain 14 §:ssä tarkoitettussa monialaisessa asiantuntijaryhmässä yhteistyössä esimerkiksi psykologin tai kuraattorin kanssa, kyseessä olisi opiskeluhoollto. Ollessaan oppilaan kanssa kahden opetustilanteessa, kyseessä olisi opetus. Rajanveto on tärkeä, koska opettajan täytyy tietää, milloin noudatetaan tämän lain säännöksiä esimerkiksi kirjaamisvelvoitteista ja milloin taas koulutusta koskevia lakeja.

Opettajan tehtäviin kuuluu opetustyön ohella erityisesti perusopetuksessa myös kasvatuksellisia tehtäviä. Opettaja on yleensä se henkilö, joka ensimmäiseksi havaitsee, jos oppilaalla tai opiskelijalla on ongelmia. Opettaja esimerkiksi ottaa ensimmäiseksi yhteyttä lapsen huoltajaan tai muuhun hänen huolenpidostaan vastaavaan henkilöön, jos opiskelijan koulunkäynti tai opiskelu ei suju taikka jos opiskelijalla on käytöshäiriöitä. Tällaiset tehtävät ovat opettajalle kuuluvia kasvatuksellisia tehtäviä, jotka opettaja hoitaa osana omaa opetustyötään. Se, että opettaja osallistuu myös monialaisen asiantuntijaryhmän työskentelyyn ja siten osallistuu opiskeluhoollton järjestämiseen, ei poista tätä opettajan opetustehtävään kuuluvaa kasvatustavastuuta.

Pykälän 2 momentin mukaan monialaisesta yksilökohtaisesta opiskeluhoolltoista laadittaisiin opiskeluhoolltokertomus siten kuin 20 §:ssä säädetään.

6 §. *Opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoollto.* Pykälä sisältäisi määritelmän opetussuunnitelman mukaisesta opiskeluhoolltoista. Voimassa olevan perusopetuslain 31 a §:n 2 momentissa todetaan, että oppilashuolltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuollto sekä oppilashuollton palvelut, jotka ovat terveydenhoolltoissa tarkoitettu kouluterveydenhoollto sekä lastensuojelulaissa tarkoitettu koulunkäynnin tukeminen. Laissa ei sen sijaan ole tarkemmin määritelty, mitä opetussuunnitelman mukainen oppilashuollto on. Käytännössä toiminnan sisältö on määritelty Opetushallituksen laatimissa opetussuunnitelmien ja ammatillisen koulutuksen osalta tutkintojen perusteissa. Koska lainsäädännössä on tarkasti määritelty vain se, mitkä ovat oppilashuollton palveluita, jää oppilashuollton kokonaisuuden tarkka sisältö pitkälti kunkin kunnan omaan harkintaan. Täysin yhdenmukaista käsitystä siitä, mitä opetussuunnitelman mukaisella oppilashuolltoilla tarkoitetaan, ei ole.

Tilanteen selkiyttämiseksi lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhoollton tehtävistä ja tavoitteista. Pykälän mukaan opetussuunnitelman mukaisella opiskeluhoolltoilla tarkoitetaan toimintaa, jonka avulla tuetaan sekä yhteisöllistä että yksilöllistä hyvinvointia sekä terveellisen ja turvallisen oppimisympäristön syntymistä, edistetään mielenterveyttä ja ehkäistään syrjäytymistä sekä edistetään oppilaitosyhteisön hyvinvointia. Koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhoollton avulla tuetaan oppimista sekä tunnistetaan, lievennetään ja ehkäistään mahdollisimman varhain oppimisen esteitä, oppimisvaikeuksia ja opiskeluun liittyviä ongelmia.

Opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoollto on osa oppimisen tuen kokonaisuutta ja se liittyy läheisesti ennen kaikkea tukiopeutukseen, erityisopetukseen ja perusopetuslain 16—17 §:ssä säädettyyn niin kutsuttuun kolmiportaiseen tukeen. Vaikka tukiopeutus, erityisopetus ja kolmiportainen tuki ovat opetusta, tulevat nämä tukimuodot usein sovellettavaksi rinnakkain opiskeluhoolltona järjestettävien tukitoimenpiteiden kanssa. Tältä

osin hallituksen esitys ei muuta vallitsevaa tilannetta.

7 §. Opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalvelut. Pykälässä säädettäisiin opiskeluhoillon psykologin ja kuraattorin palveluista. Nykyisin asiaa koskeva sääntely sisältyy lastensuojelulakiin. Lastensuojelulain 9 §:n mukaisesti ehdotetussa laissa käytettäisiin nimitystä psykologi- ja kuraattoripalvelut. Palvelujen sisältö vastaisi asiallisesti lastensuojelulain 9 §:ssä määriteltyä sisältöä. Psykologi- ja kuraattoripalveluilla tarkoitetaan opiskeluhoillon psykologin ja kuraattorin antamaa opiskelun ja koulunkäynnin tukea ja ohjausta, jolla edistetään opiskeluyhteisön hyvinvointia ja yhteistyötä opiskelijoiden perheiden ja muiden heidän opiskeluaan tukevien läheisten kanssa, sekä tuetaan yksittäisten opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia. Ehdotetun lain soveltamisalan mukaisesti koulun lisäksi 1 momentissa mainittaisiin opiskeluyhteisö.

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan tuen ja ohjauksen on oltava riittävää, mutta laissa ei ole täsmällisesti ilmaistu, miten palvelut olisi järjestettävä, jotta ne olisivat riittävät. Laissa ei ole myöskään täsmällisesti määritelty kuraattorin kelpoisuutta. Kuten yleisperusteluissa on todettu, virallisen ohjeistuksen perusteella koulukuraattoreilta on edellytetty sosiaalityöntekijän kelpoisuutta, mutta kunnissa on käytetty kuraattorin tehtävissä myös sosionomi (AMK) tutkinnon suorittaneita henkilöitä.

Pykälän 2 momentin mukaan kuraattorin kelpoisuusvaatimuksena olisi vähintään sosiaalihuollon ammatillisista kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 6 §:n mukainen sosiaalialalle suuntaava sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto. Vastaavan kuraattorin kelpoisuusvaatimuksena olisi sosiaalityöntekijän kelpoisuus. Henkilö, joka olisi hoitanut kuraattorin tehtävää lain voimaantullessa yhtäjaksoisesti kahden vuoden ajan, voisi kuitenkin jatkaa samassa tehtävässä heinäkuun loppuun 2018 asti. Ehdotettu sääntely merkitsisi käytännössä pitkälti vallitsevan tilanteen lakisääteistämistä ja palvelun järjestämisen perusteiden selkeyttämistä sekä opiskelijoiden saattamista yhdenvertai-

seen asemaan palveluiden laadun osalta eri kunnissa. Alalla pitkään toimineille tehtäisiin mahdolliseksi pätevoityä tehtävään määräajassa.

Vastaavan kuraattorin tehtävää voivat hoitaa kunnassa jo olevat sosiaalityöntekijät. Olennaista on, että oppilaitosten käytettävissä olisi tarpeen mukaan sosiaalityöntekijän koulutuksen saaneen kuraattorin palveluja.

Ehdotetun lain keskeinen tavoite on opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen opiskeluhoiltoa vahvistamalla, varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisevän työn avulla. Tavoitteena on vähentää korjaavien toimenpiteiden tarvetta ja lastensuojeluasiakkuuksien määrää.

Tavoitteisiin on mahdollista päästä hyödyntämällä eri ammattiryhmien osaamista. Jotta voitaisiin turvata oppilaiden ja opiskelijoiden yhdenvertainen asema ja mahdollisuus riittävien, tarvetta vastaavien palvelujen saamiseen, säädettäisiin pykälän 2 momentissa, että jokaisen oppilaitoksen käytettävissä olisi oltava sosiaalityöntekijän kelpoisuuden omaavan kuraattorin palvelujen lisäksi psykologin palveluja. Ehdotettu sääntely merkitsisi käytännössä sitä, että opiskeluhoillossa voitaisiin hyödyntää sekä sosionomi (AMK) tutkinnon tuottamaa osaamista että ylempään (AMK) tutkinnon tuottamaa osaamista varmistuen samalla, ettei psykologien ja sosiaalityöntekijöiden osaaminen rajoituisi ainoastaan lastensuojeluasiakkaiden käyttöön, vaan olisi tarpeen mukaan käytettävissä jokaisen oppilaitoksen opiskeluhoillossa.

Opiskeluhoillon palvelujen riittävyys pyritäisiin ehdotetussa laissa varmistamaan kirjaamalla lastensuojelulain 12 §:n tarkoittamaan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan opiskeluhoillon järjestämisen keskeiset periaatteet sekä 13 §:n opiskeluhoilto-suunnitelmaa koskevilla säännöksillä.

Opiskelijan oikeudesta saada psykologi- ja kuraattoripalveluja säädettäisiin ehdotetun lain 15 §:ssä ja yhteydenotosta palvelujen saamiseksi 16 §:ssä. Ehdotetun lain 15 §:n mukaan opiskelija on tarvittaessa ohjattava saamaan muita opiskeluhoillon palveluja sekä muuta lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. Toimivia käytäntöjä ovat muun muassa psy-

kiatristen sairaanhoitajien toimiminen työpaireina opiskeluhoollissa sekä yhteistyö nuorisotoimen kanssa.

8 §. Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto. Pykälä sisältäisi määritelmän koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sisällöstä ja tavoitteista. Kouluterveydenhuollolla tarkoitetaan terveydenhuoltolain 16 §:n mukaisia kunnan kouluterveydenhuollon palveluita ja opiskeluterveydenhuollolla terveydenhuoltolain 17 §:n mukaista opiskeluterveydenhuoltoa. Kouluterveydenhuoltoon sisältyvät kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen kolmen vuoden välein, oppilaan kasvun ja kehityksen sekä terveyden ja hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen, vanhempien ja huoltajien kasvatustyön tukeminen, suun terveydenhuolto, erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen ja tukeminen sekä pitkäaikaisesti sairaan lapsen omahoidon tukeminen, tarvittaessa jatkotutkimuksiin ja -hoitoon ohjaaminen sekä terveydentilan toteamista varten tarpeelliset erikoistutkimukset. Kouluterveydenhuoltoa toteutettaessa kunnan on toimittava yhteistyössä vanhempien, muun oppilashuolto- ja opetushenkilöstön sekä muiden tahojen kanssa.

Opiskeluterveydenhuoltoon sisältyvät oppilaitoksen opiskeluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä opiskeluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen sekä seuranta kolmen vuoden välein; opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin sekä opiskelukyvyn seuraaminen ja edistäminen; terveyden- ja sairaanhoidtopalvelujen järjestäminen opiskelijoille, mielenterveys- ja päihdetyö, seksuaaliterveyden edistäminen ja suun terveydenhuolto mukaan lukien; opiskelijan erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen sekä opiskelijan tukeminen ja tarvittaessa jatkotutkimuksiin tai -hoitoon ohjaaminen. Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluu myös opiskelijan työharjoittelun aikainen terveydenhuolto. Kunnan perusterveydenhuollon on opiskeluterveydenhuollon palveluja järjestäessään toimittava yhteistyössä alaikäisen opiskelijan vanhempien ja huoltajien, muun opiskeluhoolto- ja opetushenkilöstön sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon keskeisiä toteuttajia ovat terveydenhoitajat ja lääkärit. Heidän tehtävänä on sekä yhteisöllinen että yksilökohtainen opiskeluhoolto. Terveydenhoitajan ja lääkärin roolia on tarkemmin kuvattu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Kasvun kumppanit -sivustolla. Laskennallinen kansallinen mitoitussuositus kouluterveydenhuollissa on 600 oppilasta/terveydenhoitaja ja opiskeluterveydenhuollissa 600—800 opiskelijaa/terveydenhoitaja. Lääkäreiden suositeltu mitoitus kouluterveydenhuollissa on 2100 oppilasta/lääkäri tai 1 työpäivä viikossa 500 lasta kohden ja opiskeluterveydenhuollissa 2500—3000 opiskelijaa/lääkäri. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstömitoitussuositukset tarkistetaan lähivuosina.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säännellään tarkemmin terveydenhuoltolain nojalla annetulla valtioneuvoston asetuksella (338/2011). Asetuksen tarkoituksena on varmistaa, että oppilaiden ja heidän perheidensä sekä opiskelijoiden terveysneuvonta ja terveystarkastukset ovat suunnitelmallisia, tasoltaan yhtenäisiä ja yksilöiden ja väestön tarpeet huomioon ottavia.

Asetuksen mukaan määräaikainen terveys-tarkastus on järjestettävä peruskoulun jokaisella vuosiluokalla ja kaksi kertaa toisella asteella. Peruskoulun 1., 5. ja 8. luokalla on järjestettävä niin sanottu laaja terveystarkastus, jossa selvitetään aina myös vanhempien ja koko perheen hyvinvointia kuten vanhempien jaksamista, vuorovaikutusta ja elinoloja. Huoltajan kirjallisella suostumuksella laajaan terveystarkastukseen sisältyy opettajan arvio oppilaan selviytymisestä ja hyvinvoinnista koulussa. Laajoista terveystarkastuksista tehtävää yhteenvetoa on käytettävä arvioitaessa opiskeluhoollon yhteistyönä luokka- ja kouluyhteisön tilaa ja mahdollisten lisätoimenpiteiden tarvetta. Asetuksessa säädetään laaja-alaisesta tarpeenmukaisesta terveysneuvonnasta, jonka on tuettava voimavarojen vahvistamista, tiedon soveltamista käytäntöön ja vastuun ottamista omasta terveydestä. Oppilaan ja opiskelijan terveysneuvonnan on muun muassa tuettava itsenäistymistä, edistettävä hyvää fyysistä toimintakykyä ja mie-

lenterveyttä sekä ehkäistävä päihteiden käyttöä ja koulukiusaamista.

Lisäksi asetuksessa säännellään erityisen tuen tarpeen tunnistamista ja tuen järjestämistä, erikoistutkimusten tarkempaa sisältöä sekä kouluyhteisön ja opiskeluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden varmistamista ja tarvittavien toimenpiteiden seuraamista sekä ehkäisy- ja seksuaalineuvontaa. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi on selvitettävä tarkastuksista pois jäävien tuen tarve. Opiskeluterveydenhuollon osalta säännellään opiskelijoille järjestettäviä terveyden- ja sairaanhoitopalveluja. Näiden palvelujen ja opiskelijoiden terveyttä edistävän ja sairauksia ehkäisevän toiminnan on muodostettava yhtenäinen kokonaisuus, jonka on edistettävä opiskelijan terveyttä, hyvinvointia ja opiskelukykyä.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon tarkempaa sisältöä ohjataan kansallisilla koulu- ja opiskeluterveydenhuollon oppailla (Stakes oppaita 2002:51, STM 2006:12), kouluterveydenhuollon laatusuosituksella ja asetuksen toimeenpanon tueksi laaditulla oppaalla (STM:n julkaisuja 2009:20). THL on laajojen terveystarkastusten toteuttamisen tueksi julkaissut ohjeistuksen (THL 2012: Opas 22) ja valmistanut lomakkeen opettajan arviota varten. THL ylläpitää Kasvun kumppanit -sivustoa, jossa on ajankohtaista tietoa myös oppilas- ja opiskelijahuollosta.

2. luku **Opiskeluhuollon järjestäminen**

9 §. Järjestämisvastuu. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi eri toimijoiden vastuusta opiskeluhuollon toteuttamisessa. Pykälän 1 momentin mukaan opetuksen ja koulutuksen järjestäjällä olisi vastuu siitä, että opetussuunnitelman mukainen oppilaitoksen opiskeluhoitosuunnitelma toteutuu ja että opiskeluhoito järjestetään yhteistyössä opetus- ja sosiaali- ja terveystoimen opiskeluhoitopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa siten, että opiskeluhoillosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. Tällä hetkellä ongelmana on, että pal-

velut saattavat jäädä oppilaiden ja opiskelijoiden näkökulmasta hajanaisiksi. Tilanteen parantamiseksi tarvitaan palveluja yhteen sovitettavaa johtamista hallinnon eri tasoilla; monialaisilla opiskeluhoitoryhmillä on tässä työssä tärkeä rooli.

Oppilaitoksen sijaintikunnan vastattavana olisi pykälän 2 momentin mukaan tarvittavien psykologi- ja kuraattoripalveluiden järjestäminen kunnan alueella sijaitsevien esi- ja perusopetusta, lukiokoulutusta ja ammatillista peruskoulutusta antavien koulujen ja oppilaitosten oppilaille ja opiskelijoille. Toisen asteen lukiokoulutuksen sekä ammatillisen peruskoulutuksen ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 3 §:ssä tarkoitettujen valmentavien ja valmistavien koulutusten opiskelijat olisivat siten uusi psykologi- ja kuraattoripalveluihin oikeutettu ryhmä. Palvelut tulisi järjestää oppilaiden tai opiskelijoiden kotipaikasta riippumatta. Jos koulutuksen järjestäjä toimii usean kunnan alueella, säännöksessä tarkoitettu palvelujen järjestämisvastuu olisi sen toimintayksikön sijaintikunnalla, johon opiskelija on valittu opiskelijaksi.

Perusopetuslain 7 ja 8 §:ssä tarkoitettujen opetuksen järjestäjien opetuksessa olevat oppilaat saisivat kuitenkin toistaiseksi psykologi- ja kuraattoripalvelut opetuksen järjestäjän toimesta kuten nykyisinkin. Erityisjärjestely liittyy käynnissä olevaan valtiosuusjärjestelmän kokonaisuudistukseen.

Yksityisissä ja valtion peruskouluissa opetuksen järjestäjä on velvollinen järjestämään psykologi- ja kuraattoripalvelut. Opetuksen järjestäjät maksavat kyseiset palvelut saamalla kotikuntakorvauksilla. Yksityisten ja valtion peruskoulujen siirtyminen kunnallisten psykologi- ja kuraattoripalvelujen piiriin edellyttäisi muutoksen tekemistä voimassa olevaan kotikuntakorvausjärjestelmään. Tämä on tarkoituksenmukaista toteuttaa samanaikaisesti valtiosuusjärjestelmän kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Oppilaitoksen sijaintikunta olisi velvollinen järjestämään psykologi- ja kuraattoripalvelut myös yksityisten oppilaitosten opiskelijoille. Psykologipalvelujen järjestäminen on yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain (152/1990) tarkoittama terveydenhuollon

palvelu, jota ei voi järjestää ilman mainitun lain mukaista lupaa. Yksityisillä oppilaitoksilla ei erityiskouluja ja oppilaitoksia lukuun ottamatta ole edellytyksiä lain tarkoittamaa lupaa saada. Sen vuoksi opiskelijoiden yhden vertaisuuden kannalta on tärkeää, että kaikkien oppilaitosten opiskelijat ovat kunnallisten psykologi- ja kuraattoripalvelujen piirissä.

Oppilaitoksen sijaintikunta olisi velvollinen järjestämään opiskeluhuollon palvelut myös opiskelijan työssäoppimisjakson aikana, vaikka työssäoppiminen suoritettaisiin toisen kunnan alueella. Jos opiskelija on ollut säännöllisesti opiskeluhuollon palvelujen piirissä, on ennen työssäoppimisjakson alkamista selvítettävä, miten tarvittava opiskeluhuolto varmistetaan myös työssäoppimisjakson aikana. Terveystuolain 50 §:ssä säädetään kiireellisestä sairaanhoidosta, joka säännöksen mukaan kattaa myös mielenterveyshoidon, päihdehoidon ja psykososiaalisen tuen. Lain mukaan kiireellinen hoito on annettava potilaalle hänen asuinpaikastaan riippumatta. Akuuteissa ja yllättävissä tilanteissa opiskelija on siis oikeutettu saamaan kiireellistä hoitoa myös työssäoppimispaikkakunnalla.

Oppilaitoksen sijaintikunnan vastattavana olisi pykälän 3 momentin mukaan koulu- ja opiskeluterveydenhuollon järjestäminen terveydenhuoltolaissa (1326/2010) säädetyn mukaisesti. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki ei muuttaisi terveydenhuoltolain mukaista koulu- ja opiskeluterveydenhuollon järjestämisvelvollisuutta.

Esityksessä ehdotetaan, että koulutuksen järjestäjän olisi järjestettävä opiskeluhuolto yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen opiskeluhuoltopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annetun lain (733/1992) mukaan kunta voi järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon alaan kuuluvat tehtävät muun ohella hoitamalla toiminnan itse, sopimuksin yhdessä muun kunnan tai muiden kuntien kanssa, olemalla jäsenenä toimintaa hoitavassa kuntayhtymässä tai hankkimalla palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä tai muulta julkiselta taikka yksityiseltä palvelujen tuottajalta.

Suurimmassa osassa kuntia sosiaali- ja terveystoimi vastaa palvelujen järjestämisestä. Lakiesityksellä ei ole kuitenkaan tarkoitus muuttaa käytäntöä, jonka mukaan erityisesti suuremmat kunnat ovat järjestäneet koulukuraattoritoimintaa opetus- tai sivistystoimen alaisena. Tämä olisi edelleen mahdollista.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin oppilaan ja opiskelijan oikeudesta saada maksutta sellainen opiskeluhuolto, jota opetukseen tai koulutukseen osallistuminen edellyttää. Vastaavan kaltainen säännös on nykyisin perusopetuslain 31 a §:ssä. Myös opiskeluterveydenhuolto olisi opiskelijalle maksutonta lukuun ottamatta yli 18-vuotiaiden opiskelijoiden sairaanhoitopalveluja.

10 §. *Opetuksen ja koulutuksen tueksi järjestettävät sosiaali- ja terveyspalvelut erityisoppilaitoksissa.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi erityiskoulujen ja oppilaitosten mahdollisuudesta järjestää sosiaali- ja terveyspalveluja opetuksen tueksi.

Esityksen tavoitteena on, että perusasteella sellaiset erityiskoulut, jotka järjestävät vaativaa erityisopetusta opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämän luvan perusteella, sekä toisella asteella ammatilliset koulut, jotka ovat saaneet erityisen koulutustehtävän erityisopetuksessa (20 § laki ammatillisesta koulutuksesta), saisivat jatkossa vastaavat psykologi- ja kuraattoripalvelut sijaintikunnan järjestäminä kuin muutkin koulut ja oppilaitokset. Edellä mainituilla erityiskouluilla ja -oppilaitoksilla on kuitenkin opiskelijoidensa erityisten tarpeiden vuoksi tarve palkata myös muuta kuin opetushenkilöstöä opetuksen ja kuntoutuksen tueksi.

Erityiskoulujen ja oppilaitosten tehtävänä on huolehtia erityisopetuksen lisäksi opetuksen yhteydessä annettavasta kuntoutuksesta sekä opetukseen liittyvistä kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtävistä. Monet erityiskoulut, erityisesti valtion erityiskoulut, toimivat valtakunnallisina erityisen tuen palveluverkostona ja resurssikeskuksina. Valtion erityiskoulut tukevat lähikouluperiaatteen toteutumista tarjoamalla ohjaus- ja tukipalveluja ja lisäämällä niiden saavutettavuutta. Valtion erityiskoulujen palvelumuotoja ovat esimerkiksi koulutustarjonta, materiaalityönto, ohjauskäynnit ja konsultaatio sekä tukijaksot. Niis-

sä kehitetään ja kokeillaan myös muita palvelumuotoja, joita ovat esimerkiksi työnohjaus, tukikeskustelut sekä erilaiset arviointi-, terapia- ja kuntoutuspalvelut.

Esityksen tarkoituksena ei ole muuttaa valitsevaa käytäntöä, vaan luoda sille lainsäädännöllinen perusta. Erityiskoulut ja oppilaitokset voisivat jatkossakin palkata tarvitsemiaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia opetuksen ja kuntoutuksen tueksi sekä valtakunnallista kehittämis- ja ohjaustyötä varten. Yksityisten oppilaitosten osalta tämä edellyttää kuitenkin sitä, että ne tekevät toiminnasta vaadittavan ilmoituksen siten kuin tässä pykälässä taikka sosiaalihuollon lainsäädännössä edellytetään, ja organisoivat toiminnan muutoinkin lainsäädännön edellyttämien tavoin.

Terveydenhuollon palvelujen järjestäminen on yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain (152/1990) perusteella luvanvaraista. Pykälässä kuitenkin ehdotetaan, että erityiskoulut ja oppilaitokset voisivat järjestää opetuksen tueksi terveydenhuollon ammattihenkilöiden palveluja tekemällä toiminnasta ilmoituksen aluehallintovirastoon. Ilmoituksen tulisi sisältää mainitun lain 4 §:ssä säädetyt tiedot, ja toiminnasta vastaavan henkilön tulisi olla aluehallintoviraston hyväksymä. Poikkeusjärjestelyä ehdotetaan sillä perusteella, että tällaista toimintaa harjoittavat yksiköt täyttävät opetus- ja kulttuuriministeriön lupaharkinnassa edellytetyt vaativat kriteerit, ja toiminnalla on siten valmiiksi vahvat ja luotettavat rakenteet.

Yksityisistä sosiaalihuollon palveluista säädetään yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa. Yksityisiä sosiaalipalveluja voidaan järjestää tekemällä lain 11 §:ssä tarkoitettu ilmoitus kunnan asianomaiselle toimielimelle. Vain ympärivuorokautiseen sosiaalipalvelutoimintaan tarvitaan aluehallintoviraston lupa.

Edellä mainittujen lakien säännökset esimerkiksi rekisterinpidosta, valvonnasta ja vastuhenkilön nimeämisestä koskisivat tämän lain ohella myös erityiskouluja ja oppilaitoksia. Ilmoituksen perusteella palveluita olisi mahdollista ohjata ja valvoa siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä edellytetään.

11 §. Tiedottamis- ja ohjausvelvollisuus. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi opiskeluhoitoa koskevasta tiedottamis- ja ohjausvelvollisuudesta. Voimassaolevissa lukiolain 29 a §:ssä ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 37 a §:ssä säädetään koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta antaa opiskelijoille tietoa opiskelijahuollon palveluista ja velvollisuudesta ohjata opiskelijat palvelujen piiriin.

Vaikka tarkoituksena on laajentaa psykologi- ja kuraattoripalvelut myös toiselle asteelle, on syytä säilyttää koulutuksen järjestäjän tiedottamis- ja ohjausvelvollisuus ja laajentaa sitä koskemaan koko opiskeluhoitoa. Myös oppilaiden ja opiskelijoiden huoltajien on tärkeää saada tietoa saatavilla olevista palveluista ja tuesta. Pykälän 1 momentin mukaan koulutuksen järjestäjä vastaisi siitä, että opiskelijoilla ja heidän huoltajillaan on tieto oppilaitoksen ja sen opiskelijoiden käytettävissä olevasta opiskeluhoollosta.

Pykälässä säädettäisiin oppilaitoksen ja opiskeluhoollon henkilöstön velvollisuudesta ohjata oppilaita ja opiskelijoita hakemaan tarvitsemiaan opiskeluhoollon etuuksia ja palveluja. Opiskeluhoollon palvelujen käyttäminen on opiskelijoille ja heidän perheilleen vapaaehtoista. Jotta palveluja voitaisiin käyttää, niitä on oltava riittävästi saatavilla ja opiskelijoilla on oltava tieto sekä saatavilla olevista palveluista että siitä, miten palveluiden piiriin pääsee. Opiskeluhoollosta olisi tiedotettava saavutettavalla tavalla, ja tarvittaessa olisi käytettävä vaihtoehtoisia kommunikoinnin menetelmiä ja tarvittavia kieliä, kuten esimerkiksi viittomakieltä ja selkokieltä.

Kouluissa oppilaille tiedottaminen onnistuu usein parhaiten luokkakohtaisissa tapaamisissa. Oppilaiden huoltajille ja koko koulun henkilökunnalle voidaan tiedottaa esimerkiksi lukuvuoden alussa kotiin jaettavilla tiedotteilla, koulun ilmoitustaululla ja kotisivuilla sekä opettajainkokouksissa ja vanhempainiljoissa. Eri oppilaitoksissa voidaan käyttää niille parhaiten sopivia tiedottamisen muotoja.

12 §. Opiskeluhoito lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa. Lastensuojelulain 12 §:n mukaan kunnan tai useamman kunnan

on yhdessä laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnan tai kuntien toimintaa koskeva suunnitelma. Tämä niin kutsuttu lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on liitettävä osaksi kunnan muuta suunnittelua kuten kuntalain mukaista toiminta- ja taloussuunnittelua. Kuntalain 65 §:n mukaan valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio. Sen hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi. Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi. Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet. Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan.

Ehdotetun pykälän mukaan mainittuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan kirjattaisiin opiskeluhooltoon liittyen opiskeluhoollon tavoitteet ja paikallisen toteuttamistavan keskeiset periaatteet, arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoollon palveluista, avustajapalveluista sekä tuki- ja erityisopetuksesta, toimet, joilla vahvistetaan opiskeluympäristön ja – yhteisön hyvinvoinnin edistämistä ja opiskelijoiden varhaista tukea sekä tiedot hyvinvointisuunnitelman toteuttamisesta, seurannasta sekä opiskeluhoollon laadunarvioinnista.

Kyseessä ei ole uusi tai laajennettu velvoite kunnille. Lastensuojelulain säätämiseen johdaneen hallituksen esityksen mukaan suunnitelma kattaa kunnan eri hallintokunnat ja vaatii asioiden konkretisoinnista kunnan tasolla. Tällöin suunnitelma toimii välineenä eri hallintokuntien välisen yhteistyön kehittämisessä. Kyseessä on siten jo nykyisin kunnan eri hallintokuntia velvoittava suunnitelma. Kunta vastaa jo nykyisin suunnitelman laatimisesta. Esityksellä ei muutettaisi suunnitelman laatimisen perusteita. Kunta vastaisi siis sekä psykologi- ja kuraattoripalveluista että niiden suunnittelemisesta.

13 §. Opiskeluhoollon suunnitelma. Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin oppilaitoskohtaisesta opiskeluhoollon suunnitelmasta. Pykä-

län 1 momentin mukaan koulutuksen järjestäjän tulisi laatia opiskeluhoollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten oppilaitoskohtainen opiskeluhoollon suunnitelma. Suunnitelma olisi laadittava yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön, opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Opiskeluhoollon suunnitelma vastaisi asiallisesti nykyisin osana opetussuunnitelmaa laadittavia oppilas- ja opiskelijahuoltoja koskevia suunnitelmia. Säännöksen avulla halutaan edistää opiskeluhoollon tarpeenmukaista kohdentamista ja sekä tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa. Säännöksen mukaan opiskeluhoollon suunnitelman tulisi olla oppilaitoskohtainen, jotta suunnitelmassa pystytään huomioimaan kunkin oppilaitoksen tarpeet opiskeluhoollon toteuttamisessa. Opiskeluhoollon suunnitelma voisi kuitenkin olla myös usean oppilaitoksen tai toimintayksikön yhteinen, jos yhteisen suunnitelman laatiminen on perusteltua opiskeluhoollon tarkoituksenmukaiseksi järjestämiseksi. Suunnitelma olisi tarkistettava vuoden kuluessa siitä, kun 12 §:ssä tarkoitettu lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on tarkistettu.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjillä saattaa kuitenkin olla toimintayksiköitä myös usean eri kunnan alueella. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 13 §:n 2 momentin mukaan Opetushallitus päättää opetussuunnitelman perusteissa opiskelijahuollon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskelijahuollon tavoitteista. Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmasta säädetään ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 14 §:ssä. Kyseisen säännöksen 2 momentin mukaan koulutuksen järjestäjän tulee määrätä myös kodin ja oppilaitoksen yhteistyön sekä opiskelijahuollon järjestämistavasta. Koulutuksen järjestäjän tulisiikin opetussuunnitelman laadinnan yhteydessä kiinnittää huomiota myös opiskeluhoollon johtamiseen ja koordinointiin koko koulutuksen järjestäjän tasolla.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin oppilaitoskohtaisen opiskeluhoollon suunnitelman sisällöstä. Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan suunnitelmaan sisällytettäisiin arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoollon palveluista.

Kokonaistarpeen arvioinnissa lähtökohtana ovat oppilaiden ja opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin tilanne ja elinolot sekä opiskelemaan ja yhteisöön liittyvät tiedot. Tietoja oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeista saadaan muun muassa THL:n joka toinen vuosi tekemästä kouluterveyskyselystä, muista kansallisista ja paikallisista seurannoista ja selvityksistä, laajoista terveystarkastuksista tehdystä yhteenvedosta sekä kouluyhteisön ja opiskeluympäristön joka kolmas vuosi tehtävistä tarkastuksista. Lisäksi opiskeluhoitopalveluja toteuttavalle henkilöstölle ja opettajille kertyy runsaasti tietoa oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeista. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää oppilaiden ja opiskelijoiden omiin tarvearviointeihin. Tarpeiden selvittäminen on oleellista opiskeluhoitotoiminnan tarkoituksenmukaiseksi kohdentamiseksi.

Käytettävissä olevien opiskeluhoitopalvelujen osalta suunnitelmassa kuvataan terveydenhoitajan, lääkärin, psykologin ja kuraattorin palvelut sekä miten ne on järjestetty. Suunnitelmaan sisällytetään arvio opiskeluhoitopalveluiden riittävydestä suhteessa oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeeseen.

Pykälän 2 momentin 2 kohdan mukaan suunnitelmaan sisällytettäisiin koulu- ja opiskeluyhteisön toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhoitotoiminnan edistämiseksi sekä tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi. Näitä toimenpiteitä ovat esimerkiksi laajojen ja muiden terveystarkastusten toteuttamisessa tarvittavasta yhteistyöstä ja työtavoista sopiminen sekä opettajien vastavuoroinen yhteistyö koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä psykologien ja kuraattoreiden kanssa. Opiskeluhoitoryhmän toimintatavoista ja käytännöistä sopiminen olisi suunnitelman keskeistä sisältöä. Suunnitelmassa kuvattaisiin myös koulu- ja opiskeluyhteisön toimenpiteet tupakoinnin ja alkoholin käytön vähentämisessä ja ehkäisemisessä, terveysneuvonnan ja terveystiedon opetuksen synkronointi ja yhteistyömahdollisuudet sekä opiskeluympäristön ja -yhteisön terveellisuuden ja turvallisuuden tarkastamiskäytännöt ja niissä tarvittava yhteistyö. Suunnitelmaan sisällytettäisiin menettelytavat oppilaiden ja opiskelijoiden tarvitsemien tukitoimien järjestämisessä,

mukaan lukien tehostettu ja erityinen tuki ja miten tukitoimet moniammatillisesti järjestetään. Oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta edistävät toimenpiteet kuvataan. Niitä ovat esimerkiksi tiedottamiskäytännöt ja osallistuminen koulun toiminnan arviointiin, koulun vuosittaisen suunnitelman laatimiseen, kouluruokailun suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin, koulun tilojen ja piha-alueiden sekä järjestyssääntöjen laatimiseen. Osallisuutta edistävät toimenpiteet kuten mm. tiedottamiskäytännöt kuvataan. Näitä toimenpiteitä viedään eteenpäin opiskeluhoitotoiminnan yhteistyönä.

Pykälän 2 momentin 3 kohdan mukaan suunnitelma sisältäisi toimenpiteet yhteistyön järjestämisestä opiskelijoiden ja heidän perheidensä sekä oppilaitoksessa työskentelevien ja muiden opiskelijoiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa. Suunnitelmassa kuvattaisiin vanhempien, mukaan lukien vanhempien yhdistykset, kanssa tehtävän yhteistyön ja yhteydenpidon muodot ja periaatteet sekä toimenpiteet vanhempien osallistumisen vahvistamiseksi. Lisäksi kuvattaisiin suunniteltu yhteistyö muiden tahojen kuten sosiaalityön, nuorisotoimen ja poliisin kanssa sekä suunnitelmat lasten- ja nuorisopsykiatrisen tai muun erityistason asiantuntija-avun pyytämiseksi koulu- ja oppilaitosyhteisön tueksi ja konsultaatiomahdollisuuksien järjestämiseksi.

Pykälän 2 momentin 4 kohdan mukaan suunnitelmaan olisi kirjattava suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Perusopetuslakiin, lukiolakiin ja ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin tehtiin vuonna 2003 muutoksia koskien koulujen ja oppilaitosten turvallisuutta. Tällöin opetuksen ja koulutuksen järjestäjille annettiin tehtäväksi opetussuunnitelman yhteydessä laatia suunnitelma oppilaiden ja opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Opetuksen ja koulutuksen järjestäjille annettiin myös velvollisuus toimeenpanna suunnitelma sekä valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Opetushallituksen tehtäväksi tuli antaa opetussuunnitelman perusteissa määräykset tämän suunnitelman laatimisesta. Uudistus ei koskenut aikuisten lukiokoulutusta.

Samaan aikaan tämän uudistuksen kanssa koulutusta koskevissa laeissa tarkennettiin oppilas- ja opiskelijahuoltoa koskevia säännöksiä.

Suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä liittyy olennaisesti yhteisölliseen opiskeluhooltoon. Sen vuoksi on perusteltua esittää, että sitä koskeva säännös siirretään entisen sisältöisenä oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin.

Pykälän 2 momentin 5 kohdan mukaan suunnitelma sisältäisi tiedot siitä, miten opiskeluhoitosuunnitelmaa toteutetaan ja kuinka sitä seurataan. Opiskeluhoillon toteuttaminen edellyttää, että koulutuksen järjestäjän toimista, opiskeluhoitopalvelujen tarjoamisesta sekä työnjaosta eri toimijoiden välillä samoin kuin opiskeluhoitoryhmien toiminnasta on sovittu. Seurannan osalta kuvattaisiin seurannasta vastuussa oleva taho, seurattavat asiat ja menetelmät tietojen kokoamiseksi sekä seurantatietojen käsittely ja hyödyntäminen.

Koulutuksen järjestäjän tehtävänä olisi seurata oppilaitoksen opiskeluhoitosuunnitelman toteutumista.

14 §. Opiskeluhoitoryhmät. Pykälässä säädettäisiin opiskeluhoitoryhmistä. Pykälän 1 momentin mukaan opiskeluhoillon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista vastaa monialainen *opiskeluhoillon ohjausryhmä*. Opiskeluhoillon ohjausryhmä voisi olla kahden tai useamman koulutuksen järjestäjän yhteinen taikka sille asetetut tehtävät voitaisiin hoitaa yhteistoimintana tehtävään soveltuvan muun ryhmän kanssa.

Ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollon arvioinnista käy ilmi, että opiskeluhoillon kokonaisuus osana koulutuksen järjestäjän muuta toimintaa on heikosti johdettua ja suunniteltua. Monialaisella opiskeluhoillon ohjausryhmällä voitaisiin vahvistaa järjestäjätasoisista suunnittelua, kehittämistä ja opiskeluhoillon kytkemistä osaksi opetuksen ja koulutuksen järjestäjän muuta strategista suunnittelua. Opiskeluhoillon ohjausryhmän tehtäviä voisi hoitaa muukin jo olemassa oleva tai sitä varten perustettu ryhmä, kuitenkin niin, että ryhmä olisi monialaisesti koottu ja

se voisi vaikuttaa opiskeluhoillon kehittämiseen.

Pykälän 2 momentin mukaan oppilaitoksen opiskeluhoillon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista vastaisi monialainen *oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä*. Oppilaitoskohtaista opiskeluhoitoryhmää johtaisi koulutuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitoryhmän ensisijainen ja keskeinen tehtävä olisi yhteisöllisen opiskeluhoillon kuten koulu- ja opiskeluympäristön ja – yhteisön terveellisuuden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin varmistaminen, esimerkiksi kiusaamisen ehkäiseminen. Ryhmä käsitelisi aina myös kouluterveyskyselyn koulukohtaiset tulokset ja edistäisi hyvinvointia tukevista yhteisistä käytännöistä sopimista.

Jotta ryhmä olisi aidosti monialainen tämän lain tarkoittamassa hengessä, tulisi siinä olla koulun tai oppilaitoksen, koulu- tai opiskeluhoitoon sekä psykologi- ja kuraattoripalvelujen edustajia. Lisäksi olisi huolehdittava oppilaiden tai opiskelijoiden ja tarpeen mukaan vanhempien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kuten erityisopettajien ja oppilaanohjaajien edustuksesta. Opiskeluhoitoryhmän opiskeluhoitosuunnitelmaan perustuvissa tehtävissä painottuisivat terveyttä ja hyvinvointia edistävä ja ongelmia ehkäisevä toiminta koko koulu- tai opiskeluyhteisön tasolla.

Opiskeluhoitoon liittyvien asioiden lisäksi oppilaitoksissa joudutaan käsittelemään myös muita asioita, kuten esimerkiksi kurinpidollisia ja erityisopetukseen liittyviä asioita erilaisissa ryhmissä. Jos nämä asiat eivät ole opiskeluhoitollisia, tulee niitä käsitellä ensisijaisesti muussa kuin oppilaitoskohtaisessa opiskeluhoitoryhmässä. Mikäli niitä kuitenkin haluttaisiin käsitellä vastaavalla kokoonpanolla kootussa ryhmässä, on muistettava, että toimintaan sovelletaan perusopetuslain, lukiolain ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain salassapitosäännöksiä. Näiden säännösten mukainen oikeus saada ja luovuttaa salassa pidettäviä tietoja on pääosin suppeampi kuin ehdotetussa laissa tarkoitettulla monialaisella ryhmällä olisi. Esimerkiksi opiskeluhoillon henkilöstö voi luovuttaa tällöin ainoastaan opetuksen järjestämisen kan-

nalta välttämättömiä tietoja ja vain niille henkilöille, joilla on laissa säädetty oikeus osallistua asian käsittelyyn ja tietojen saamiseen.

Vallitseva käytäntö, jossa laajapohjaisen oppilashuoltoryhmän tehtäviin usein kuuluu yksittäisten oppilaiden tai opiskelijoiden tuen tarpeen selvittämisessä ja järjestämisessä tarvittavan työnjaon suunnittelu ja yhteistyön koordinointi, on oppilaan tietosuojan kannalta ongelmallinen. Työtapa johtaa helposti siihen, että yksittäisen oppilaan asioista keskustellaan sellaisen henkilön läsnä ollessa, jonka työtehtäviin asiat eivät välittömästi kuulu tai siihen, ettei tilanteessa voida antaa tarvittavia tietoja.

Toisaalta oppilashuoltoasioiden vieminen oppilashuoltoryhmän käsittelyyn varhaisessa vaiheessa on antanut opettajille tarvittavaa työnohjauksellista tukea sekä edesauttanut tiedonkulkua. Jotta opiskelijat saisivat tarvitsemaansa tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja myös opetushenkilökunta saisi tarvitsemansa tuen, sisältyisi ehdotettuun lakiin useita tietojen nopeaa välittymistä sekä ohjausta ja tukea edistäviä säännöksiä. Yksilökohtaisesta opiskeluhollosta vastaisi jatkossa pieni, monialainen asiantuntijaryhmä, joka koottaisiin tapauskohtaisesti opiskelijan ympärille.

Pykälän 2 momentin mukaan oppilaitoskohtaista opiskeluholloa johtaisi koulutuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Pykälän 3 momentin mukaan muilta osin koulutuksen järjestäjä päättäisi yhteistyössä opiskeluholloa palvelevien tuottavien tahojen kanssa tarkemmin opiskeluholloa koostavien kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista. Opiskeluholloa koostavat oppilaitokset voisivat tarvittaessa kuulla asiantuntijoita.

Pykälän 4 momentin mukaan opiskelijan tai tietyn opiskelijaryhmän tuen tarpeen selvittämiseksi ja opiskeluholloa palvelevien järjestämiseksi opiskelijalle, olisi opiskeluholloa tapauskohtaisesti koostava monialainen asiantuntijaryhmä. Tarkoituksena on, että yksittäisen opiskelijan asioita käsiteltäisiin tilannekohtaisesti kootussa suppeassa asiantuntijaryhmässä. Siihen kuuluisivat kulloisenkin tarpeen mukaan joitakin seuraavista kyseisen oppilaitoksen opiskeluholloa to-

teuttavista henkilöistä: terveydenhoitaja, kuraattori, psykologi, opinto-ohjaaja ja opiskelijan ryhmänohjaaja tai muu siinä tilanteessa keskeinen opettaja. Asiantuntijaryhmä nimeäisi keskuudestaan vastuuhenkilön

Monialaisen asiantuntijaryhmän kokoaisi se opiskeluholloa tai oppilaitoksen henkilökunnan edustaja, jolle asian selvittäminen työtehtävien perusteella kuuluu. Usein ryhmän kokoaisi opiskeluholloa kuraattori, mutta esimerkiksi terveydenhoitaja tai lääkäri voisi koota ryhmän silloin kun asia koskisi terveyttä tai terveydenhuoltoa. Myös oppilaitoksen opinto-ohjaaja tai erityisopettaja voisi tarvittaessa koota ryhmän.

Säännös turvaisi osaltaan opiskelijan yksityisyyden suojaa ja lisäksi opiskelijan ja perheen osallisuutta asioiden käsittelyssä. Opiskelijan ja hänen vanhempansa osallistuminen asioiden käsittelyyn laajapohjaisessa oppilashuoltoryhmässä on saatettu kokea nöyryyttäväksi. Siksi käytännöksi on useissa oppilaitoksissa muodostunut, että asioita käsitellään siten, etteivät opiskelija tai hänen huoltajansa ole läsnä. Useiden opiskelijoiden asioiden käsittely samassa laajapohjaisessa oppilashuoltoryhmässä on saattanut johtaa myös siihen, ettei esimerkiksi kokoukseen osallistuva terveydenhuollon edustaja ole voinut salassapitosäännösten takia antaa ryhmälle asian käsittelyn kannalta tarpeellisia tietoja.

Monialaiset asiantuntijaryhmät ovat lasta ja nuorta ja tarvittaessa hänen perhettään tukevia yhteistyöelimiä. Ryhmät ovat keskustelevia ja neuvovia ja tavoitteena on niin pitkälle kuin mahdollista työskennellä yhteistyössä huoltajien kanssa. Asiantuntijaryhmässä asioista sovitaan.

Opiskeluholloa koostava oppilaitos tai asiantuntijaryhmä eivät ole hallintopäätöksiä tekeviä elimiä. Mikäli opiskeluholloa käsiteltävänä oleviin asioihin liittyen jouduttaisiin tekemään päätöksiä, esimerkiksi päätös oppilaan määräaikaisesta erottamisesta, tekisi päätöksen se viranhaltija, jonka toimivaltaan päätöksen tekeminen kuuluu. Yksityiselämän ja luottamuksen suojan turvaamiseksi opiskeluholloa koostavien oppilaitosten päätöksiä oppilaitoksessa tekevät henkilöt voisi olla jäseninä monialaisessa asiantuntijaryhmässä.

Pykälän 5 momentin mukaan, kun ryhmässä käsitellään yksittäistä opiskelijaa koskevaa asiaa, olisi otettava huomioon, mitä ehdotetun lain 18 ja 19 §:ssä säädetään asioiden käsittelystä sekä opiskelijan ja hänen laillisen edustajansa asemasta.

3. luku **Yksilökohtaisen opiskeluhuollon toteuttaminen**

15 §. *Oikeus saada opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja.* Lastensuojelulain 9 §:n 1 momentin mukaan kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja kuraattoripalveluja, jotka antavat kunnan perusopetuslaissa tarkoitetun esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille riittävän tuen ja ohjauksen koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Palveluilla tulee edistää myös koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä.

Koulutuksen toisella asteella ei ole vastavia pakottavia säännöksiä. Lukiolain 29 a §:n 2 momentissa todetaan, että koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että opiskelijalle annetaan tieto hänen käytettävissään olevista terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palveluista ja hänet ohjataan hakeutumaan näihin palveluihin. Vastaavansisältöinen säännös on ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 37 a §:n 3 momentissa.

Kuten yleisperusteluissa on todettu, kunnat eivät ole täyttäneet perusopetusta koskevia velvoitteita ja oikeuskansleri on esittänyt, että velvoittavien säännösten tulisi olla nykyistä täsmällisempiä. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi opiskelijan oikeudesta saada psykologi- ja kuraattoripalveluja tietyn määräajan kuluessa. Ehdotetun 1 momentin mukaan mahdollisuus keskusteluun olisi järjestettävä kiireellisessä tapauksessa samana päivänä, kun opiskelija on tätä pyytänyt tai viimeistään seuraavana arkipäivänä. Tarkoitus on, että psykologi tai kuraattori harkitsisi tapauskohtaisesti asian kiireellisyyden ja sen, voiko keskustelun siirtää seuraavaan arkipäivään. Asian kiireellisyyden arviointi edellyttää ammatillista osaamista ja se olisi tehtävä

välittömästi käytettävissä olevien tietojen perusteella. Opiskelija voisi tehdä pyynnön vastaanotolla tai ottamalla yhteyttä puhelimitse. Mahdollista olisi myös, että opiskelija toimitaisi pyynnön toisen henkilön välityksellä.

Ehdotetun säännöksen mukaan, kiireellisessä tilanteessa opiskelijan tulisi päästä joko psykologin tai kuraattorin vastaanotolle. Jos työntekijä arvioisi, ettei asia ole kiireellinen, opiskelijan tulisi saada keskusteluaika viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä yhteydenotosta. Vastaanotolla käynnistyisi tilanteen tarkempi arviointi, jonka perusteella opiskelija tulisi ohjata oikean palvelun piiriin.

Mahdollisuus henkilökohtaiseen keskusteluun olisi järjestettävä opiskelijalle määräajassa myös opiskelijan huoltajan yhteydenoton perusteella. Säännöksen avulla on tarkoitus vahvistaa perheen saamaa tukea sen mukaiseksi kuin se voimassa olevassa laissa on määritelty. Kun perhe saa pyytämänsä tukea ajoissa, lapsi voi välttää epäonnistumisen kokemuksilta ja tuen tarve on myöhemmässä vaiheessa vähäisempää tai tukea ei tarvita lainkaan. Hyviä kokemuksia on muun muassa esikoululaisille kohdennetusta tuesta. Kun lapsen tuen tarve on ennakoitu jo ennen koulun aloittamista, tukea on voitu antaa ennen koulun alkua ja lapselle koulun aloittaminen on ollut myönteinen kokemus.

Yhteydenottaja voisi olla myös esimerkiksi opinto-ohjaaja, erityisopettaja, ryhmävastava tai aineopettaja taikka koulun terveydenhoitaja. Myös koulun ulkopuolinen terveydenhuollon ammattilainen voisi ottaa tarvittaessa yhteyttä. Yhteydenoton perusteella psykologin tai kuraattorin olisi välittömästi arvioitava, onko asia kiireellinen. Tarkoituksena olisi, että muun henkilön yhteydenoton perusteella perheelle olisi mahdollista tarjota apua ajoissa vastaavasti kuin perheen oman yhteydenoton perusteella.

Ei-kiireellisessä tapauksessa opiskelijalle olisi varattava mahdollisuus keskusteluun viimeistään viikon kuluessa vastaavasti kuin opiskelijan oman yhteydenoton perusteella. Keskusteluaikaa ei kuitenkaan tarvitsisi varata, jos yhteydenoton tarkoituksena olisi ainoastaan saada ohjausta tai neuvontaa tietyn tilanteen selvittämiseen tai jos yhteydenoton

aikana muutoin kävisi ilmi, ettei keskustelun järjestämiselle ole tarvetta. Esimerkiksi vanhemmat ottavat usein yhteyttä kuraattoriin tarvitessaan neuvontaa ja ohjausta erilaisissa kasvatuskysymyksissä. Tällaisia asioita voivat olla esimerkiksi pelaaminen ja netin käyttö, päihteiden käyttö ja seurusteluasiat. Yhteydenotot eivät aina edellytä lapselle tai nuorelle järjestettävää omaa vastaanottoaikaa. Vanhemmille annettu neuvonta voi olla riittävä toimi. Myös opettajat ottavat usein yhteyttä kuraattoriin tai psykologiin saadakseen ohjausta tai neuvontaa tietyn tilanteen hoitamiseen ilman että tilanne edellyttäisi muita toimenpiteitä. Asiakastyön ohella kuraattorien ja psykologien tehtäviin kuuluu konsultaatiokeskustelujen käyminen sekä koulun henkilökunnan että koulun ulkopuolisen tukiverkoston kanssa.

Ehdotetun pykälän 3 momentti vastaa asiasällöltään lastensuojelulain 8 ja 9 §:ää. Lastensuojelulain 9 §:ssä säädetään, että kunnan tulee järjestää oppilaille riittävä tuki ja ohjaus koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Vallitsevan käytännön mukaisesti opiskelijan tarvitsema riittävä tuki määriteltäisiin psykologin tai kuraattorin vastaanotolla. Psykologien asiakastyöhön sisältyy psykologinen arviointi toimenpiteineen. Kuraattorin työssä ensimmäisenä tehtävänä on opiskelijan tilanteen kartoitus ja tuen tarpeen arviointi.

Lisäksi 3 momentissa säädetäisiin psykologin ja kuraattorin velvollisuudesta ohjata opiskelija tarvittaessa koulu- tai opiskeluterveydenhuollon palvelujen piiriin taikka muuhun erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaan toimintaan. Tällaista toimintaa voi olla esimerkiksi kunnan tai järjestöjen tuottama nuorisotyö.

Ehdotetun säännöksen taustalla on lastensuojelulain 8 §:n 1 momentti, jossa säädetään kunnan velvollisuudesta järjestää tarvittaessa erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. Lastensuojelulain sääntämiseen johtaneen hallituksen esityksen (HE 252/2006 vp) perusteluissa todetaan, että kunnan on sosiaali- ja terveydenhuoltoa, opetustointia sekä muita lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja järjestäes-

sään ja niitä kehittäessään huolehdittava siitä, että näiden palvelujen avulla tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lasten kasvatuksessa. Lisäksi olisi huolehdittava siitä, että mainittujen palvelujen avulla kyetään saamaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Palveluja järjestettäessä ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin.

Kasvatuksen tukemisella tarkoitetaan laajasti ottaen kaikkia sellaisia eri viranomaisten yhteistyöhön perustuvia toimia, joilla pyritään kehittämään lapsiperheiden ja heidän välittömän arkiympäristönsä mahdollisuuksia edistää lasten suotuisaa kasvua ja kehitystä. Lastensuojelun kannalta on ensisijaisen tärkeitä, että yleiset, kaikille tarkoitetut palvelut tukevat lasten kasvatusta.

Hallituksen esityksen mukaan lastensuojelulain 8 §:n tarkoituksena on, että kaikki ne toimipaikat, joissa luontevasti muutoinkin tavataan lapsia ja lapsiperheitä, voisivat toimia myös vanhempien, huoltajien ja muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden tukena lapsen kasvatuksessa. Palvelujen kehittämisen tavoitteena on myös, että niillä kyetään havaitsemaan milloin lapsi, nuori tai lapsiperhe on erityisen tuen tarpeessa. Säännöksellä pyritään lisäämään muun muassa päivähoitossa ja koulussa toimivien henkilöiden valmiutta ohjata apua tarvitsevia käyttämään erityispalveluja. Edelleen pyritään edistämään lasten ja nuorten kannalta mielekästä, heidän kasvuaan ja kehitystään tukevaa toimintaa.

Lastensuojelulain 8 §:n 1 momentissa mainitaan nimenomaisesti kunnan eri hallintokuntien viranomaisten velvollisuudesta järjestää osana palvelujen kehittämistä ja kasvatuksen tukemista erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia tukevaa toimintaa. Toimintaa voidaan hallituksen esityksen perustelujen mukaan järjestää eri hallintokuntien kuten esimerkiksi koulun ja nuorisotoimen omana toimintana tai hallintokuntien yhteistyönä. Esimerkkeinä tällaisesta toiminnasta hallituksen esityksessä mainitaan muun muassa erilaiset koulunkäynnin tukimuodot, vertaisryhmätoiminta ja perhetyö. Lapsen tai nuoren

osallistuminen säännöksessä tarkoitettuun toimintaan ei perustelujen mukaan edellytä lastensuojelun asiakkuutta. Toimintaan osallistuminen voi perustua esimerkiksi johonkin lapsen tai nuoren kehityksen kannalta riskiolosuhteeksi katsottavaan seikkaan, vaikka se ei vielä olisi vaikuttanut kyseessä olevan lapsen hyvinvointiin.

16 §. *Yhteydenotto opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen saamiseksi.* Pykälässä säädettäisiin, miten yhteydenotto opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen saamiseksi tulisi toteuttaa. Opiskelijat voivat aina itse pyytää päästä vastaanotolle. Ehdotetun lain 11 §:ssä säädettäisiin kaikkia opiskeluhoollon palveluja koskevasta ohjaus- ja tiedottamisveloitteesta.

Käytännössä valtaosa opiskelijoista on ohjautunut oppilashuollon palveluihin opettajan tai muun koulun henkilökunnan jäsenen aloitteesta. Asioita on saatettu käsitellä ensimmäisen kerran oppilashuoltoryhmän kokouksessa, josta asian käsittely on ohjattu pienemmän ryhmän tehtäväksi. Lapset ja heidän vanhempansa ovat saattaneet saada tiedon lapsen asian käsittelystä vasta jälkikäteen.

Ehdotetun lain lähtökohtana olisi, että tieto oppilaan tai opiskelijan mahdollisesta avun tarpeesta kulkisi mahdollisimman nopeasti ja että toiminta olisi avointa ja tapahtuisi pääsääntöisesti opiskelijan ja hänen huoltajansa tietien. Samalla varmistettaisiin, ettei opiskelijan asioita käsitellä sellaisten henkilöiden läsnä ollessa, jotka eivät tarvitse tietoja opiskeluhoollon toteuttamiseksi.

Ehdotetun sääntelyn tavoitteena olisi myös varmistaa, että koulun henkilökunta saisi riittävän ammatillisen tuen ongelmatilanteissa ja toisaalta että asiat aina hoidettaisiin mahdollisimman pienin keinoin. Tarvittaessa opettajilla olisi mahdollisuus saada nopeaa konsulttaatioapua ilman, että opiskelijan asiaa tarvitsisi viedä useamman henkilön käsiteltäväksi. Tiedon nopea kulku opiskeluhoollon psykologille ja kuraattorille aiheuttaisi myös sen, että harkinta siitä, milloin opiskelijan asioissa olisi aiheutta ollen yhteydessä lastensuojeluun, siirtyisi suurelta osin pois opetushenkilökunnalta. Tavoitteena olisi myös, että varhais-

semman puuttumisen avulla voitaisiin vähentää lastensuojelutoimien tarvetta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin oppilaitoksen ja opiskeluhoollon työntekijöiden veloitteesta ottaa viipymättä yhteyttä psykologiin tai kuraattoriin, jos he arvioisivat, että oppilas tai opiskelija tarvitsisi psykologi- tai kuraattoripalveluja sosiaalisten tai psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi tai poistamiseksi. Yhteydenotto tulisi ensisijaisesti tehdä yhdessä oppilaan tai opiskelijan kanssa. Jos yhteydenottoa ei olisi mahdollista tehdä yhdessä, tulisi yhteydenotto kuitenkin toteuttaa viipymättä ja antaa samalla mahdollisten salassapitosäännösten estämättä tiedot, joiden perusteella olisi mahdollista arvioida asian kiireellisyys ja alustava palvelujen tarve. Tästä säädettäisiin 2 momentissa.

Pykälässä säädetty velvoite koskisi koko oppilaitoksen henkilökuntaa sekä kaikkia opiskeluhoollon työntekijöitä. Silloinkin, kun yhteydenottoa ei olisi mahdollista tehdä yhdessä opiskelijan kanssa, tulisi yhteydenotosta viipymättä ilmoittaa opiskelijalle. Lähtökohtaisesti tieto opiskelijalle tulisi aina pyrkiä toimittamaan ennen yhteydenottoa. Jos tämä ei asian kiireellisyyden tai opiskelijan vaikean tavoitettavuuden vuoksi olisi mahdollista, tulisi tieto kuitenkin toimittaa mahdollisimman pian. Opiskelijalla olisi aina halutessaan oikeus päästä selvittämään asiaa siten kuin 15 §:ssä säädettäisiin.

Myös opiskelijan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle olisi aina vastaavin periaattein annettava tieto yhteydenotosta. Tietoa ei kuitenkaan saisi antaa, jos tiedon antamatta jättämiselle olisi laissa säädetty este. Esteestä säädettäisiin lain 18 §:n 2 momentissa. Alaikäinen voisi perustellusta syystä kieltää tietojen antamisen.

Kuten 15 §:ssä on esitetty, vanhemmilla olisi myös mahdollisuus olla itse yhteydessä psykologi- ja kuraattoripalveluiden saamiseksi ja sitä kautta saada lapselle ja perheelle oikeus tarvittavaan keskusteluapuun. Pykälän 3 momentin mukaan myös esimerkiksi lastensuojelun työntekijä, poliisi, nuorisotyöntekijä ja sellainen terveydenhuollon ammattilainen, joka ei kuulu opiskeluhoollon henkilökuntaan, voisi olla tarvittaessa yhteydessä opiskeluhoollon psykologiin tai kuraattoriin.

Sääntelyn tarkoituksena olisi mahdollistaa asioiden nopea käsittely opiskeluhuollon palvelujen piirissä silloin kun opiskelijalle ei olisi tarvetta saada lastensuojelun palveluja. Pienemmän lapsen kohdalla yhteydenottaja voisi olla esimerkiksi erikoissairaanhoidosta vastaava lääkäri. Lääkäriin yhteydenoton perusteella perheelle olisi mahdollista tarjota palveluja varhaisessa vaiheessa. Lähtökohtana olisi, että yhteydenotto psykologi- ja kuraattoripalveluihin tehtäisiin yhteistyössä perheen kanssa siten kuin pykälän 1 ja 2 momentissa säädetään.

Säännöksen yhtenä tavoitteena on siirtää painopistettä palvelutarpeen selvittämisestä nopeasti annettavaan tukeen. Lastensuojelulain velvoite lastensuojelutarpeen selvittämisestä kaikissa uusissa lastensuojelussa vireille tulleissa tapauksissa yhdistettynä siihen, ettei opiskeluhoollissa ole ollut tarjolla riittäviä palveluja, on johtanut siihen, että lastensuojelutarpeen selvityksiä tehdään runsaasti sellaisissakin tapauksissa, joissa lastensuojelun tarvetta ei ole ja lasta olisi mahdollista nopeasti auttaa huomattavasti kevyemmin toimenpitein. Suomen kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailusta vuonna 2011 käy ilmi, että kaikista niistä lapsista, joiden asia oli tullut uutena vireille lastensuojelussa 41,3 %:ssa on päädytty lastensuojelutarpeen selvittämisen jälkeen siihen, ettei ole perustetta lastensuojelun asiakkuuteen. Sosiaali- ja terveysministeriön asettaman lastensuojelun selvitysyhmän työn aikana on käynyt ilmi, että lapset itse ovat kokeneet, ettei lastensuojelutarpeen selvitys ole se, mitä tulisi ensimmäisenä auttamisen tapana tehdä. Lapset toivovat myös, ettei asioita käsittelevä työntekijä kaiken aikaa vaihtuisi.

Huolellisesti tehty lastensuojelutarpeen selvitys muodostaa hyvän pohjan lastensuojelun työskentelylle ja auttaa ohjaamaan perheitä tarkoituksenmukaisten palvelujen piiriin silloinkin kun tarvetta asiakkuuteen ei ole. Käytäntö on kuitenkin osoittanut, että selvityksen tekeminen on monissa tapauksissa turhan raskas toimenpide ja saattaa viivästyttää ohjautumista oikeiden palvelujen piiriin. Lapsen kannalta merkityksellisintä on,

että apua on saatavilla nopeasti silloin kun sitä tarvitaan.

Lastensuojelulain 26 §:n 2 momentin mukaan sosiaalityöntekijän on viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä ilmoituksen tai vastaavan yhteydenoton vastaanottamisesta ratkaistava, onko asian vireille tulon johdosta ryhdyttävä 27 §:ssä tarkoitettun lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen vai onko asia selvästi luonteeltaan sellainen, ettei se johda toimenpiteisiin. Jos lastensuojelu arvioisi, että lapsen tai nuoren asiaa voitaisiin riittävästi auttaa opiskeluhoollon keinoin, voitaisiin katsoa, että ilmoitus on luonteeltaan sellainen, ettei se johda toimenpiteisiin. Jos myöhemmin ilmeni, etteivät keinot ole riittävät, tulisi välittömästi ottaa yhteyttä lastensuojeluun siten kuin lastensuojelulain 25 ja 25 a §:ssä säädetään.

17 §. *Terveydenhoitajan ja lääkärin tavoitettavuus koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa.* Terveydenhoitajan työaika koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa on järjestettävä siten, että opiskelija voi tarvittaessa päästä terveydenhoitajan vastaanotolle myös ilman ajanvarausta. Säännöksellä halutaan korostaa opiskelijoiden mahdollisuutta päästä terveydenhoitajan vastaanotolle myös muulloin kuin määräaikaisten terveystarkastusten yhteydessä. Matalan kynnyksen periaatteen mukaisesti on tarkoituksenmukaista saada yhteys ammattihenkilöön huolten tai ongelmien ollessa vielä pieniä. Pienillä koululaisilla tarve saada usein tavata terveydenhoitajaa voi olla merkki taustalla olevista suuremmistakin ongelmista. Avoimia vastaanottoja koskeva suositus on sisältynyt Kouluterveydenhuollon oppaaseen vuodesta 2002. Tuoreiden seurantatulosten mukaan 90 % terveyskeskuksista järjestää jo nyt kouluterveydenhuollossa avoimia vastaanottoja ja 82 % puhelinajan.

Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluu sairaanhoito ja tämän vuoksi säännökset hoitoon pääsystä koskevat myös opiskeluterveydenhuoltoa. Terveydenhuoltolain mukaan opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus saada arkipäivisin virka-aikana välittömästi yhteys opiskeluterveydenhuoltoon. Hoidon tarpeen arviointi ja hoidon tarpeen arvioinnin yhteydessä lääketieteellisesti tai hammaslää-

ketieteellisesti tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä terveydenhuoltolain 51 §:n mukaisesti opiskeluterveydenhuollossa tai jos se ei ole mahdollista, niin muussa terveyskeskuksen toimipisteessä. Kyseisen terveydenhuoltolain säännöksen soveltamisessa opiskeluterveydenhuoltoon on esiintynyt epäselvyyttä, joten hoitoon pääsyyn on kiinnitettävä huomiota.

18 §. *Opiskelijan ja hänen laillisen edustajansa asema opiskeluhuollossa.* Tämä pykälä kohdentuisi erityisesti ehdotetun lain 5 §:ssä tarkoitettuun yksilökohtaiseen opiskeluhuoltotyöhön, jota toteutetaan oppilaitoksessa opetussuunnitelman mukaisesti monialaisena, ja josta laaditaan 20 §:ssä tarkoitettu opiskeluhuoltokertomus. Pykälän tarkoituksena on korostaa alaikäisen tai muutoin vajaanlaisen opiskelijan omaa asemaa opiskeluhuoltotyössä.

Onnistunut opiskelu edellyttää, että motivaatio ja muut edellytykset opintosuoritukseen ovat iästä riippumatta juuri opiskelijalla itsellään, vaikka hänen huoltajansa ja läheisensä voivatkin myönteisessä tapauksessa ohjata ja tukea häntä niissä. Myös oppimisen terveydelliset, psykologiset tai sosiaaliset esteet ovat korostetun henkilökohtaisia. Opiskeluhuollon ensisijainen tehtävä onkin selvittää juuri yhdessä opiskelijan itsensä kanssa tällaisia esteitä sekä etsiä keinoja, joilla niitä voidaan lievittää tai poistaa.

Siitä, missä määrin huoltajien tulisi osallistua alaikäisen opiskelijan opiskeluhuoltoasian käsittelyyn, ei ole mahdollista säätää yksiselitteisesti. Alaikäisen asemaan vaikuttavat lukuisat eri säännökset ja oikeusperiaatteet, joiden nojalla opiskeluhuollon työntekijöille jää väistämättä tapauskohtaista harkintavaltaa ja -vastuuta. Tässä pykälässä säädetään tuon harkinnan perusteista.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/1983, jäljempänä lapsenhuoltolaki) on perussäännökset siitä, mitä vastuita ja oikeuksia huoltajalla on suhteessa alaikäiseen. Lain 1 §:ssä säädetään siitä, mitä lapsen huollolla tarkoitetaan. Säännöksen mukaan lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata

myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.

Lapsenhuoltolain 4 § sitoo puolestaan huoltajan tehtävät lain 1 §:ään seuraavasti: ”Lapsen huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi siten kuin 1 §:ssä säädetään. Tässä tarkoituksessa huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista. Ennen kuin huoltaja tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa, hänen tulee keskustella asiasta lapsen kanssa, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon sekä asian laatuun nähden on mahdollista. Päätöstä tehdessään hänen on kiinnitettävä huomiota lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin. Huoltaja edustaa lasta tämän henkilöä koskevissa asioissa, jollei laissa ole toisin säädetty”.

Lapsenhuoltolakia sovellettaessa on lisäksi otettava huomioon lapsen oikeuksien yleis-sopimuksen (Sopimussarja 60/1991)12 artikla, jonka mukaan alaikäistä on kuultava kaikissa häntä koskevissa asioissa sekä otettava hänen mielipiteensä huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Myös Suomen perustuslain (731/1999) 6 § 2 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Nämä perus- ja ihmisoikeussäännökset luovat perustan myös alaikäisiä koskevalle uudelle lainsäädännölle, jonka on toteutettava niissä säädetyt oikeusperiaatteet.

Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä alaikäisen asemasta ja oikeuksista suhteessa huoltajaansa on erityissäännökset, joissa edellä tarkoitettu lapsen itse- ja myöntämääräämis-oikeus on otettu huomioon. Esi-koululaisia koskevaan neuvolatyöhön, koulu-

ja opiskeluterveydenhuoltoon sekä opiskeluhuollon psykologien työhön sovelletaan lakia potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992, jäljempänä potilaslaki). Opiskeluhuollon kuraattoreiden yksilökohtaisessa asiakastyössä puolestaan sovelletaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia (812/2000, jäljempänä sosiaalihuollon asiakaslaki).

Pykälän 1 momentissa korostetaan, että yksilökohtainen opiskeluhuolto on nimenomaan työtä, jota tehdään opiskelijan tueksi opiskelijan omalla suostumuksella ja tarpeen mukaan yhteistyössä hänen huoltajiensa kanssa. Säännöksen tarkoituksena on selkiyttää sitä, ettei yksilökohtainen opiskeluhuolto ole luonteeltaan opettajan työnohjausta eikä suoranaisesti liity erityisopetuksen järjestämiseen taikka kurinpitoseuraamusten harkintaan. Tarkoituksena on myös korostaa opiskelijan itsenäistä asemaa opiskeluhuollon asiakkana suhteessa hänen huoltajaansa tai muuhun lailliseen edustajaansa tilanteissa, joissa opiskelija on riittävän kehittänyt arvioimaan käsiteltävänä olevaa asiaansa ja otamaan itsenäisesti vastuun siitä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin alaikäisen tai muutoin vajaavaltaisen opiskelijan oikeudesta kieltää huoltajaansa tai laillista edustajaansa osallistumasta opiskeluhuoltoasiansa käsittelyyn tai antamasta tälle opiskelijaa koskevia salassa pidettäviä tietoja. Tämä kieltäminen olisi kuitenkin harkinnanvarainen. Harkinnassa otettaisiin huomioon opiskelijan ikä, kehitystaso ja muut henkilökohtaiset ominaisuudet sekä arvio siitä, olisiko kiellon noudattaminen selvästi vastoin vajaavaltaisen omaa etua. Esiopetusikäisten kohdalla tämän kieltäoikeuden soveltaminen olisi hyvin harvinaista.

Vastaava säännös on alaikäistä koskeva sosiaalihuollon asiakaslain 11 §:n 3 momentti, jota sosiaalihuollon tehtävissä toimivat ovat tottuneita soveltamaan, ja joka koskisi ehdotetun lain mukaan opiskeluhuollon kuraattoreita. Potilaslain 7 §:n mukaan alaikäisellä potilaalla on oikeus päättää itse hoidostaan, jos hän ikänsä ja kehitystasonsa perusteella on kypsä siihen. Näissä tilanteissa hänellä on potilaslain 9 §:n 2 momentin mukaan myös ehdoton oikeus kieltää antamasta potilastieto-

ja huoltajalleen. Näidenkin säännösten pohjalta arvio alaikäisen määräämisoikeudesta tehdään asia- ja tilannekohtaisesti. Arvion siitä, olisiko kiellon noudattaminen selvästi vastoin vajaavaltaisen omaa etua, tekisi opiskeluhuollon henkilöstöön kuuluva sosiaaliterveydenhuollon ammattihenkilö.

19 §. *Yksittäistä opiskelijaa koskevan opiskeluhuoltoasian käsittely.* Pykälän tarkoitus on selkiyttää sitä, keillä opetustoimissa taikka opiskeluhuollossa toimivilla olisi oikeus osallistua 5 §:ssä tarkoitettujen yksilökohtaisen opiskeluhuoltoasian käsittelyyn. Tämä on välttämätöntä, koska tällöin opiskelijan asiaa käsitellään monialaisessa yhteistyössä, jonka edellytyksenä on myös arkaluonteisten ja luottamuksellisten tietojen luovuttaminen eri ammattiryhmien edustajien kesken.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä, ketkä lain nojalla olisivat oikeutettuja osallistumaan yksilökohtaisen opiskeluhuoltoasian käsittelyyn. Tarkoituksena on, että yksilökohtainen opiskeluhuolto toteutettaisiin tilannekohtaisesti kootussa suppeassa asiantuntijaryhmässä, josta säädettäisiin 14 §:n 4 momentissa. Siihen kuuluisivat kulloisenkin tarpeen mukaan joitakin seuraavista kyseisen oppilaitoksen opiskeluhuolto toteuttavista henkilöistä: terveydenhoitaja, lääkäri, kuraattori, psykologi, opinto-ohjaaja ja opiskelijan ryhmänohjaaja tai muu siinä tilanteessa opiskelijan kannalta keskeinen opettaja. Heille tulisi määritellä käyttöoikeus 20 §:n 3 momentissa tarkoitettuun opiskeluhuoltokertomukseen. Ryhmän valitsemaa vastuuhenkilöä koskisi myös 20 §:ssä tarkoitettu kirjaamisvelvoite.

Asiantuntijaryhmän kokoaisi tilannekohtaisesti se opiskeluhuollon tai oppilaitoksen henkilökunnan edustaja, jolle asian selvittäminen työtehtävien perusteella kuuluisi. Usein ryhmän kokoaisi opiskeluhuollon kuraattori, mutta esimerkiksi terveydenhoitaja voisi koota ryhmän silloin kun asia koskisi terveyttä tai terveydenhuolto. Myös oppilaitoksen opinto-ohjaaja tai erityisopettaja voisi tarvittaessa koota ryhmän.

Ryhmällä ja sen jäsenillä olisi oikeus konsultoida juuri kulloisenkin asian kannalta tärkeää yksittäistä asiantuntijaa, kuten esimerkiksi tietyn erikoisalalan lääkäriä tai päihde-

huollon asiantuntijaa, ja luovuttaa hänelle konsultoinnin kannalta välttämättömiä tietoja siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, jäljempänä julkisuuslaki) 26 §:n 3 momentissa säädetään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, millä edellytyksellä muita tahoja voitaisiin kutsua osallistumaan yksilökohtaisen opiskeluhoitoasian käsittelyyn. Koska yksilökohtainen opiskeluhoito on opiskelijalle ja hänen lailliselle edustajalleen vapaaehtoista palvelua, ei sitä voida toteuttaa vastoin opiskelijan tai, ellei hänellä ole edellytyksiä ymmärtää asian merkitystä, hänen laillisen edustajansa suostumusta. Tästä syystä asian käsittelyynkään ei voida kutsua muita yksityishenkilöitä tai asiantuntijoita kuin niitä, joiden osallistumiseen asianmukainen suostumus on saatu. Säännöksessä korostetaan, että suostumuksen on oltava tapauskohtaisesti yksilöity ja kirjallinen.

Jos opiskelija tai huoltaja osallistuu asian käsittelyyn monialaisen asiantuntijaryhmän kokouksessa, heillä saattaa olla intressi kutsua tuekseen joku läheinen henkilö - kuten asuinkumppani - taikka asiantuntija. Tämä olisi sallittua, jos opiskelijalta, tai tilanteen niin vaatiessa hänen huoltajaltaan saadaan kirjallinen suostumus siihen sekä siihen, että kutsutuille on oikeus antaa tilanteen selvittämisen kannalta olennaiset salassa pidettävätkin tiedot.

20 §. Opiskeluhoillon kertomukset. Pykälässä säädettäisiin veloitteesta kirjata opiskeluhoillon kertomuksiin keskeiset tiedot, jotka kertyvät toteutettaessa 5 §:ssä tarkoitettua yksilökohtaista opiskeluhoitoa. Kirjaisvelvollisuus ei koskisi sellaisia tietoja, jotka tallennetaan koulujen ja oppilaitosten ylläpitämiin oppilas- ja opiskelijarekistereihin opetuksen tai koulutuksen järjestämiseksi ja toteuttamiseksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin selvyden vuoksi siitä, että koulu- ja opiskelu-terveydenhuollon henkilöstö sekä muut terveydenhuollon ammattihenkilöt kirjaavat yksilötapaamisissa kertyvät potilastiedot potilasasiakirjoihin. Muita tällaisia terveydenhuollon ammattihenkilöitä olisivat ainakin opiskeluhoillon psykologit. Potilasasiakirjoihin tallennettavista tiedoista ja niiden kä-

sittelystä säädetään yksityiskohtaisesti potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 12 §:ssä ja sen nojalla annetuissa säännöksissä. Sen sijaan niihin kirjauksiin, jotka terveydenhuollon ammattihenkilöt tekevät pykälän 3 momentissa tarkoitettuun opiskeluhoitokertomukseen, sovellettaisiin tätä lakia. Lisäksi 2 momentissa säädettäisiin, että opiskeluhoillon kuraattorit kirjaavat opiskelijoiden yksilötapaamisissa kertyvät asiakastiedot opiskeluhoillon kuraattorin asiakaskertomukseen, johon sovelletaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, jäljempänä sosiaalihuollon asiakaslaki) säännöksiä. Sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista ei ole toistaiseksi kattavaa lainsäädäntöä, mutta sosiaalihuollon asiakaslaissa on yksityiskohtaiset säännökset tietojen salassa pidosta ja niiden luovuttamisesta edellytyksistä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin kirjaisvelvollisuudesta silloin, kun 14 §:ssä tarkoitettussa opiskeluhoillon monialaisessa asiantuntijaryhmässä selvitetään yksittäisen opiskelijan opiskeluhoillon tarvetta, tai kun sen jäsenet toteuttavat jo suunniteltuja ja sovitettuja yksilöllisiä opiskeluhoillon tukitoimia. Asiantuntijaryhmän vastuuhenkilön olisi kirjattava ryhmän toimintatavoitteiden kannalta välttämättömät opiskelijaa koskevat tiedot opiskeluhoitokertomukseen. Myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet voisivat tehdä kirjauksia salassapitosäännösten estämättä.

Opiskeluhoitokertomuksen tarkoituksena olisi turvata se, että opiskeluhoillon tarpeen selvitysprosessi ja sen pohjalta toteutetut toimenpiteet sekä niiden perusteet dokumentoidaan asianmukaisesti. Tämä on tärkeää yhtäältä, jotta opiskeluhoillon kulloinenkin tilannearvio ja sen pohjalta tehty suunnitelmat ja toimenpiteet voidaan perustaa loogisesti kaikkiin tarpeellisiin ja saatavilla oleviin asiatietoihin. Toisaalta kaikkien osapuolten, erityisesti opiskelijan, oikeusturvan kannalta on välttämätöntä, että tiedot niistä säilyvät tallennettuina ja muuttumattomina myös mahdollisten tulevaisuudessa toteutettavien selvitysten ja toimenpiteiden pohjaksi.

Koska yksilökohtaisessa opiskeluhoitossa kertyvät tiedot ovat arkaluonteisia henkilötie-

toja, niiden käsittelystä on säädettävä lain tasolla. Nyt tällaisia tietoja kirjataan ja käsitellään oppilaitoksissa vaihtelevin käytännöin, eivätkä niitä koskevat tietosuojakäytännöt vastaa lainsäädännön vaatimuksia.

Kun yksilökohtaisen opiskeluhoollon tarvetta selvitetään ja sitä toteutetaan monialaisena yhteistyönä, vaihdetaan käytännössä eri rekistereihin tallennettuja arkaluonteisia tietoja eri rekisterinpitäjien kesken. Tuo tietojen vaihto toteutetaan opiskelijan oman intressin vuoksi. Jos näitä tietoja ei kootusti dokumentoida yksilökohtaisen opiskeluhoollon tarpeisiin, ei tuo salassa pidettävä, rekisterinpitäjältä toiselle luovutettu tieto hyödytäkään niitä opiskelijan tarpeita, joiden vuoksi se on annettu. Näin käy erityisesti tilanteissa, joissa prosessissa mukana olleet työntekijät myöhemmin vaihtuvat, taikka ovat poissa työstään esimerkiksi vuosiloman tai sairauden vuoksi.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin niistä tiedoista, joita opiskeluhoollotkertomukseen tallennetaan. Niitä olisivat yksittäisen opiskelijan nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä alaikäisen tai muutoin vajaanoppilaan tai opiskelijan huoltajan tai muun laillisen edustajan nimi ja yhteystiedot sekä seuraavat asiakkuutta koskevat tiedot:

- asiakkuuden aihe ja asian vireillepanija,
- opiskelijan tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet,
- tiedot asian käsittelystä opiskeluhoolloryhmän tai asiantuntijaryhmän kokouksessa, kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa, kokouksessa tehdyt päätökset, päätösten toteuttamissuunnitelma sekä toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot,
- toteutetut toimenpiteet
- kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa.

Jos sivulliselle annetaan opiskeluhoollotkertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan olisi lisäksi merkittävä, mitä tietoja, kenelle sivulliselle ja millä perusteella on luovutettu.

Nämä 4 momentissa tarkoitetut opiskeluhoollotkertomukseen sisältyvät tiedot ovat sellaisia opiskeluhoollon tietoja, joiden käsittelystä, kuten salassa pidosta ja luovuttamisen edellytyksistä, tässä laissa säädettäisiin.

21 §. Opiskeluhoollon rekisterit. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin oppilaitosten opiskeluhoollon tämän lain perusteella perustettavista henkilörekistereistä ja niihin tallennettavista tiedoista. Sen mukaan koulutuksen järjestäjä ylläpitäisi rekisterinpitäjänä monialaisen yksilökohtaisen opiskeluhoollon rekisteriä (opiskeluhoollotrekisteri). Rekisteriin on tarkoitus tallentaa oppilaitoksen yksilökohtaisessa opiskeluhoollon laadittavat opiskeluhoollotkertomukset sekä muut yksilökohtaisen opiskeluhoollon asiassa saadut tai laaditut asiakirjat. Rekisterinpitäjän olisi nimettävä rekisterille vastuhenkilö, jonka olisi määriteltävä tapauskohtaisesti käyttöoikeudet saottuun rekisteriin tallennettaviin tietoihin.

Pykälän 2 momentissa todettaisiin selkeyden vuoksi myös se, mitkä yksilökohtaisen opiskeluhoollon rekisterit kuuluvat muiden opiskeluhoollon palveluista vastaavien tahojen rekistereihin. On tärkeää, että kaikille monialaisen opiskeluhoollon osapuolille on selvää, mitkä tiedot ja mitkä rekisterit kuuluvat kenenkin rekisterinpitäjän rekistereihin. Erityisen tärkeää se on niiden sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden työssä, jotka kirjaavat tietoja sekä opiskeluhoollotkertomukseen että oman alansa potilas- tai asiakaskertomukseen. Myös opettajan yksittäistä opiskelijaa koskevat kirjaukset voivat kuulua koulun oppilasrekisteriin tai opiskeluhoollotrekisteriin.

Säännöksen mukaan lain 20 §:n 2 momentissa tarkoitetut potilasasiakirjat tallennetaan terveydenhuollon rekisteriin, jonka rekisterinpitäjänä toimii palvelun järjestänyt terveyskeskus tai 10 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa koulutuksen järjestäjä. Vastaavasti 20 §:n 2 momentissa tarkoitetut opiskeluhoollon kuraattorin asiakaskertomukset tallennetaan opiskeluhoollon kuraattorin asiakasrekisteriin, jonka rekisterinpitäjänä toimii palvelun järjestänyt kunnan toimielin tai 10 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa koulutuksen järjestäjä.

Yksityisessä tai valtion perusopetuksessa olevat oppilaat saavat psykologi- ja kuraattoripalvelut opetuksen järjestäjän toimesta. Näissä tapauksissa opetuksen järjestäjä toimii myös asianomaisten rekistereiden pitäjänä. Koska yksityisessä ja valtion perusopetuk-

nessa olevat oppilaat siirtyisivät kunnan järjestämien psykologi- ja kuraattoripalvelujen piiriin vasta vuoden 2015 alusta lukien, on tarpeen säätää koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta ylläpitää tässä mainittuja rekistereitä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tilanteesta, jossa koulutuksen järjestäjä poikkeuksellisesti toimisi opiskeluhoillon potilasrekisterin tai opiskeluhoillon kuraattorin asiakasrekisterin rekisterinpitäjänä. Tällöin koulutuksen järjestäjän olisi nimettävä kyseisen alan ammattihenkilö vastuuhenkilöksi huolehtimaan sanottuun toimintaan liittyvien tietojen rekisterinpidosta. Vastuuhenkilö päättäisi myös rekisteriin sisältyvien tietojen luovuttamisesta tilanteissa, joissa niitä pyytävällä olisi lakiin perustuva oikeus tietoja saada.

Koulutuksen järjestäjä ei saisi käyttää pykälässä tarkoitettuihin rekistereihin sisältyviä tietoja muuhun tarkoitukseen kuin kyseisen yksilökohtaisen opiskeluhoillon palvelun järjestämiseen ja toteuttamiseen, ellei muualla laissa toisin säädetä. Yksityiselämän ja luottamuksensuojan turvaamiseksi opiskeluhoilossa eivät hallintopäätöksiä oppilaitoksessa tekevät henkilöt voisi olla jäseninä monialaisessa asiantuntijaryhmässä, eikä heille voitaisi antaa käyttöoikeuksia tässä pykälässä tarkoitettun opiskeluhoiltorekisterin tietoihin. Esimerkiksi erityisopetusta koskevaa tai kurrinpidollista päätöstä varten heillä olisi oikeus saada niitä vain siinä määrin kuin muitakin salassa pidettäviä tietoja lain tai suostumuksen nojalla.

Informatiivisuuden vuoksi pykälän 4 momentissa todettaisiin, että opiskeluhoillon rekistereihin tallennettavien tietojen käsittelyssä noudatettaisiin julkisuuslain (621/1999) säännöksiä ja henkilötietolain (523/1999) säännöksiä.

Perusopetuslain 16 a §:n mukaisen tehostetun tuen eri vaiheiden käsittelyn jälkeen oppilaalle pedagogiseen arvioon pohjautuva tehostettu tuki kirjataan oppilaalle laadittavaan oppimissuunnitelmaan. Sekä pedagoginen arvio että oppimissuunnitelma tallennetaan oppilasrekisteriin. Erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä perusopetuslain 17 §:n mukainen kirjallinen päätös. Sitä ennen oppilaasta tehtävä pedagoginen

selvitys tallennetaan niin ikään oppilasrekisteriin.

22 §. *Opiskeluhoiltorekisteriin sisältyvien tietojen salassapito.* Pykälässä säädettäisiin yksilökohtaisessa opiskeluhoilossa toimivien salassapitovelvoitteista, sekä perusteista, joiden nojalla niistä voisi tai tulisi poiketa. Säännöstä on tarkoitus soveltaa julkisuuslaisissa sekä sosiaali- ja terveydenhuollon erityislainsäädännössä säädettyjen salassapitosääntösten ohella, niitä täydentävänä. Syynä siihen, että tähän lakiin ehdotetaan otettavaksi erilliset salassapitosäännökset, osin viittauksina, on se, että opetustoimessa työskentelee ja sen tehtävien hoitoon osallistuu kymmeniä tuhansia työntekijöitä. Heille yleislainsäädäntöön sisältyvät salassapitosäännökset ovat tuntemattomia, ja niiden soveltaminen omassa työssä on siksi vaikeaa.

Samassa tarkoituksessa jo edellä 21 §:ään on sisällytetty säännökset siitä, että opiskeluhoillon kuraattoreiden asiakastapaamisissa liittyviin ja niistä kirjattaviin tietoihin sovelletaan sosiaalihuollon asiakaslain säännöksiä, ja että terveydenhuollon ammattihenkilöt kirjaavat oman ammatillisen tehtävänsä mukaisissa yksilötapaamisissa kertyvät tiedot potilaslain 12 §:ssä tarkoitettuihin potilasasiakirjoihin, joiden käsittelyssä noudatetaan sen nojalla annettuja säännöksiä. He kirjaisivat kuitenkin opiskelijan tietoja myös opiskeluhoitokertomukseen siltä osin, kuin he toimivat opiskeluhoillon asiantuntijaryhmän jäsenenä. Tältä osin myös heitä koskevat salassapitovelvoitteet sekä oikeus poiketa niistä määräytyisivät tämän ja 23 §:n perusteella. Säännös olisi siten osittain informatiivinen, osin myös oikeutta luova.

Pykälän 1 momentin mukaan 21 §:n 1 momentissa tarkoitettuun opiskeluhoiltorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskeva yksittäistä opiskelijaa taikka muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:ssä säädetään. Kyseessä olevat tiedot olisivat käytännössä luonteeltaan henkilötietolain 11 §:ssä tarkoitettuja arkaluonteisia tietoja. Henkilötietolain oikeusvaikutukset ulottuvat kuitenkin vain henkilörekistereihin tallennettuihin tietoihin. Momentissa tarkoitettut tiedot on säädetty salassa pidettä-

viksi julkisuuslain 24 §:n lukuisissa eri kohdissa. Niistä käytännössä keskeisimpiä opiskeluhollossa olisivat kohdat 22,25 ja 29–32. Tällä säännöksellä olisi tarkoitus osoittaa ja tarkentaa opiskeluhollossa toimiville, lukuisten eri ammattialojen edustajille, minkälaiset heidän opiskeluhooltoon liittyvässä toiminnassaan kertyvät, opiskeluhollossa rekisteriin tallennetut tiedot ovat salassa pidettäviä.

Pykälän 2 momentissa on säädetty siitä henkilöpiiristä, joita salassapitovelvollisuus koskisi. Sen mukaan salassapitovelvollisia olisivat oppilaitoksen henkilöstö, opiskeluhoitopalveluja toteuttavat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt taikka niiden toimeksiannosta tai muutoin niiden lukuun opiskeluhollossa toimenpiteisiin osallistuvat ammattihenkilöt, opetusharjoittelua suorittavat ja muut opetuksen tai yksilökohtaisen opiskeluhollossa toteutukseen osallistuvat henkilöt sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet. He eivät säännöksen mukaan saa antaa sivullisille yksilökohtaisen opiskeluhollossa asiakirjoihin sisältyviä salassa pidettäviä tietoja, jos ei siihen ole asianomaisen henkilön tai, ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen laillisen edustajansa kirjallista, yksilöityä suostumusta. Lisäksi tiedot saisi luovuttaa, jos siihen oikeuttaisi lainsäännös.

Pykälän 3 momentissa selvennettäisiin sivullisen käsite. Salassapitovelvoite ulottuu vain sivulliseen, ei samaa opiskeluhoitoasiasta hoitavaan henkilöön. Sivullisella tarkoitetaan henkilöä, joka ei osallistu asianomaisen opiskelijan yksilökohtaisen opiskeluhollossa tarpeen selvittämiseen tai sen toteutukseen taikka niihin liittyviin tehtäviin.

Pykälän 4 momentissa viitattaisiin julkisuuslain 22 §:ssä säädettyyn asiakirjasalassapitovelvoiteeseen sekä 23 §:ssä säädettyyn vaihtolovelvollisuuteen ja hyväksikäyttökieltoon. Niistä ilmenee, mitä salassapitovelvoitteet asiallisesti merkitsevät.

Julkisuuslain 22 § määrittelee asiakirjasalassapitovelvoiteen seuraavasti: Viranomaisen asiakirja on pidettävä salassa, jos se tässä tai muussa laissa on säädetty salassa pidettäväksi tai jos viranomainen on määrännyt sen sa-

lassa pidettäväksi taikka jos se sisältää tietoja, joista on lailla säädetty vaihtolovelvollisuus. Salassa pidettävää viranomaisen asiakirjaa tai sen kopiota tai tulostetta siitä ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle eikä antaa sitä teknisen käyttöyhteyden avulla tai muulla tavalla sivullisen nähtäväksi tai käytettäväksi.

Vaihtolovelvollisuus merkitsee julkisuuslain 23 §:n 1 momentin mukaan, että viranomaisen palveluksessa oleva samoin kuin luottamustehtävää hoitava ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutakaan viranomaisessa toimissaan tietoonsa saamaa seikkaa, josta lailla on säädetty vaihtolovelvollisuus. Vaihtolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa seikkaa ei saa paljastaa senkään jälkeen, kun toimita viranomaisessa tai tehtävän hoitaminen viranomaisen lukuun on päättynyt. Säännöksen 2 momentissa vaihtolovelvollisten piiriä laajennetaan merkittävästi. Säännös ulottaa asiakirjoihin liittyvän salassapitovelvollisuuden koskemaan myös sellaisia tietoja, joita ei ole kirjattu mihinkään, mutta jotka tallennettuina opiskeluhoitokertomukseen tai muihin opiskeluhollossa rekistereihin olisivat salassa pidettäviä. Kysymyksessä olisi siten sellaiset tiedot, jotka henkilö olisi saanut selvittäessään opiskeluhollossa tarvetta tai toteuttaessaan jotain opiskeluhollossa toimenpiteitä, ja jotka olisivat salassa pidettäviä asiakirjaan tallennettuina. Tämä salassapitovelvoite kattaa käytännössä enemmän tietoja kuin asiakirjasalassapitovelvoite, koska kaikkia arkaluonteisia tietoja, joita opiskeluhollossa kertyy, ei koskaan tallenneta asiakirjoihin.

Hyväksikäyttökielto puolestaan merkitsee julkisuuslain 23 §:n 3 momentin mukaan sitä, ettei henkilö saa käyttää salassa pidettäviä tietoja omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi.

23 §. Oikeus poiketa salassapitovelvoitteista. Pykälän 1 momentissa viitattaisiin julkisuuslain 7 lukuun. Siinä säädetään lukuisia perusteita, joilla viranomaiset saavat poiketa salassapitovelvoitteistaan.

Lisäksi 2 momentissa säädetäisiin erityisestä perusteesta, jolla salassapitovelvoitteista voitaisiin poiketa. Säännöksen mukaan yk-

silökohtaiseen opiskeluhooltoon osallistuvilla olisi oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä opiskeluhoollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen opiskeluhoillon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi. Tämä oikeus olisi riippumaton salassapitovelvollisuudesta.

Jos opiskelija siirtyisi toisen koulutuksen järjestäjän koulutukseen, on aikaisemman koulutuksen järjestäjän pyydettävä opiskelijan taikka, ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa suostumus siihen, että uudelle koulutuksen järjestäjälle voidaan siirtää opiskeluhoillon asiakasrekistereistä sellaiset salassa pidettävätkin tiedot, jotka ovat välttämättömiä koulutuksen järjestämisen tai opiskeluhoillon jatkuvuuden kannalta. Perusopetuslain 40 §:n 4 momentin mukaan opetuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä toimitettava uudelle opetuksen järjestäjälle oppilaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot. Tämä säännös ehdotetaan muutettavaksi niin, että se koskisi tilanteita, joissa alle 18-vuotias siirtyy lukioon tai ammatilliseen koulutukseen. Muiden opiskelijoiden osalta tietojen siirto olisi siten suostumuksen varaista.

4. luku Ohjaus ja valvonta

24 §. Valtakunnallinen ohjaus. Pykälässä säädettäisiin opiskeluhoillon valtakunnallisesta ohjauksesta, josta Opetushallitus ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastaavat yhteistyössä. Perusopetuslain 14 §:n lukiolain 10 §:n ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 13 §:n mukaan Opetushallitus päättää kodin, koulun ja oppilaitoksen yhteistyön ja opiskeluhoillon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskeluhoillon tavoitteista osana opetussuunnitelman perusteita. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi viittaussäännös mainittuihin lainkohtiin, jolloin käytäntö säilyisi nykyisenä eikä samasta asiasta säädettäisi samanaikaisesti useissa eri laeissa.

Pykälän 2 momentin mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ohjaisi ja kehittäisi 7 ja

8 §:ssä tarkoitettuja opiskeluhoitolpalveluja voimassa olevien säädösten, seurantatietojen ja uuden tutkimustiedon avulla. Se tekisi ehdotuksia toimintatapojen kehittämiseksi ja henkilöstön osaamisen vahvistamiseksi. Opetushallitus on yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa julkaissut alkusyksystä 2012 sähköisen oppilas- ja opiskelijahuollon oppaan. Opasta kehitetään ja päivitetään tukemaan opiskeluhoitolain toimeenpanoa.

25 §. Opiskeluhoillon seuranta ja arviointi. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi opiskeluhoillon seurannasta ja arvioinnista. Opetushallituksesta annetun lain (182/1991) 2 §:n mukaan Opetushallituksen tehtävänä on vastata toimialaansa kuuluvan koulutuksen kehittämisestä, edistää koulutuksen tuloksellisuutta sekä seurata koulutuksen järjestämistä. Osana tätä laissa säädettyä perustehtävää Opetushallitus yhdessä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa seuraisi opiskeluhoillon toteutumista ja vaikuttavuutta valtakunnallisesti. Seurantakeinona käytettäisiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen joka toinen vuosi tekemiä kouluterveyskyselyjä, avoterveydenhuollon hoitoilmoitustietoja sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Opetushallituksen yhteistyössä toteuttamia selvityksiä peruskoulun, lukion ja ammatillisten oppilaitosten terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä. Näiden selvitysten tulokset julkaistaan sähköisessä nk. TEA-viisarissa, jossa on jo saatavissa trenditietoja eri vuosilta sekä oppilaitoskohtaisia tietoja. Jatkossa seuranta ulotettaisiin myös esiopetukseen.

Pykälän 2 momentin mukaan myös koulutuksen järjestäjän olisi arvioitava opiskeluhoillon toteutumista ja vaikuttavuutta yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa sekä osallistuttava ulkopuoliseen opiskeluhoiltoa koskevaan arviointiin. Arvioinnin keskeiset tulokset olisi julkaistava. Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava, että tulokset saatetaan myös opiskelijoiden sekä huoltajien tietoon ja että niitä käytetään toiminnan kehittämiseen.

Arviointi voitaisiin toteuttaa osana oppilaitoksen muuta toimintaa tai se voitaisiin toteuttaa myös ulkopuolisen toimijan kautta. Tarkoituksena on, että arviointia ja tietojen

keruuta ja niiden kehittämistä koordinoidaan opetus- sekä sosiaali- ja terveystoimen yhteistyönä. Arviointiin liittyvä tietojen luovutus ei koskisi henkilötietoja.

Pykälän 3 momentin mukaan koulutuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä toimitettava Opetushallitukselle sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle opiskeluhuollon valtakunnallisen arvioinnin, kehittämisen, tilastoinnin ja seurannan edellyttämät tiedot. Tiedot olisi luovutettava ilman henkilötietoja.

26 §. Opiskeluhuollon valvonta. Pykälässä säädettäisiin opiskeluhuollon valvonnasta. Tässä yhteydessä valvonnalla tarkoitetaan sekä toimijoiden oman toiminnan valvontaa että ulkopuolisen tahon toteuttamaa valvontaa. Pykälän 1 momentin mukaan koulutuksen järjestäjä, opetustoimi ja sosiaali- ja terveystoimi vastaavat yhteistyössä opiskeluhuollon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta. Tarkoituksena on, että kaikki toimijat vastaavat omavalvonnasta omalta osaltaan ja tekevät tarvittaessa yhteistyötä.

Omavalvontaa toteutetaan sosiaali- ja terveydenhuollossa laajalti. Erityisesti yksityisten sosiaali- ja terveystoimien tuottajien omaa vastuuta palvelujen laadusta on vahvistettu niitä koskeissa säädöksissä. Viimeksi näin tapahtui, kun yksityisiä sosiaalipalveluja koskeva lakiuudistus tuli voimaan 1.10.2011. Yksityisillä sosiaali- ja terveystoimien tuottajilla on velvollisuus valvoa omaa toimintaa. Kunnan omana toimintanaan tuottamien sosiaalipalvelujen osalta säännökset laadunhallinnasta puuttuvat toistaiseksi. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportissa kuitenkin ehdotetaan, että uuteen sosiaalihuoltolakiin sisällytettäisiin säännös kunnan sosiaalihuollon toimintayksikön omavalvonnasta.

Opetustoimen hallinnonalalla ei ole yleistä valtakunnallista valvontaorganisaatiota, vaan toiminnan laatu varmistetaan ennen kaikkea arvioinnin avulla. Perusopetuslain 21 §:ssä lukiolain 16 §:ssä ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 24 §:ssä koulutuksen järjestäjille asetetaan velvollisuus arvioida antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta. Käytännössä opetustoimen alalla toteutetaan myös omavalvontaa, koska perusopetuslain

29 §:n 2 momentissa, lukiolain 21 §:n 2 momentissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 28 §:n 2 momentissa asetetaan opetuksen ja koulutuksen järjestäjälle velvollisuus valvoa opiskelijoiden suojaamiseksi tehdyn suunnitelman noudattamista ja toteutumista. Säännös kyseisen suunnitelman laatimisesta ehdotetaan nyt siirrettäväksi opiskeluhoitolakiin, jotta se toimisi nykyistä luontevammin osana opiskeluhoitoa. Näin ollen on luontevaa, että koulutuksen järjestäjä jatkaa tätä valvontatehtävää osana opiskeluhoitoa. Laissa ei ehdoteta asetettavaksi määräyksiä siitä, kuinka omavalvonta tulisi toteuttaa, vaan koulutuksen järjestäjät voivat toimia paikallisten tarpeiden ja tilanteiden mukaisesti.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston ja aluehallintovirastojen tehtävänä olisi valvoa 7 ja 8 §:n mukaisten opiskeluhoitopalvelujen toteutumista sosiaalihuoltolain (710/1982) ja kansanterveyslain (66/1972) mukaisesti. Aluehallintovirastot valvovat koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoasetuksen 338/2011 toimeenpanon tueksi laaditun valvontaohjelman (Valvira 2012:1) avulla.

Yksityisen ja valtion järjestämän koulutuksen hallinnosta annetun lain (634/1998) 6 §:n mukaan aluehallintovirasto voi kantelun perusteella tutkia, onko koulutusta järjestettäessä toimittu säännösten ja määräysten mukaan. Kuntalain (365/1995) 8 §:n 2 momentin mukaan aluehallintovirasto voi kantelun johdosta tutkia, onko kunta toiminut voimassa olevien lakien mukaan. Molemmissa lainkohdissa edellytetään, että tutkiminen tapahtuu kantelun perusteella. Jotta aluehallintovirastot voisivat halutessaan toimia myös omaaloitteisesti, pykälän 3 momenttiin ehdotetaan sisällytettäväksi säännös, jonka mukaan aluehallintovirastoilla olisi oikeus myös omaaloitteisesti ottaa tutkittavaksi, onko koulutuksen järjestäjä järjestänyt 6 §:ssä säädetyn opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhoillon tämän lain mukaisesti.

5. luku **Voimaantulo ja siirtymäsäännökset**

27 §. Voimaantulo. Pykälässä säädettäisiin lain voimaantulosta.

28 §. Siirtymäsäännökset. Pykälässä säädettäisiin opetussuunnitelmien perusteiden uudistamisesta. Opetushallituksen olisi uudistettava opetussuunnitelmien perusteet tämän lain mukaisiksi siten, että opetuksen ja koulutuksen järjestäjät voisivat ottaa tämän lain mukaiset opetussuunnitelmat käyttöön lain voimaan tullessa eli 1 päivänä elokuuta 2014.

Opiskeluhuollon kuraattorien kelpoisuuden osalta lakiin ehdotetaan otettavaksi siirtymäsäännös. Siirtymäsäännöksen nojalla henkilö, joka tämän lain voimaan tullessa hoitaa kuraattorin tehtäviä virka- tai työsuhteessa, mutta ei täytä lakiehdotuksen 7 §:n 2 momentin mukaisia kuraattorin kelpoisuusehtoja, voisi jatkaa tehtävien hoitamista kyseisen virka- tai työsuhteen päättymiseen asti, kuitenkin enintään 31 päivään heinäkuuta 2018 saakka. Siirtymäsäännöstä sovellettaisiin vain sellaiseen henkilöön, joka on hoitanut kuraattorin tehtäviä vähintään kaksi vuotta välittömästi ennen lain voimaan tuloa. Siirtymäsäännöstä ei sovellettaisi henkilöön, joka ei lain voimaan tullessa hoida kuraattorin tehtäviä, vaikka hän olisi aiemmin hoitanut kyseisiä tehtäviä vähintään vaaditun kahden vuoden ajan. Siirtymäsäännös antaisi kuraattorin tehtävää hoitavalle henkilölle enintään neljä vuotta aikaa täydentää koulutustaan lakiehdotuksen 7 §:ssä tarkoitetun kelpoisuuden saavuttamiseksi.

1.2 Perusopetuslaki

29 §. Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Pykälän 2 momentti kumottaisiin. Sisällöltään vastaava säännös olisi oppilas- ja opiskelijahuoltolain 13 §:n 2 ja 3 momentissa.

31 a §. Oppilashuolto. Oppilashuollosta ja oikeudesta saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto säädettäisiin jatkossa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Pykälän 2, 3 ja 4 momentti voitaisiin kumota tarpeettomina. Voimassa olevan säännöksen 5 momentin sääntely oppilashuollon toimenpiteistä kurinpitotoimenpiteiden yhteydessä jäisi edelleen voimaan.

40 §. Henkilötietojen salassapito ja käsittely. Pykälän 3 momentissa säädetään tietojen luovutuksesta tilanteissa, joissa oppilas siirtyy toisen opetuksen järjestäjän opetukseen. Pykälän mukaan opetuksen järjestäjä on salassapitosäännösten estämättä velvollinen toimittamaan oppilaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen järjestäjälle.

Nuoren ihmisen elämässä siirtyminen perusasteelta lukioon tai ammatilliseen koulutukseen on usein kriittinen. Lukio tai ammatillinen oppilaitos saa uuden opiskelijan tiedot vain siinä tapauksessa, että opiskelija antaa siihen suostumuksensa. Järjestelmä edellyttää aktiivisuutta niin opiskelijalta kuin koulultakin. Opiskelijan tuen joustavan järjestämisen kannalta olisi kuitenkin suotavaa, ettei jo peruskoulussa oppilaan tukemiseksi tehtyä työtä tarvitsisi aloittaa alusta. Sen vuoksi esityksessä ehdotetaan pykälää muutettavaksi niin, että velvollisuus siirtää opetuksen tai koulutuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot koskisi myös niitä tilanteita, joissa alle 18-vuotias siirtyy perusopetuksesta lukioon tai ammatilliseen oppilaitokseen. Koska velvollisuus siirtää tietoja koskisi myös salassa pidettäviä tietoja, ehdotetaan velvollisuus rajattavaksi vain alle 18-vuotiaisiin. Täysi-ikäisten kohdalla tietojen siirron tulisi perustua oppilaan suostumukseen.

42 §. Muutoksenhaku. Pykälän 1 momentista poistettaisiin säännös opiskeluhoitoa koskevan päätöksen muutoksenhausta.

1.3 Lukiolaki

21 §. Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Pykälän 2 momentti kumottaisiin. Sisällöltään vastaava säännös olisi oppilas- ja opiskelijahuoltolain 13 §:n 2 ja 3 momentissa.

29 a §. Opiskelijahuolto. Opiskelijahuollosta säädettäisiin oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Opiskelijalla olisi oikeus saada maksutta koulutukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava opiskelijahuolto sen mukaan, kuin oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa säädetään.

Lukiolain ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ruotsinkielisissä versioissa käytetään opiskelijahuollosta termiä oppilashuolto, ruotsiksi elevvård. Jotta terminologia saataisiin johdonmukaiseksi, on sekä lukiolain että ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ruotsinkielisiin versioihin tarkoitus myöhemmin tehdä korjaukset siten, että myös niissä puhuttaisiin opiskelijahuollosta, ruotsiksi studerandevård.

1.4 Laki ammatillisesta koulutuksesta

28 §. *Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.* Pykälän 2 momentti kumottaisiin. Sisällöltään vastaava säännös olisi oppilas- ja opiskelijahuoltolain 13 §:n 2 ja 3 momentissa.

37 a §. *Opiskelijahuolto.* Opiskelijahuollosta säädettäisiin oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Opiskelijalla olisi oikeus saada maksutta koulutukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava opiskelijahuolto sen mukaan, kuin oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa säädetään.

Lukiolain ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ruotsinkielisissä versioissa käytetään opiskelijahuollosta termiä oppilashuolto, ruotsiksi elevvård. Jotta terminologia saataisiin johdonmukaiseksi, on sekä lukiolain että ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ruotsinkielisiin versioihin tarkoitus myöhemmin tehdä korjaukset siten, että myös niissä puhuttaisiin opiskelijahuollosta, ruotsiksi studerandevård.

1.5 Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta

11 §. *Opiskelijan oikeuksia ja velvollisuuksia koskeva viittaussäännös.* Pykälän 20 kohdan opiskelijahuoltoa koskeva viittaussäännös ehdotetaan kumottavaksi, koska opiskelijahuollosta ei ehdotettujen muutosten jälkeen säädettäisi ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 37 a §:ssä. Uutta oppilas- ja opiskelijahuoltolakia ei sovellettaisi ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettuun koulutukseen. Aikuiskoulutuk-

sen opiskelijahuollosta ehdotetaan säädettäväksi uudessa 16 a §:ssä.

16 a §. *Opiskelijahuolto.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 16 a §, jossa otettaisiin huomioon uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain voimaantulon aiheuttamat lakitekniset muutokset. Pykälässä säädettäisiin nykytilaa vastaavasti ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua koulutuksesta opiskelevan opiskelijahuollosta. Voimassa olevan lain 11 §:n 20 kohdassa olevaa viittaussäännöstä ei voitaisi enää käyttää, koska uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain voimaantulon jälkeen opiskelijahuollosta ei enää säädettäisi viitatussa ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 37 a §:ssä.

Pykälän 1 momentissa olisi opiskelijahuollon määritelmä. Määritelmä vastaisi ammatillisesta koulutuksesta annetun lain voimassa olevan 37 a §:n 1 momentin määritelmää opiskeluhuollosta. Vastaava määritelmä olisi myös uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain 3 §:n 1 momentissa. Pykälän 1 momentissa olisi lisäksi informatiivinen säännös opiskelijan oikeudesta terveydenhuoltolain mukaiseen opiskeluterveydenhuoltoon. Terveydenhuoltolain mukaisesti kunnan on järjestettävä lainsäädännössä tarkemmin määritellyt opiskeluterveydenhuollon palvelut ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettujen oppilaitosten opiskelijoille.

Pykälän 2 momentissa todettaisiin ammatillisesta koulutuksesta annetun lain voimassa olevaa 37 a §:ää vastaavasti, että koulutuksen järjestäjän tulisi toimia yhteistyössä opiskeluhuollon palveluita antavien ja järjestävien viranomaisten ja muiden tahojen kanssa. Koulutuksen järjestäjän tulisi lisäksi antaa opiskelijoille tietoa käytettävissä olevista opiskeluhuollon eduista ja palveluista sekä tarvittaessa ohjata opiskelijaa hakemaan näitä etuja ja palveluita.

1.6 Lastensuojelulaki

9 §. *Oppilas- ja opiskelijahuolto.* Pykälä ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä todettaisiin, että perusopetuslain mukaisessa esi- ja perusopetuksessa olevan oppilaan sekä lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua koulutuksessa

olevan opiskelijan oikeudesta saada opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluita säädettäisiin oppilas- ja opiskelijahuoltolaisissa.

Pykälän 2 momentti kumottaisiin samanaikaisesti, kun perusopetusta antavien yksityisten ja valtion oppilaitosten velvollisuus järjestää opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalvelut oppilailleen siirtyisi oppilas- ja opiskeluhoollon sääntelyn mukaisesti oppilaitoksen sijaintikunnan tehtäväksi.

12 §. Suunnitelma lastensuojelun järjestämisestä ja kehittämisestä. Pykälän otsikko ehdotetaan muutettavaksi lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaksi. Uusi otsikko vastaisi paremmin käytäntöä ja pykälän todellista sisältöä.

1.7 Terveysthuoltolaki

16 §. Kouluterveydenhuolto. Pykälän 4 momentissa oleva viittaus perusopetuslain 31 a §:n 2 momentin mukaisiin oppilashuollon palveluihin muutettaisiin viittaukseksi oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin.

17 §. Opiskeluterveydenhuolto. Pykälän 1 momenttiin tehtäisiin terminologisia tarkistuksia. Terveysthuoltolain 23 §:n valtuutussäännöksen mukaisesti valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin opiskeluterveydenhuoltoon oikeutetuista oppilaitosten opiskelijoista. Neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:ssä on täsmennetty, että oppilaitoksia, joiden opiskelijoille kunnan on järjestettävä opiskeluterveydenhuollon palvelut, ovat muun muassa ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettut oppilaitokset, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettut oppilaitokset, lukiolaissa tarkoitettut oppilaitokset, vapaasta sivistystyöstä annetun lain 2 §:n 3 ja 5 momentissa tarkoitettut oppilaitokset eli kokopäiväistä opetusta antavat kansanopistot ja liikunnan koulutuskeskukset sekä ammattikorkeakouluissa (351/2003) tarkoitettut korkeakoulut ja yliopistolain (558/2009) 1 §:ssä tarkoitettut yliopistot.

Terveysthuoltolain 17 §:n 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siinä mainittujen koulutusten osalta siten, että siinä säädettäisiin opiskeluterveydenhuollon palveluiden järjestämisestä lukioiden, ammatillista koulutusta antavien oppilaitosten ja korkeakoulujen opiskelijoille. Ehdotettu muutos olisi teknisluonteinen. Ammatillista koulutusta antavilla oppilaitoksilla tarkoitettaisiin toisen asenteen muuta kuin lukiokoulutusta antavia oppilaitoksia ja myös muita kuin opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan oppilaitoksia. Korkeakouluilla tarkoitettaisiin sekä ammattikorkeakoululain mukaisia ammattikorkeakouluja ja yliopistolain mukaisia yliopistoja sekä muita kuin opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonallalla toimivia korkeakouluja. Oppilaitosmuodot määriteltäisiin edelleen tarkemmin 23 §:n nojalla annettavassa asetuksessa. Asetuksella määriteltäviin oppilaitosmuotoihin ei ehdoteta muutoksia.

Pykälän 4 momenttia muutettaisiin siten, että viittaukset ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 37 a §:n ja lukiolain 29 a §:n mukaiseen opiskelijahuoltoon korvattaisiin viittauksella oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin. Lisäksi säännökseen lisättäisiin viittaus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 16 a §:n mukaiseen opiskelijahuoltoon, koska ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain mukaisen koulutuksen opiskelijahuollosta ei enää säädettäisi viittaussäännöksellä ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 37 a §:ään.

1.8 Laki kunnan peruspalvelujen valtiosuudesta

1 §. Soveltamisala. Pykälä ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä olevaan lakiin lisättäisiin oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Näin oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisiin käyttökustannuksiin voitaisiin myöntää kunnan peruspalvelujen valtiosuudesta annetun lain mukaisesti valtiosuutta.

41 a §. Korvaus opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestämisestä. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi kuntien välisestä kustannusten korvaamisesta. Pykälän mukaan opiskeluhoollon psykologi- ja ku-

raattoripalveluista järjestämisvastuussa oleva kunta voisi laskuttaa opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen käyttämisestä aiheutuneet henkilöstökustannukset oppilaan tai opiskelijan kotikunnalta. Säännös tulisi sovellettavaksi tilanteessa, jossa perusopetuksessa olevan oppilaan tai lukiossa tai ammatillisessa peruskoulutuksessa olevan opiskelijan kotikunta on eri kuin koulun tai oppilaitoksen sijaintikunta.

Ehdotettu säännös olisi yhteneväinen sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnon alan kuntien välistä kustannusten jakoa koskevien säännösten kanssa ja se mahdollistaisi sosiaali- ja terveydenhuollossa käytössä olevien vakiintuneiden laskutusperusteiden käytön myös opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen kohdalla.

Pykälän 2 momentin mukaan kuntien välistä laskutusta koskevat erimielisyydet ratkaisitisiin hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Säännös vastaisi lain 45 §:n säännöstä kotikuntakorvausta koskevan riidan ratkaisemisesta.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Esi- ja perusopetuksen, lukion ja ammatillisen koulutuksen tutkintojen perusteet uudistetaan esityksen vaatimalla tavalla. Muutokset valmistellaan siten, että uudistetut perusteet ovat opetuksen ja koulutuksen järjestäjien käytössä 1 päivänä helmikuuta 2014. Paikallisten opetussuunnitelmien tarkistukset tehdään vuoden 2014 aikana ja uusien normien mukaiseen toimintaan siirrytään 1.8.2014 lukien. Opetushallitus tukee paikallista opetussuunnitelmatyötä koulutuksella ja vahvalla informaatio-ohjauksella.

3 Voimaantulo

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki ja muut esitykseen sisältyvät lait ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivänä elokuuta 2014.

Lain voimaantulo edellyttäisi myös opetussuunnitelmien perusteiden sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien uudistamista. Opetushallituksen olisi uudis-

tettava opetussuunnitelmien perusteet tämän lain mukaisiksi siten, että opetuksen ja koulutuksen järjestäjät voisivat ottaa tämän lain mukaiset opetussuunnitelmat käyttöön lain voimaan tullessa eli 1 päivänä elokuuta 2014.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Hallituksen esitystä on tarkasteltava myös perustuslaissa säädettyjen perusoikeuksien näkökulmasta. Perustuslain 6 §:n mukaan ihmisiä on kohdeltava yhdenvertaisesta lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan muun ohella terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Perustuslain 16 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Saman pykälän 2 momentin mukaan julkisen vallan on turvatta, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja esitettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Esityksen tavoitteena on muun ohella edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä turvata opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertainen saatavuus. Turvaamalla opiskelijoille opiskeluhoitopalvelut edistetään opiskelijoiden perustuslain 6 §:ssä turvattua yhdenvertaisuutta. Turvaamalla opiskelijoille asianmukaiset ja oikein ajoitetut opiskeluhoitopalvelut edistetään myös tukea tarvitsevien opiskelijoiden mahdolli-

suuksia saada perustuslain 16 §:n mukaisesti jokaisen oikeutta saada maksutonta perusopetusta ja myös muuta opetusta. Tarpeen mukaisilla opiskeluhoillon palveluilla voidaan myös merkittävästi edistää perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaisesti väestön terveyttä ja turvata lapsen hyvinvointia ja kasvua.

Opiskeluhoilossa joudutaan käsittelemään arkaluonteisia henkilötietoja, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietoja. Yksittäistapauksissa myös yksittäisen opiskelijan yksityisyyden suojaan voidaan joutua puuttumaan. Sen vuoksi esityksessä on kiinnitetty erityistä huomiota yksittäisen opiskelijan asian käsittelyyn ja siihen liittyen henkilötietojen käsittelyä, salassa pidettäviä tietoja ja salassa pidettävien tietojen luovuttamista koskeviin säännöksiin. Säännösten tavoitteena on selkeyttää tietojen käsittelyn ja tietojen luovuttamisen edellytyksiä opiskelijan ja hänen huoltajansa yksityisyyden suojan edellyttämällä tavalla. Esityksen tavoitteena on edistää opiskelijoiden oppimista ja hyvinvointia sekä turvata opiskelijoille varhainen tuki niin kutsuttuna matalan kynnyksen tukena. Samalla voidaan välttää huomattavasti raskaampia lastensuojelun toimenpiteitä.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan hyväksymän linjauksen mukaisesti perusoikeutta on mahdollista rajoittaa tietyissä tapauksissa tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Rajoituksen tulee perustua lain tasoiseen säännökseen ja sen tulee olla täsmällinen ja tarkkarajainen. Rajoituksen perusteen tulee olla perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä. Tarkoitus turvata toista perusoikeutta voi olla hyväksyttävä peruste rajoittaa jotakin perusoikeutta. Perusoikeutta on mahdollista rajoittaa lailla ainoastaan niissä tapauksissa, joissa se on välttämätöntä tavoitellun tarkoituksen saavuttamiseksi. Lailla perusoikeutta rajoitettaessa tulee aina huolehtia riittävästä oikeusturvajärjestelystä ja siitä, etteivät rajoitukset ole ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Tavallisella lailla ei voida säätää rajoitusta, joka olennaisesti kaventaisi perustuslailla turvattua perusoikeutta.

Lakiesityksen 18 §:n mukaan yksilökohtainen opiskeluhoito toteutetaan yhteistyössä opiskelijan kanssa. Opiskelijan omat toivo-

mukset ja mielipiteet on otettava huomioon hänen ikänsä, kehitystasonsa ja henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti. Oikea-aikaisen avun turvaamiseksi esityksen 16 §:n 1 momentissa ehdotetaan, että yhteydenotto psykologi- tai kuraattoripalvelujen saamiseksi on lähtökohtaisesti tehtävä yhdessä opiskelijan kanssa. Mikäli yhteydenottoa ei voitaisi tehdä yhdessä opiskelijan kanssa, voi oppilaitoksen tai opiskeluhoillon työntekijä ottaa yhteyttä myös ilman opiskelijaa. Tällöin yhteydenotosta on annettava tieto opiskelijalle. 16 §:n 3 momentin mukaan myös muu henkilö voi ottaa yhteyttä opiskeluhoillon psykologiin, sosiaalityöntekijään tai kuraattoriin salassapitosäännösten estämättä.

16 §:n tavoitteena on turvata se, että psykologi- ja kuraattoripalvelut todella ovat opiskelijan saavutettavissa. Säännös antaa opiskelijalle oikeuden turvautua opiskeluhoillonpalveluihin. Opiskeluhoillon palveluihin turvautuminen on kuitenkin vapaaehtoista, joten opiskelijalla ei ole velvollisuutta ottaa vastaan mahdollisuutta keskustella psykologin tai kuraattorin kanssa. Psykologi ja kuraattori, johon on otettu yhteyttä yksittäisen opiskelijan auttamiseksi, on myös omalta osaltaan vaitiolovelvollinen. Säännöksen ei siten voida katsoa pitävän sisällään merkittävää julkisen vallan käyttöä.

Perusopetuslain 40 §:n 3 momentti ehdotetaan muutettavaksi siten, että opetuksen kannalta välttämättömät tiedot voitaisiin siirtää myös silloin kun oppilas siirtyy perusasteelta lukioon tai ammatilliseen koulutukseen. Perusopetuslakia muutettiin vuonna 2009 siten, että lakiin lisättiin nykyinen 40 §:n 3 momentin säännös, jonka mukaan oppilaan vaihtaessa koulua opetuksen järjestäjä on salassapitosäännösten estämättä velvollinen siirtämään uudelle opetuksen järjestäjälle opetuksen järjestämisen kannalta katsoen välttämättömät tiedot. Siirtyminen perusopetuksesta toiselle asteelle on oppilaan kannalta monella tavalla kriittinen. Riski syrjäytymiskehityksen alkamiseen juuri tässä vaiheessa on suuri. Monet lausunnonantajat pitivät puutteena sitä, että juuri tässä nuoren ihmisen kannalta katsoen kriittisessä vaiheessa tietojen siirto uudelle koulutuksen järjestäjälle voi tapahtua vain suostumuksella. Se edellyttää

aktiivisuutta sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjältä sekä oppilaalta. Jos suostumusta ei pyydetä tai sitä ei anneta, ei vastaanottava oppilaitos saa opiskelijan tietoja eikä opiskelijan tukeminen voi jatkua saumattomasti.

Jotta opiskelijaa voitaisiin tukea ilman tietojen katkeamista, perusopetuslain 40 §:n 3 momentti ehdotetaan muutettavaksi siten, että se koskisi myös niitä tilanteita, joissa oppilas siirtyy lukioon tai ammatilliseen koulutukseen. Velvollisuus siirtää tietoja koskisi

kuitenkin vain alle 18-vuotiaita. Täysikäisten kohdalla tiedot voitaisiin siirtää vain suostumuksen perusteella.

Hallituksen käsityksen mukaan ehdotettu laki ei loukkaa perustuslaissa säädettyjä perusoikeuksia ja se voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

1.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitettussa esi- ja perusopetuksessa olevan oppilaan sekä lukiolaissa (629/1998) ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998) tarkoitettussa koulutuksessa olevan opiskelijan oikeudesta opiskeluhuoltoon.

Tätä lakia ei sovelleta:

- 1) perusopetuslaissa tarkoitettuun aamu- ja iltapäivätoimintaan;
- 2) perusopetuslain 46 §:n 2 momentissa tarkoitettuun oppilaaseen;
- 3) lukiolain 20 §:n 3 momentissa tarkoitettuun opiskelijaan eikä opiskelijaan, joka suorittaa lukio-opintoja aikuisten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman mukaisesti;
- 4) ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 27 §:n 4 momentissa tarkoitettuun yksityisopiskelijaan;
- 5) ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitettussa koulutuksessa olevaan opiskelijaan eikä ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 17 §:ssä tar-

koitetussa oppisopimuskoulutuksessa olevaan opiskelijaan, jos oppisopimuskoulutuksena järjestetään näyttötutkinnon suorittamiseen valmistavaa koulutusta tai sellaista lisäkoulutusta, joka ei johda tutkintoon.

Mitä tässä laissa säädetään opiskelijasta, koulutuksen järjestäjästä ja oppilaitoksesta, koskee myös perusopetuslaissa tarkoitettua oppilasta, opetuksen järjestäjää ja koulua.

2 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on:

- 1) edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä;
- 2) edistää oppilaitosyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia, terveellisyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä;
- 3) turvata varhainen tuki sitä tarvitseville;
- 4) turvata opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhuoltopalvelujen yhdenvertainen saavuus ja laatu;
- 5) vahvistaa opiskeluhuollon toteuttamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä.

3 §

Opiskeluhuollon kokonaisuus

Opiskeluhuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhuolto on sekä perusopetuslaissa tarkoitettu oppilashuolto sekä lukio- ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettu opiskelijahuolto.

Opiskeluhuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhuoltona. Lisäksi opiskelijoilla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon siten kuin tässä laissa säädetään.

Opiskeluhuoltoon sisältyvät koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhuolto sekä opiskeluhoitoon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut.

Opiskeluhuoltoa toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa.

4 §

Yhteisöllinen opiskeluhuolto

Yhteisöllisellä opiskeluhuollolla tarkoitetaan tässä laissa toimintakulttuuria ja toimia, joilla koko oppilaitosyhteisössä edistetään opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovai- kutusta ja osallisuutta sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettö- myyttä. Yhteisöllistä opiskeluhuoltoa toteut- tavat kaikki opiskeluhoitoon toimijat.

Kaikkien oppilaitoksessa opiskelijoiden kanssa työskentelevien sekä opiskeluhoito- palveluista vastaavien viranomaisten ja työn- tekijöiden on tehtävissään edistettävä opiske- lijoiden ja oppilaitosyhteisön hyvinvointia sekä kotien ja oppilaitoksen välistä yhteistyö- tä. Oppilaitoksen henkilökunnalla on ensisi-

jainen vastuu oppilaitosyhteisön hyvinvoin- nista.

5 §

Yksilökohtainen opiskeluhoito

Yksilökohtaisella opiskeluhuollolla tarkoi- tetaan tässä laissa yksittäiselle opiskelijalle annettavia:

- 1) koulu- ja opiskeluterveydenhuollon pal- veluja;
- 2) psykologi- ja kuraattoripalveluja;
- 3) monialaista yksilökohtaista opiskelu- huoltoa.

Monialaista yksilökohtaista opiskeluhuol- toa toteutetaan 14 §:n 4 momentissa tarkoite- tussa monialaisessa asiantuntijaryhmässä ja siitä laaditaan opiskeluhoitokertomus siten kuin 20 §:ssä säädetään.

6 §

Opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoito

Opetussuunnitelman mukaisella opiskelu- huollolla tarkoitetaan toimintaa, jonka avulla tuetaan yhteisöllistä ja yksilöllistä hyvinvoin- tia sekä terveellisen ja turvallisen oppi- misympäristön syntymistä, edistetään mie- lenterveyttä ja ehkäistään syrjäytymistä sekä edistetään oppilaitosyhteisön hyvinvointia. Opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhoi- lon avulla tuetaan oppimista sekä tunniste- taan, lievennetään ja ehkäistään mahdolli- simman varhain oppimisen esteitä, oppimis- vaikeuksia ja opiskeluun liittyviä muita on- gelmia.

7 §

Opiskeluhoitoon psykologi- ja kuraattoripalvelut

Psykologi- ja kuraattoripalveluilla tarkoi- tetaan opiskeluhoitoon psykologin ja kuraatto- rin antamaa opiskelun ja koulunkäynnin tu- kea ja ohjausta, joilla:

1) edistetään koulu- ja opiskeluyhteisön hyvinvointia sekä yhteistyötä opiskelijoiden perheiden ja muiden läheisten kanssa;

2) tuetaan opiskelijoiden oppimista ja hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia.

Kuraattorin kelpoisuusvaatimuksena on vähintään sosiaalihuollon ammatillisista kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (272/2005) 6 §:n mukainen kelpoisuus. Jokaisen oppilaitoksen käytettävissä on oltava sellaisen opiskeluhuollon vastaavan kuraattorin palveluja, jolla on mainitun lain 3 §:n mukainen kelpoisuus sekä psykologin palveluja.

8 §

Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto

Kouluterveydenhuollolla tarkoitetaan terveydenhuoltolain (1326/2010) 16 §:n mukaista kouluterveydenhuoltoa ja opiskeluterveydenhuollolla mainitun lain 17 §:n mukaista opiskeluterveydenhuoltoa. Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa toteuttavat terveydenhoitaja ja lääkäri.

Terveydenhuoltolain mukaisilla koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluilla:

1) edistetään ja seurataan oppilaitosyhteisön hyvinvointia sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta;

2) edistetään ja seurataan opiskelijoiden tervettä kasvua ja kehitystä, hyvinvointia ja opiskelukykyä;

3) tunnistetaan opiskelijoiden varhaisen tuen tarpeet ja järjestetään tarvittava tuki sekä ohjataan hoitoon ja tutkimuksiin.

Lisäksi kouluterveydenhuollossa tuetaan vanhempien ja huoltajien hyvinvointia ja kasvatustyötä. Opiskeluterveydenhuolto sisältää opiskelijan terveyden- ja sairaanhoitopalvelut, jotka on järjestettävä yhtenäisenä kokonaisuutena.

2 luku

Opiskeluhuollon järjestäminen

9 §

Järjestämisvastuu

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opetussuunnitelman mukainen opiskeluhuoltosuunnitelma toteutuu. Koulutuksen järjestäjän on järjestettävä opiskeluhuolto yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen opiskeluhuoltopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa siten, että opiskeluhuollosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus.

Oppilaitoksen sijaintikunta vastaa opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestämisestä alueellaan sijaitsevien esi- ja perusopetusta, lukiokoulutusta ja ammatillisista peruskoulutusta antavien oppilaitosten opiskelijoille heidän kotipaikastaan riippumatta. Perusopetuslain 7 ja 8 §:ssä tarkoitettujen opetuksen järjestäjien opetuksessa olevien oppilaiden psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestämisestä vastaa opetuksen järjestäjä.

Oppilaitoksen sijaintikunta vastaa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon järjestämisestä terveydenhuoltolaissa säädetyn mukaisesti.

Opiskelijalla on oikeus saada maksutta sellainen opiskeluhuolto, jota opetuksen tai koulutukseen osallistuminen edellyttää. Opiskeluterveydenhuolto on opiskelijalle maksutonta lukuun ottamatta yli 18-vuotiaiden opiskelijoiden sairaanhoitopalveluja.

10 §

Opetuksen ja koulutuksen tueksi järjestettävät sosiaali- ja terveystalvet erityisoppilaitoksissa

Sen estämättä mitä yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa (152/1990) säädetään, perusopetuslain 7 ja 8 §:ssä tarkoitettu opetuksen järjestäjä, jonka tehtävänä on opetuksen järjestäminen vaikeimmin vammaisille lapsille sekä ammatillisesta koulutuksesta

annetun lain 20 §:n 2 momentissa tarkoitettu koulutuksen järjestäjä saavat opetuksen ja koulutuksen tueksi järjestää opiskelijoilleen terveydenhuollon palveluja. Koulutuksen järjestäjän on tehtävä aluehallintovirastolle ilmoitus, joka sisältää yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain 4 §:ssä tarkoitettut tiedot. Toiminnasta vastaa koulutuksen järjestäjän nimeämä terveydenhuollon ammattihenkilö, jonka tulee olla mainitussa 4 §:ssä tarkoitettun lupaviranomaisen hyväksymä.

Yksityisten sosiaalipalvelujen järjestämisestä ja siihen liittyvästä ilmoitusmenettelystä säädetään yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa (922/2011).

Sen lisäksi mitä tässä pykälässä säädetään, 1 momentissa mainittujen oppilaitosten opiskelijoilla on oikeus tässä laissa säädettyyn opiskeluhooltoon.

11 §

Tiedottamis- ja ohjausvelvollisuus

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskelijoilla ja heidän huoltajillaan on tieto oppilaitoksen ja sen opiskelijoiden käytävissä olevasta opiskeluhoollosta.

Oppilaitoksen ja opiskeluhoollon henkilökunnalla on velvollisuus ohjata opiskelijaa hakemaan tarvitsemiaan opiskeluhoollon etuuksia ja palveluja.

12 §

Opiskeluhoolto lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa

Lastensuojelulain (417/2007) 12 §:ssä tarkoitettuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan on kirjattava:

1) opiskeluhoollon tavoitteet ja paikallisen toteuttamistavan keskeiset periaatteet;

2) arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta, käytävissä olevista opiskeluhoollopalveluista ja avustajapalveluista sekä tuki- ja erityisopetuksesta;

3) toimet, joilla vahvistetaan yhteisöllistä opiskeluhoolltoa ja opiskelijoiden varhaista tukea;

4) tiedot suunnitelman toteuttamisesta, seurannasta sekä opiskeluhoollon laadunarvioinnista.

13 §

Opiskeluhooltosuunnitelma

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskeluhoollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan oppilaitoskohtainen opiskeluhooltosuunnitelma. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön, opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Opiskeluhooltosuunnitelma voi olla myös kahden tai useamman oppilaitoksen yhteinen. Suunnitelma on tarkistettava vuoden kuluessa siitä, kun 12 §:ssä tarkoitettu lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on tarkistettu.

Opiskeluhooltosuunnitelmaan on kirjattava:

1) arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytävissä olevista opiskeluhoolltopalveluista;

2) oppilaitosyhteisön toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhoollon edistämiseksi ja tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi;

3) yhteistyön järjestäminen opiskelijoiden ja heidän perheidensä sekä oppilaitoksessa työskentelevien ja muiden opiskelijoiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa;

4) suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä;

5) toimenpiteet opiskeluhooltosuunnitelman toteuttamiseksi ja seuraamiseksi (*omavalvonta*).

Opetushallitus antaa opetussuunnitelman perusteissa määräykset 2 momentin 4 kohdassa tarkoitettujen suunnitelman laatimisesta.

Koulutuksen järjestäjän on seurattava oppilaitoksen opiskeluhooltosuunnitelman toteutumista.

14 §

Opiskeluhooltoryhmät

Koulutuksen järjestäjäkohtaisen opiskeluhoollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista vastaa mo-

nialainen opiskeluhuollon ohjausryhmä. Opiskeluhuollon ohjausryhmä voi olla myös kahden tai useamman koulutuksen järjestäjän yhteinen taikka sille asetetut tehtävät voi hoitaa muu tehtävään soveltuva ryhmä.

Oppilaitoksen opiskeluhuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista vastaa monialainen oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä. Oppilaitoskohtaista opiskeluhoitoryhmää johtaa koulutuksen järjestäjän nimeämä edustaja.

Muilla osin koulutuksen järjestäjä päättää yhteistyössä opiskeluhuollon palveluja tuottavien tahojen kanssa tarkemmin opiskeluhoitoryhmien kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista. Opiskeluhoitoryhmät voivat tarvittaessa kuulla asiantuntijoita.

Yksittäisen opiskelijan tai tietyn opiskelijaryhmän tuen tarpeen selvittämiseen ja opiskeluhoollon palvelujen järjestämiseen liittyvät asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa monialaisessa asiantuntijaryhmässä. Asiantuntijaryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön.

Kun käsitellään yksittäistä opiskelijaa koskevaa asiaa tai opiskelijaryhmää koskevaa asiaa siten, että yksittäisten opiskelijoiden henkilöllisyys on tunnistettavissa, on otettava huomioon, mitä 18 ja 19 §:ssä säädetään.

3 luku

Yksilökohtaisen opiskeluhuollon toteuttaminen

15 §

Oikeus saada opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja

Opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti opiskeluhoollon psykologin tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä sen jälkeen kun opiskelija on tätä pyytänyt. Kiireellisessä tapauksessa mahdollisuus keskusteluun on järjestettävä samana tai seuraavana työpäivänä.

Mahdollisuus henkilökohtaiseen keskusteluun on järjestettävä opiskelijalle 1 momentissa tarkoitetulla tavalla myös opiskelijan

huoltajan tai muun henkilön yhteydenoton perusteella, jollei kyseessä ole yhteydenottajan neuvonta ja ohjaus tai jos keskustelun järjestäminen on muusta syystä ilmeisen tarpeellista.

Opiskeluhuollon psykologin tai kuraattorin arvion perusteella opiskelijalla on oikeus saada riittävä tuki ja ohjaus hänen opiskeluunsa ja kehitykseensä liittyvien vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Tarvittaessa opiskelija on ohjattava saamaan muita opiskeluhoollon palveluja sekä muuta erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa.

16 §

Yhteydenotto opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen saamiseksi

Jos oppilaitoksen tai opiskeluhoollon työntekijä arvioi, että opiskelijan sosiaalisten tai psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi tai poistamiseksi tarvitaan opiskeluhoollon psykologi- tai kuraattoripalveluja, hänen on otettava viipymättä yhteyttä opiskeluhoollon psykologiin tai kuraattoriin yhdessä opiskelijan kanssa ja annettava tiedossaan olevat tuen tarpeen arvioimiseksi tarvittavat tiedot.

Jos yhteydenottoa ei ole mahdollista tehdä yhdessä, opiskelijalle on annettava tieto yhteydenotosta ja mahdollisuus keskustella yhteydenottoon liittyvistä syistä 15 §:n 1 momentissa säädettyssä määräajassa.

Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu, joka ammatillisessa tehtävässään on saanut tietää opiskelijan tuen tarpeesta, voi salassapitosäännösten estämättä ottaa yhteyttä opiskeluhoollon psykologiin tai kuraattoriin.

Opiskelijan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on annettava tieto tässä pykälässä säädetystä yhteydenotosta, jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä.

17 §

Terveydenhoitajan ja lääkärin tavoitettavuus koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa

Terveydenhoitajan työaika koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa on järjestettävä siten,

että opiskelija voi tarvittaessa päästä terveydenhoitajan vastaanotolle myös ilman ajanvarausta.

Opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus saada arkipäivisin virka-aikana välittömästi yhteys opiskeluterveydenhuoltoon. Hoidon tarpeen arviointi ja hoidon tarpeen arvioinnin yhteydessä lääketieteellisesti tai hammaslääketieteellisesti tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä terveydenhuoltolain 51 §:n mukaisesti.

18 §

Opiskelijan ja hänen laillisen edustajansa asema opiskeluhuollossa

Opiskeluhuoltoa toteutetaan yhteistyössä opiskelijan ja hänen huoltajiensa kanssa. Opiskelijan omat toivomukset ja mielipiteet on otettava huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti.

Alaikäinen ja muu vajaavaltainen voi, ottaen huomioon hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muut henkilökohtaiset ominaisuutensa sekä asian laatu, painavasta syystä kieltää huoltajaansa tai muuta laillista edustajansa osallistumasta itseään koskevan opiskeluhuoltoasian käsittelyyn sekä antamasta itseään koskevia salassa pidettäviä opiskeluhuollon tietoja huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen, jollei se ole selvästi hänen etunsa vastaista. Arvion vajaavaltaisen edun toteutumisesta tekee opiskeluhuollon henkilöstöön kuuluva sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö.

19 §

Yksittäistä opiskelijaa koskevan opiskeluhuoltoasian käsittely

Kun opiskeluhuollossa käsitellään yksittäistä opiskelijaa koskevaa asiaa, sen käsitteelyyn saavat osallistua vain sellaiset, joiden opiskeluhuoltoon liittyviin tehtäviin käsiteltävä asia välittömästi kuuluu.

Opiskelijan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella hänen asiansa käsittelyyn voi

osallistua myös muita tarvittavia opiskeluhuollon yhteistyötahoja taikka opiskelijan läheisiä. Jos alaikäisellä tai muutoin vajaavaltaisella ei ikänsä tai kehitystasonsa vuoksi ole edellytyksiä arvioida itsenäisesti asian merkitystä, huoltaja tai muu laillinen edustaja voi antaa siihen suostumuksen hänen sijastaan.

Opiskeluhuoltoryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa opiskelijan asiassa tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta ja ilmaista heille siinä tarkoituksessa salassa pidettäviä tietoja siten kuin julkisuuslain 26 §:n 3 momentissa säädetään.

20 §

Opiskeluhuollon kertomukset

Yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi tarpeelliset tiedot kirjataan opiskeluhuollon kertomuksiin siten kuin tässä pykälässä säädetään. Tässä laissa ei säädetä sellaisista opiskelijoista koskevista tiedoista, joita tallennetaan oppilas- tai opiskelijarekistereihin opetuksen tai koulutuksen järjestämiseksi ja toteuttamiseksi.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstö sekä muut opiskeluhuoltoa toteuttavat terveydenhuollon ammattihenkilöt kirjaavat opiskelijan yksilötapaamiset potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin, joiden käsittelystä säädetään potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 12 §:ssä ja sen nojalla annetuissa säännöksissä. Opiskeluhuollon kuraattorit kirjaavat yksilötapaamisissa kertyvät asiakastiedot opiskeluhuollon kuraattorin asiakaskertomukseen, joiden käsittelystä säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000).

Kun 14 §:ssä tarkoitettussa opiskeluhuollon monialaisessa asiantuntijaryhmässä selvitetään yksittäisen opiskelijan opiskeluhuollon tarvetta, tai kun sen jäsenet toteuttavat jo suunniteltuja ja sovittuja yksilöllisiä opiskeluhuollon tukitoimia, asiantuntijaryhmän vastuhenkilön on kirjattava ryhmän toimintatavoitteiden kannalta välttämättömät opiskelijaa koskevat tiedot opiskeluhuoltokertomukseen. Myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet

voivat tehdä tällaisia kirjauksia salassapito-velvoitteiden estämättä.

Opiskeluhoitokertomus laaditaan jatkuvaan muotoon aikajärjestyksessä eteneväksi ja siihen kirjataan yksittäisen opiskelijan:

1) nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä alaikäisen tai muutoin vajaavaltaisen opiskelijan huoltajan tai muun lailisen edustajan nimi ja yhteystiedot;

2) asian aihe ja vireillepanija;

3) opiskelijan tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet;

4) tiedot asian käsittelystä opiskeluhoitoryhmän kokouksessa, kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa, kokouksessa tehdyt päätökset, päätösten toteuttamissuunnitelma sekä toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot;

5) toteutetut toimenpiteet;

6) kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa.

Jos sivulliselle annetaan opiskeluhoitokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä, mitä tietoja, kenelle sivulliselle ja millä perusteella tietoja on luovutettu.

21 §

Opiskeluhoillon rekisterit

Koulutuksen järjestäjä ylläpitää rekisterinpitäjänä monialaisen yksilökohtaisen opiskeluhoillon rekisteriä (*opiskeluhoitorekisteri*). Rekisteriin tallennetaan oppilaitoksen toteuttamassa monialaisessa yksilökohtaisessa opiskeluhoilossa laadittavat opiskeluhoitokertomukset sekä muut siihen liittyvissä tehtävissä laaditut tai saadut yksittäistä opiskelijaa koskevat asiakirjat. Rekisterinpitäjän on nimettävä rekisterille vastuuhenkilö. Vastuuhenkilö määrittelee tapauskohtaisesti käyttöoikeudet sanottuun rekisteriin tallennettaviin tietoihin.

Edellä 20 §:n 2 momentissa tarkoitettujen potilasasiakirjat tallennetaan potilasrekisteriin, jonka rekisterinpitäjänä toimii palvelun järjestänyt terveyskeskus tai 10 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa koulutuksen järjestäjä. Edellä 20 §:n 2 momentissa tarkoitettujen opiskeluhoillon kuraattorin asiakaskertomukset

tallennetaan opiskeluhoillon kuraattorin asiakasrekisteriin, jonka rekisterinpitäjänä toimii palvelun järjestänyt kunnan toimielin tai 10 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa koulutuksen järjestäjä.

Jos koulutuksen järjestäjä toimii opiskeluhoillon potilasrekisterin tai opiskeluhoillon kuraattorin asiakasrekisterin rekisterinpitäjänä, sen on nimettävä kyseisen alan ammattihenkilö vastuuhenkilöksi huolehtimaan sanottuun toimintaan liittyvien tietojen rekisterinpidosta. Tässä ja 1 momentissa tarkoitettu vastuuhenkilö päättää myös vastaamaansa rekisteriin sisältyvien tietojen luovuttamisesta tilanteissa, joissa niitä pyytävällä on lakiin perustuva oikeus tiedon saantiin. Koulutuksen järjestäjä ei saa käyttää tässä pykälässä tarkoitettuun rekisteriin sisältyviä tietoja muuhun tarkoitukseen kuin kyseisen yksilökohtaisen opiskeluhoillon palvelun järjestämiseen ja toteuttamiseen, ellei laissa muuta säädetä.

Sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, opiskeluhoillon rekistereihin tallennettavien tietojen käsittelystä säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) ja henkilötietolaissa (523/1999).

22 §

Opiskeluhoitorekisteriin sisältyvien tietojen salassapito

Edellä 21 §:n 1 momentissa tarkoitettuun opiskeluhoitorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä opiskelijaa taikka muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:ssä säädetään.

Oppilaitoksen henkilöstö, opiskeluhoitopalveluja toteuttavat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt taikka niiden toimiksiannosta tai muutoin niiden lukuun opiskeluhoillon toimenpiteisiin osallistuvat ammattihenkilöt, opetusharjoittelua suorittavat ja muut opetuksen tai yksilökohtaisen opiskeluhoillon toteutukseen osallistuvat henkilöt taikka opetuksen ja koulutuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet eivät saa antaa sivullisille yksilökohtaisen opiskeluhoillon asiakirjoihin sisältyviä tai

muuten tietoonsa saamia yksittäistä opiskelijaa koskevia salassa pidettäviä tietoja, jos siihen ei ole:

1) asianomaisen henkilön tai, ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen laillisen edustajansa kirjallista, yksilöityä suostumusta; taikka

2) tiedon luovuttamiseen oikeuttavaa lain säännöstä.

Sivullisella tarkoitetaan henkilöä, joka ei osallistu asianomaisen opiskelijan yksilökohtaisen opiskeluhoillon tarpeen selvittämiseen tai sen toteutukseen taikka niihin liittyviin tehtäviin.

Edellä 2 momentissa tarkoitettujen henkilöiden salassapitovelvoitteista säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 22 §:ssä (*asiakirjasalaisuus*) ja 23 §:ssä (*vaihtovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto*).

23 §

Oikeus poiketa salassapitovelvoitteista

Opiskeluhoiltoa koskevista salassapitovelvoitteista voidaan poiketa siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 7 §:ssä säädetään, ellei tässä tai muussa laissa toisin säädetä.

Opiskelijan yksilökohtaisen opiskeluhoillon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuvilla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä opiskeluhoillosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen opiskeluhoillon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi.

Jos opiskelija siirtyy toisen koulutuksen järjestäjän koulutukseen, aikaisemman koulutuksen järjestäjän on pyydettävä opiskelijan taikka, jollei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa suostumus siihen, että uudelle koulutuksen järjestäjälle voidaan siirtää opiskeluhoillon asiakasrekisteristä sellaiset salassa pidettävät

tiedot, jotka ovat tarpeellisia opiskeluhoillon jatkuvuuden kannalta.

4 luku

Ohjaus ja valvonta

24 §

Valtakunnallinen ohjaus

Kodin ja oppilaitoksen yhteistyön sekä opiskeluhoillon keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskeluhoillon tavoitteista päätetään osana opetussuunnitelman perusteita. Opetussuunnitelman perusteista säädetään perusopetuslain 14 §:ssä, lukiolain 10 §:ssä ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 13 §:ssä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ohjaa ja kehittää 7 ja 8 §:ssä tarkoitettuja opiskeluhoiltopalveluja.

25 §

Opiskeluhoillon seuranta ja arviointi

Opetushallitus ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos seuraavat yhteistyössä opiskeluhoillon toteutumista ja vaikuttavuutta valtakunnallisesti.

Koulutuksen järjestäjän on arvioitava opiskeluhoillon toteutumista ja vaikuttavuutta yhteistyössä kunnan opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa sekä osallistuttava ulkopuoliseen opiskeluhoiltoa koskevaan arviointiin. Arvioinnin keskeiset tulokset on julkistettava.

Koulutuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä toimitettava Opetushallitukselle sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle opiskeluhoillon valtakunnallisessa arvioinnissa, kehittämisessä, tilastoinnissa ja seurannassa tarvittavat tiedot.

26 §

Opiskeluhoillon valvonta

Koulutuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa opiskelu- huollon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta.

Tämän lain 7 ja 8 §:ssä säädettyjen opiskelu- huollon palvelujen valvonnasta säädetään lisäksi sosiaalihuoltolain (710/1982) 3 §:ssä ja kansanterveyslain (66/1972) 2 §:ssä.

Aluehallintovirastolla on oikeus oma- aloitteisesti ottaa tutkittavaksi, onko koulu- tuksen järjestäjä järjestänyt 6 §:ssä säädetyn opetussuunnitelman mukaisen opiskelu- huollon tämän lain mukaisesti.

5 luku

Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

27 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

28 §

Siirtymäsäännökset

Opetushallituksen on uudistettava opetus- suunnitelmien perusteet tämän lain mukaisiksi siten, että koulutuksen järjestäjät voivat ottaa tämän lain mukaiset opetussuunnitelmat käyttöön 1 päivänä elokuuta 2014.

Sen estämättä, mitä 7 §:n 2 momentissa säädetään, se, joka tämän lain voimaantulles- sa on hoitanut virka- tai työsuhteessa kuraat- torin tehtäviä vähintään kaksi vuotta välittö- mästi ennen tämän lain voimaan tuloa, voi jatkaa tehtävien hoitamista tässä virka- tai työsuhteessa 31 päivään heinäkuuta 2018.

2.

Laki**perusopetuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan perusopetuslain (628/1998) 29 §:n 2 momentti ja 31 a §:n 2—4 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 29 §:n 2 momentti laissa 477/2003, 31 a §:n 2 momentti laissa 1352/2010 ja 31 a §:n 3 ja 4 momentti laissa 642/2010, sekä

muutetaan 31 a §:n 1 momentti, 40 §:n 4 momentti ja 42 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 31 a §:n 1 momentti laissa 477/2003, 40 §:n 4 momentti laissa 642/2010 ja 42 §:n 1 momentti laissa 1444/2009, seuraavasti:

31 a §

Oppilashuolto

Oppilashuollosta säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (/).

opetuksen tai koulutuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen tai koulutuksen järjestäjän pyynnöstä.

42 §

Muutoksenhaku

40 §

Henkilötietojen salassapito ja käsittely

Jos alle 18-vuotias oppilas siirtyy toisen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän tämän lain, lukiolain (629/1998), ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) tai ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) mukaisesti järjestämään opetukseen, toimintaan tai koulutukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä viipymättä toimitettava oppilaan opetuksen tai koulutuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle

Tässä laissa tarkoitettuun opetuksen järjestäjän päätökseen, joka koskee 13 §:ssä tarkoitettua uskonnon ja elämäntiedon opetusta, oppilalle annettavaa varoitusta, oppilaan määräaikaista erottamista, 31, 32 tai 33 §:ssä taikka 34 §:n 1 momentissa säädettyä etua tai oikeutta, haetaan muutosta valittamalla hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Muuhun kuin tässä momentissa mainittuun 36 §:ssä tarkoitettuun päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki**lukiolain 21 ja 29 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan lukiolain (629/1998) 21 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 478/2003 se-
kä
muutetaan 29 a §, sellaisena kuin se on laissa 478/2003, seuraavasti:

29 a §

Opiskelijahuolto

_____ päivä _____
Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____
kuuta _____
20 _____.

Opiskelijan oikeudesta opiskelijahuoltoon
säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (_____
/ _____).

4.

Laki**ammattillisesta koulutuksesta annetun lain 28 ja 37 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) 28 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 479/2003, sekä
muutetaan 37 a §, sellaisena kuin se on laeissa 479/2003 ja 1351/2010, seuraavasti:

37 a §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .*Opiskelijahuolto*

Opiskelijan oikeudesta opiskelijahuoltoon
säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (/).

5.

Laki**ammattillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) 11 §:n 20 kohta, sellaisena kuin se on laissa 952/2011, ja
lisätään lakiin uusi 16 a § seuraavasti:

16 a §

Opiskelijahuolto

Opiskelijahuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Opiskeluterveydenhuollosta säädetään terveydenhuoltolaissa (1326/2010).

Koulutuksen järjestäjän tulee toimia yhteistyössä opiskeluhuollon palveluita antavien ja järjestävien viranomaisten ja muiden tahojen kanssa. Koulutuksen järjestäjän tulee antaa opiskelijoille tietoa käytettävissä olevista opiskeluhuollon eduista ja palveluista sekä tarvittaessa ohjata opiskelijaa hakemaan näitä etuja ja palveluita.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

6.

Laki**lastensuojelulain 9 ja 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lastensuojelulain (417/2007) 9 § ja 12 §:n otsikko seuraavasti:

9 §

Oppilas- ja opiskelijahuolto

Perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitetussa esi- ja perusopetuksessa, lukiolaissa (629/1998) tarkoitetussa koulutuksessa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998) tarkoitetussa koulutuksessa olevan oppilaan oikeudesta saada oppilas- ja

opiskelijahuoltoä säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (/).

12 §

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
 20 .

7.

Laki**terveydenhuoltolain 16 ja 17 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan terveydenhuoltolain (1326/2010) 16 §:n 4 momentti sekä 17 §:n 1 ja 4 momentti seuraavasti:

16 §

Kouluterveydenhuolto

Kouluterveydenhuolto on osa oppilas- ja opiskelijahuoltolain (/) mukaisia opiskelu- huollon palveluja. Kunnan perusterveyden- huollosta vastaavan viranomaisen on osallis- tuttava perusopetuslain (628/1998) 15 §:n mukaisen opetussuunnitelman laatimiseen siltä osin kuin se koskee oppilashuoltoa sekä oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä.

17 §

Opiskeluterveydenhuolto

Kunnan perusterveydenhuollon on järjes- tettävä opiskeluterveydenhuollon palvelut alueellaan sijaitsevien lukioiden, ammatillista koulutusta antavien oppilaitosten sekä kor- keakoulujen opiskelijoille heidän kotipaikas-

taan riippumatta. Korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuolto voidaan kunnan suostumuksella järjestää myös muulla Sosi- aali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston hyväksymällä tavalla. Opiskeluterveyden- huoltoon kuuluu myös opiskelijan työssäöp- imisen ja työharjoittelun aikainen tervey- denhuolto.

Opiskeluterveydenhuolto on osa oppilas- ja opiskelijahuoltolain sekä ammatillisesta ai- kuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) 16 a §:n mukaista opiskelijahuoltoa. Kunnan perusterveydenhuollosta vastaavan viran- omaisen tulee osallistua lukiolain (629/1998) 11 §:n ja ammatillisesta koulutuksesta anne- tun lain (630/1998) 14 §:n mukaisen opetus- suunnitelman laatimiseen siltä osin, kun se koskee opiskelijahuoltoa sekä oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
 20 .

8.

Laki**kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (1704/2009) 1 §:n 1 momentin johdantokappale ja 32 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 982/2012, ja
lisätään 1 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 982/2012, uusi 33 kohta ja 41 a § seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan käyttökustannuksiin myönnettävään valtionosuuteen sellaisiin kuntien tehtäviin (*valtionosuustehtävä*), joista säädetään:

 32) taiteen perusopetuksesta annetussa laissa (633/1998);

33) oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (/).

41 a §

Korvaus opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestämisestä

Jos perusopetuslaissa tarkoitetun oppilaan tai lukiolaissa (629/1998) tai ammatillisesta

koulutuksesta annetussa laissa (630/1998) tarkoitetun opiskelijan kotikunta on muu kuin koulun tai oppilaitoksen sijaintikunta, oppilas- ja opiskelijahuoltolain 7 §:n perusteella opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluista järjestämisvastuussa oleva kunta voi laskuttaa opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen käyttämisestä aiheutuneet oppilas- tai opiskelijakohtaiset henkilöstökustannukset oppilaan tai opiskelijan kotikunnalta.

Jos kunnat ovat erimielisiä, onko toinen kunta oikeutettu saamaan tai velvollinen maksamaan 1 momentissa mainittuja kustannuksia, asiaa koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

 Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 6 päivänä kesäkuuta 2013

Pääministeri

JYRKI KATAINEN

Opetusministeri *Krista Kiuru*

2.

Laki**perusopetuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan perusopetuslain (628/1998) 29 §:n 2 momentti ja 31 a §:n 2—4 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 29 §:n 2 momentti laissa 477/2003, 31 a §:n 2 momentti laissa 1352/2010 ja 31 a §:n 3 ja 4 momentti laissa 642/2010, sekä
muutetaan 31 a §:n 1 momentti, 40 §:n 4 momentti ja 42 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 31 a §:n 1 momentti laissa 477/2003, 40 §:n 4 momentti laissa 642/2010 ja 42 §:n 1 momentti laissa 1444/2009, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

29 §

29 §

*Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön**Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön*

Opetuksen järjestäjän tulee laatia opetus-
suunnitelman yhteydessä suunnitelma oppi-
laiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaami-
selta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suun-
nitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteu-
tumista. Opetushallituksen tulee opetussuun-
nitelman perusteissa antaa määräykset tämän
suunnitelman laatimisesta.

(2 mom. kumotaan)

31 a §

31 a §

*Oppilashuolto**Oppilashuolto*

Oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa.

Oppilashuollosta säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (/).

Oppilashuoltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, jotka ovat terveydenhuoltolaissa (1326/2010) tarkoitettu kouluterveydenhuolto

(2—4 mom. kumotaan)

Voimassa oleva laki

sekä lastensuojelulaissa (417/2007) tarkoitettu koulunkäynnin tukeminen.

Oppilashuoltotyötä toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja hänen huoltajiensa tai muun laillisen edustajan kanssa. Silloin kun oppilashuoltotyössä käsitellään yksittäistä oppilasta koskevaa asiaa, asian käsittelyyn voivat osallistua vain ne oppilaan opetukseen ja oppilashuollon järjestämiseen osallistuvat, joiden tehtäviin oppilaan asian käsittely välittömästi kuuluu. Oppilaan huoltajan tai muun laillisen edustajan kirjallisella suostumuksella tai niin kuin laissa erikseen säädetään oppilaan asian käsittelyyn voi osallistua myös muita tarvittavia tahoja.

Käsiteltäessä yksittäistä oppilasta koskevaa asiaa oppilashuoltotyössä kirjataan asian viereillepanija, aihe, päätetyt jatkotoimenpiteet ja niiden perustelut, asian käsittelyyn osallistuneet sekä se, mitä tietoja ja kenelle oppilaasta on annettu. Henkilötietojen käsittelystä vastaa rekisterinpitäjänä opetuksen järjestäjä.

Opetuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaalle, jonka käyttäytyminen on aiheuttanut jäljempänä 36 §:n 1 momentissa tarkoitettun kurinpitorangeistuksen tai jolta opetus on evätty jäljellä olevan työpäivän ajaksi 36 §:n 2 tai 3 momentin nojalla, järjestetään tarvittava oppilashuolto. Oppilasta ei saa jättää ilman valvontaa 36 §:n 2 ja 3 momentin tarkoittamien toimenpiteiden jälkeen.

40 §

Henkilötietojen salassapito ja käsittely

Jos oppilas siirtyy toisen opetuksen järjestäjän tämän lain mukaisesti järjestämään opetukseen tai toimintaan, aikaisemman opetuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä viipymättä toimitettava oppilaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen järjestäjälle. Vastavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen järjestäjän pyynnöstä.

Ehdotus

sekä lastensuojelulaissa (417/2007) tarkoitettu koulunkäynnin tukeminen.

Oppilashuoltotyötä toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja hänen huoltajiensa tai muun laillisen edustajan kanssa. Silloin kun oppilashuoltotyössä käsitellään yksittäistä oppilasta koskevaa asiaa, asian käsittelyyn voivat osallistua vain ne oppilaan opetukseen ja oppilashuollon järjestämiseen osallistuvat, joiden tehtäviin oppilaan asian käsittely välittömästi kuuluu. Oppilaan huoltajan tai muun laillisen edustajan kirjallisella suostumuksella tai niin kuin laissa erikseen säädetään oppilaan asian käsittelyyn voi osallistua myös muita tarvittavia tahoja.

Käsiteltäessä yksittäistä oppilasta koskevaa asiaa oppilashuoltotyössä kirjataan asian viereillepanija, aihe, päätetyt jatkotoimenpiteet ja niiden perustelut, asian käsittelyyn osallistuneet sekä se, mitä tietoja ja kenelle oppilaasta on annettu. Henkilötietojen käsittelystä vastaa rekisterinpitäjänä opetuksen järjestäjä.

Opetuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaalle, jonka käyttäytyminen on aiheuttanut jäljempänä 36 §:n 1 momentissa tarkoitettun kurinpitorangeistuksen tai jolta opetus on evätty jäljellä olevan työpäivän ajaksi 36 §:n 2 tai 3 momentin nojalla, järjestetään tarvittava oppilashuolto. Oppilasta ei saa jättää ilman valvontaa 36 §:n 2 ja 3 momentin tarkoittamien toimenpiteiden jälkeen.

40 §

Henkilötietojen salassapito ja käsittely

Jos alle 18-vuotias oppilas siirtyy toisen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän tämän lain, lukiolain (629/1998), ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) tai ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) mukaisesti järjestämään opetukseen, toimintaan tai koulutukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä viipymättä toimitettava oppilaan opetuksen tai koulutuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen tai koulutuksen järjestäjälle. Vas-

taavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen *tai koulutuksen* järjestäjän pyynnöstä.

42 §

Muutoksenhaku

Tässä laissa tarkoitettuun opetuksen järjestäjän päätökseen, joka koskee 13 §:ssä tarkoitettua uskonnon ja elämäntietämystiedon opetusta, oppilaalle annettavaa varoitusta, oppilaan määräaikaista erottamista, 31, 31 a, 32 ja 33 §:ssä ja 34 §:n 1 momentissa säädettyä etua ja oikeutta, haetaan muutosta valittamalla hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Muuhun kuin tässä momentissa mainittuun 36 §:ssä tarkoitettuun päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

42 §

Muutoksenhaku

Tässä laissa tarkoitettuun opetuksen järjestäjän päätökseen, joka koskee 13 §:ssä tarkoitettua uskonnon ja elämäntietämystiedon opetusta, oppilaalle annettavaa varoitusta, oppilaan määräaikaista erottamista, 31, 32 *tai* 33 §:ssä *taikka* 34 §:n 1 momentissa säädettyä etua tai oikeutta, haetaan muutosta valittamalla hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Muuhun kuin tässä momentissa mainittuun 36 §:ssä tarkoitettuun päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

3.

Laki**lukiolain 21 ja 29 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan lukiolain (629/1998) 21 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 478/2003 sekä
muutetaan 29 a §, sellaisena kuin se on laissa 478/2003, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

21 §

21 §

*Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön**Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön*

Koulutuksen järjestäjän tulee laatia opetus-
suunnitelman yhteydessä suunnitelma opiske-
lijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaami-
selta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suun-
nitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteu-
tumista. Opetushallituksen tulee opetussuun-
nitelman perusteissa antaa määräykset tämän
suunnitelman laatimisesta.

 (2 mom. kumotaan)

 29 a §

 29 a §

*Opiskelijahuolto**Opiskelijahuolto*

Opiskelijahuollolla tarkoitetaan hyvän op-
 pimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen ter-
 veyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistä-
 mistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä
 lisäävää toimintaa.

Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava
 siitä, että 29 §:n 2 momentissa tarkoitettulle
 opiskelijalle annetaan tieto hänen käytettävissä
 olevista terveydenhuollon ja sosiaali-
 huollon palveluista ja hänet ohjataan hakeu-
 tumaan näihin palveluihin.

Opiskelijan oikeudesta opiskelijahuoltoon
säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (
/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

4.

Laki**ammattillisesta koulutuksesta annetun lain 28 ja 37 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) 28 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 479/2003, sekä
muutetaan 37 a §, sellaisena kuin se on laeissa 479/2003 ja 1351/2010, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

28 §

28 §

Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön

Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön

Koulutuksen järjestäjän tulee laatia opetus-
suunnitelman yhteydessä suunnitelma opiske-
lijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaami-
selta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suun-
nitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteu-
tumista. Opetushallituksen tulee opetussuun-
nitelman perusteissa antaa määräykset tämän
suunnitelman laatimisesta.

(2 mom. kumotaan)

37 a §

37 a §

Opiskelijahuolto

Opiskelijahuolto

Opiskelijahuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa.

Opiskelijaterveydenhuollosta säädetään kansanterveyslaissa (66/1972) ja opiskelijoiden sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien poistamiseksi tarvittavista palveluista lastensuojelulaissa (683/1983).

Koulutuksen järjestäjän tulee toimia yhteistyössä 2 momentissa tarkoitettuja palveluita antavien ja järjestävien viranomaisten ja muiden tahojen kanssa sekä antaa opiskelijoille tieto näistä eduista ja palveluista. Tarvittaessa opiskelija tulee ohjata hakemaan näitä etuja ja

Opiskelijan oikeudesta opiskelijahuoltoon säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

palveluita.

5.

Laki**ammattillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) 11 §:n 20 kohta, sel-
 laisena kuin se on laissa 952/2011, ja
lisätään lakiin uusi 16 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

11 §

11 §

*Opiskelijan oikeuksia ja velvollisuuksia kos-
 keva viittaussäännös*

*Opiskelijan oikeuksia ja velvollisuuksia
 koskeva viittaussäännös*

20) 37 a §:n säännöksiä opiskelijahuollosta;
 sekä

(20 kohta kumotaan)

16 a §

Opiskelijahuolto

*Opiskelijahuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Opiskeluterveydenhuollosta säädetään terveydenhuoltolais-
 sa (1326/2010).*

Koulutuksen järjestäjän tulee toimia yhteistyössä opiskeluhuollon palveluita antavien ja järjestävien viranomaisten ja muiden tahojen kanssa. Koulutuksen järjestäjän tulee antaa opiskelijoille tietoa käytettävissä olevista opiskeluhuollon eduista ja palveluista sekä tarvittaessa ohjata opiskelijaa hakemaan näitä etuja ja palveluita.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
 20 .

6.

Laki**lastensuojelulain 9 ja 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lastensuojelulain (417/2007) 9 § ja 12 §:n otsikko seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 §

9 §

Tuki koulunkäyntiin

Oppilas- ja opiskelijahuolto

Kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita, jotka antavat kunnan perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitetun esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille riittävän tuen ja ohjauksen koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Palveluilla tulee edistää myös koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä.

Perusopetuslain 7 ja 8 §:ssä tarkoitetun opetuksen järjestäjä vastaa edellä 1 momentissa tarkoitettujen palveluiden järjestämisestä oppilailleen.

Perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitetussa esi- ja perusopetuksessa, lukiolaissa (629/1998) tarkoitetussa koulutuksessa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998) tarkoitetussa koulutuksessa olevan oppilaan oikeudesta saada oppilas- ja opiskelijahuolto säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (/).

12 §

12 §

Suunnitelma lastensuojelun järjestämisestä ja kehittämisestä

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

7.

Laki**terveydenhuoltolain 16 ja 17 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan terveydenhuoltolain (1326/2010) 16 §:n 4 momentti sekä 17 §:n 1 ja 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

16 §

16 §

Kouluterveydenhuolto

Kouluterveydenhuolto

Kouluterveydenhuolto on osa perusopetuslain (628/1998) 31 a §:n 2 momentin mukaisia oppilashuollon palveluja. Kunnan perusterveydenhuollosta vastaavan viranomaisen on osallistettava perusopetuslain 15 §:n mukaisen opetussuunnitelman laatimiseen siltä osin kuin se koskee oppilashuoltoa sekä oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä.

Kouluterveydenhuolto on osa *oppilas- ja opiskelijahuoltolain (/) mukaisia opiskeluhuollon* palveluja. Kunnan perusterveydenhuollosta vastaavan viranomaisen on osallistettava perusopetuslain (628/1998) 15 §:n mukaisen opetussuunnitelman laatimiseen siltä osin kuin se koskee oppilashuoltoa sekä oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä.

17 §

17 §

Opiskeluterveydenhuolto

Opiskeluterveydenhuolto

Kunnan perusterveydenhuollon on järjestettävä opiskeluterveydenhuollon palvelut alueellaan sijaitsevien lukioiden, ammatillista peruskoulutusta antavien oppilaitosten sekä korkeakoulujen ja yliopistojen opiskelijoille heidän kotipaikastaan riippumatta. Yliopistojen ja -ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden opiskeluterveydenhuolto voidaan kunnan suostumuksella järjestää myös muulla Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston hyväksymällä tavalla. Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluu myös opiskelijan työharjoittelun aikainen terveydenhuolto.

Kunnan perusterveydenhuollon on järjestettävä opiskeluterveydenhuollon palvelut alueellaan sijaitsevien lukioiden, ammatillista koulutusta antavien oppilaitosten sekä korkeakoulujen opiskelijoille heidän kotipaikastaan riippumatta. *Korkeakouluopiskelijoiden* opiskeluterveydenhuolto voidaan kunnan suostumuksella järjestää myös muulla Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston hyväksymällä tavalla. Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluu myös *opiskelijan työssäoppimisen ja työharjoittelun* aikainen terveydenhuolto.

Opiskeluterveydenhuolto on osa ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) 37 a §:n ja lukiolain (629/1998) 29 a §:n mukaista opiskelijahuoltoa. Kunnan peruster-

Opiskeluterveydenhuolto on osa *oppilas- ja opiskelijahuoltolain sekä ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) 16 a §:n* mukaista opiskelijahuoltoa. Kunnan pe-

veydenhuollosta vastaavan viranomaisen tulee osallistua lukiolain 11 §:n ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 14 §:n mukaisen opetussuunnitelman laatimiseen siltä osin, kun se koskee opiskelijahuoltoa sekä oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä.

rusterveidenhuollosta vastaavan viranomaisen tulee osallistua lukiolain (629/1998) 11 §:n ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) 14 §:n mukaisen opetussuunnitelman laatimiseen siltä osin, kun se koskee opiskelijahuoltoa sekä oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

8.

Laki**kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (1704/2009) 1 §:n 1 momentin johdantokappale ja 32 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 982/2012, ja
lisätään 1 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 982/2012, uusi 33 kohta ja 41 a § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

1 §

1 §

*Soveltamisala**Soveltamisala*

Tätä lakia sovelletaan käyttökustannuksiin myönnettävään valtionosuuteen sellaisiin kuntien tehtäviin (valtionosuustehtävä), joista säädetään:

Tätä lakia sovelletaan käyttökustannuksiin myönnettävään valtionosuuteen sellaisiin kuntien tehtäviin (**valtionosuustehtävä**), joista säädetään:

 32) taiteen perusopetuksesta annetussa laissa (633/1998).

 32) taiteen perusopetuksesta annetussa laissa (633/1998);
 33) oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (/).

41 a §

Korvaus opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestämisestä

Jos perusopetuslaissa tarkoitetun oppilaan tai lukiolaissa (629/1998) tai ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998) tarkoitetun opiskelijan kotikunta on muu kuin koulun tai oppilaitoksen sijaintikunta, oppilas- ja opiskelijahuoltolain 7 §:n perusteella opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluista järjestämisvastuussa oleva kunta voi laskuttaa opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen käyttämisestä aiheutuneet oppilas- tai opiskelijakohtaiset henkilöstökustannukset oppilaan tai opiskelijan kotikunnalta.

Jos kunnat ovat erimielisiä, onko toinen kunta oikeutettu saamaan tai velvollinen

maksamaan 1 momentissa mainittuja kustannuksia, asiaa koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

—————
*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .*